

ВІСТНИК

(Nachrichtenblatt des Bundes
zur Befreiung der Ukraina)

Союза визволення України

Виходить два до чотири рази у місяць.

Річна передплата виносить 10 К. (4 рублі), піврічна 5 К. (2 руб.),
квартальна 3 К. (1'20 руб.). Ціна поодинокого примірника
30 сот. (15 коп.).

Редагує комітет.

Видає і відповідає за редакцію: **Омельян Бачинський.**

Адреса редакції і адміністрації: Wien, VIII, Josefstädter-
strasse 79, II. Stiege, Tür 19.

II. рік.

Відень, Січень 1915.

Ч. 7—8.

Памятний рік

260 літ під московською п'ятою! 260 літ в
найлютішій неволі, в єгипетській кормизі — ні,
в російській каторзі!

260 літ шарпає хижий чужинець наше тіло,
не нашу кров, мозок нам смочє.

260 літ страшної, бо національної панщини.

Все сливе, що дутворимо матеріально або
духово — все йде до засіків сусіда. А що
нам зістаєть ся? що ми собі заробимо? Чим ми
свою силу піддержимо? Що нам лишить ся по
підрахунку? —

— Нам, що досі позбавлені навіть рідної на-
родної школи, а до-недавна й рідного письмен-
ства, нам, чию країну так безжалісно й брута-
льно визискує хижий північний деспот, висмо-
ктує і економічно і духово?

— Людина, що належить до нації, яка має
все для себе, має „в своїй хаті свою силу і пра-
вду і волю“, кажучи словами незабутнього Та-
раса, — така людина певне не годна би здива
зійти: „Чи ви ще живі?“ питалаб у відповідь.

І тисячами тисяч голосів ми відповілиб:
„Так, і не вегетуємо, — ні, ми повні сил, ми рос-
темо що година, як той герой у казці, а йдемо
наперед в семимильних його чоботях“.

Сповнили ся слова нашого пророка:

„Не вмирає душа наша, не вмирає воля“...
І правду сих слів наших і істину пророкування
Тарасового світ цілий зобачив і відчув саме в
сім 1914 році, сотнім році від народження сві-
точа України.

Кожного року ми підраховували свої здобут-
ки, міряли свій приріст, важили придбане за рік
національне добро й раділи безкраю, коли хоч
на корх добачали в чімсь поступ. Обережно ми
міряли, тільки видне рахували. Так здебільшого

було досі. Тепер-же не сі рік-річні надбання
й страти маємо підраховувати, тепер маємо під-
вести білянє нашої *житєвости*, підрахувати ті *по-
тенціальні* сили, що таїли ся в нашій народі, що
їх не знищили всі утиски й насильства, всі пе-
реслідування й муки, яких нарід наш зазнавав
від Москви протягом сих нещасливих 260-ти літ
неволі!

І в сотий рік від народин Шевченка маємо
перший *політичний виступ української нації* по
тім ударі, який споводував її довгу летаргію, по
полтавським бою 1709 року, — перший по ге-
роїчним повстанню Мазепи. На площах і улицах
Київа, серця України, наново родив ся нарід наш
яко нація, голосно заявляючи цілому світови, що
„він жив, він ще не вмєр,“ що:

„Ні попівській тортури,
Ні арештів царських мури,
Ані війська муштровані,
Ні шпійнів ремесло
В гріб його ще не звєло...“

В *демонстраціях проти заборони святку-
вання ювілею Шевченка*, пророка свого і про-
возвістителя свого відродження, під кулями й
нагайками царських посіпак показав український
нарід у Росії, що він — всі муки перебув і цілий
вийшов, на смерть уже засуджений був своїми
віковими гнобителями й на диво всім устав як
фенікс із поцелу.

Київські демонстрації з їх кличами „Геть з
Росією“, заворушення в Харкові й інших містах,
тая хвиля електрична обурення й зворушення,
що прокотила ся по всій широкій Україні й во-
дою живою й сцілющою обмила й воскресила
до нового життя навіть те, що вже почало вми-
рати під рукою ката. — се подія, перед котрою
никнуть й на дальший плян відходять дрібні бу-
денні придбання...

Тихо, непомітно, майже під землею текли струмочки національного відродження, поки не злили ся в многоводну ріку. Бите, але не забудьте українське письменство, запашне й своєрідне, — молода енергійна преса, що не зважаючи на всі загати, замки й заборони, йшла в глибину народу, — жваве партійне життя, що так славно виявило ся в українських громадах I-ої й II-ї Думи, — живий кооперативний рух, що своє власне „я“ так виразно зазначив на останнім зїзді в Києві, — все це були показчики того підземного життя, що нагло вибухло навч у пам'ятні мартівські дні 1914 року.

Російська Україна прокинулася . . .

А що ж там, за кордоном, під покровом австрійської конституції, в українськiм Піємонті?

Який білянс зводить австрійська Україна?

І тут не щорічні надбання маємо рахувати, не ті успіхи широкого національного життя — на полі політики, економіки, науки, — яких так багато може вписати сей щасливий закуток нашої землі собі у дохід, а передовсім ту соняшну святкову подію, яка зійшла ся волею долі майже рівночасно з трагедією, що запалила все-світню пожежу. Се ювілейний здвиг українських Січей і Соколів у Львові.

Ті нечисленні ряди, карні, дисципліновані Січей і Соколів, що перейшли струнким і барвним походом по столиці галицької України, той величезний здвиг українського громадянства в сей день з цілого краю — вони знаменували широкість національного українського життя в Австрії і готовість місцевого українського громадянства не лише до дальшої упертої боротьби з своїми сусідами-суперниками, а й до завзятої боротьби за волю всеї України, до боротьби з кривавим царем . . .

Се був перегляд збройної сили нації. Оглядаючи ряди свого молодого, відважного війська, нарід не знав краю своєму одушевленню і повний був великих надій.

Всякий думав — ось військо, що встане незабаром до бою за волю України й допоможе їй вибити ся з кормиги московської. І не свої дрібні місцеві торги й сварки, й не споконвічна, щоденна боротьба з лихим сусідом були на думці учасників свята, а — власне та боротьба з московським варваром, що висіла вже в повітря, готова що хвилі вибухнути.

„Вперед, вперед сини родини,
Славетний день вже настулив!
Супроти рідної країни
Злий ворог прапор розпустив . . .“

говорив розум, співала душа, тріпотіло серце в кожного в сей знаменний день . . .

То не звичайна собі була радість, се великомовне піднесення духа, коли на здвизі українська громада так буйно, з таким захватом витала відділи „Українських Січових Стрільців“. Чуло ся, що не буденна се маніфестація,

а передсмак виправи на загального ворога, на ворога обох частин „нашої не-свої землі“, — на Росію . . .

Так є, се були свого роду генеральні маневри австрійської України, що говорили про перейдені великі зусилля й поступи її в минулім і свідчили про незломну постанову — мимо ще більших трудів і зусиль, мимо всіх жертв — наперед! добути, або дома не бути!

І се одушевлення цілого народу не було хвилеве, не було показне. Бухла бомба в Сараєві, здійняла ся всесвітня заверуха, а серед української суспільности австрійської України пішов поклик: До зброї! Вставаймо у ряди січового товариства!

І не зважаючи на всі перешкоди і труднощі, — сподівані й несподівані, — не зважаючи на всі прикrostи, яких довело ся дізнати українському громадянству, рушили в поле тисячі Українських Січових Стрільців, щоб не дати північному наїзникови заткнути московський прапор на Карпатах.

Отся боротьба українських січових Стрільців — сих новітніх наших Запорожців — друга видатна подія в українському життю австрійської України, а разом з тим і в життю ціло-українському.

В життю нашої нації се факт важніший і далекосягліший за найбільшу обструкцію за виборчою реформою, за саму ту куцу реформу. Се увінчання тої буденної роботи, яку з дня на день вело ся в часі миру і спокою. І коли що буде згадувати наша історія з дій австрійської України 1914 року, то передовсім саме сю відважну, повну саможертви, самозабуття боротьбу Української Молодіжи. Велика бо їй ціна!

„Боріте ся, поборете!“ — кличе до нас Тарас в соті свої роковини.

І всі ми, як той Остап, кличемо: „Чуємо батьку“ . . .

І йдемо на боротьбу.

В імени російської України стає до неї „Союз визволення України“.

Не пора! . .

Не пора, не пора, не пора
 Москалеви й Ляхови служить!
 Довершилась України кривда стара. —
 Нам пора для України жить.

Не пора не пора, не пора
 За невидгасків лить свою кров,
 І любити царя, що наш люд обдира, —
 Для України наша любов.

Не пора, не пора, не пора
 В рідну хату вносити роздор!
 Най пропаде незгоди проклята мара!
 Під України єднаймося прапор!

Бо пора се великая есть:
 У завятій, важкій боротьбі
 Ми поляжем, щоб волю і славу і честь,
 Рідний краю, здобути тобі!

Іван Франко.

Український народ.¹⁾

Нема в Європі другої країни, в якій політичне, економічне і громадянське становище народів було-б таке нужденне, як у царській Росії. Хоч які великі перепони зустрічають європейські народи на дорозі поступу й цивілізації, хоч як далека путь до зреалізованого ідеалу, що світить перед очима мученого людства, то все таки ті народи вимріють собі світло будуччини, повної надії на кращу долю, на таке громадянське життя, що відповідало-би більше змаганням і найкращим бажанням людства.

Для народів Росії, як над ворітьми до Дантового пекла стоїть напис: „*Покиньте всі надії ті, що сюди входите!*“

Для всіх народів, з яких складається се півазіатське царство, нема надії на краще становище, нема надії визволити ся з під ненависного ярма кривавого деспотизму і монгольського варварства.

На балканському півострові, на румовищах держави Абдул-Гаміда, у далекій Азії, на останках великого царства Богдиханів, де від тисячки літ панувала царська родина Манджурів, у середній Африці — скрізь підіймає людство жовтої і чорної раси чоло, скидає з себе режим деспотизму, основує еру поступу і поважання людського достоїнства, тільки у російській імперії ні найменший промінчик світла не продираєть ся крізь темряву, тільки в імперії ца-

¹⁾ До румунського перекладу брошури др. Льовтина Цегельського „Росія не визволителька, а гнобителька народів, або як Росія визволяла Україну“, виданої в Букарешті накладом нашого „Союза“, написав під сим заголовком дуже гарну передмову відомий румунський діяч, професор вищої військової школи Замфір Арборе, емігрант з Росії, член I-ого інтернаціоналу й приятель Драгоманова. Подаємо нашим читачам в перекладі сю цікаву передмову. —

рів по словам сумовитого поета нещасливої України, Тараса Шевченка:

Од Молдована аж до Фіна
 На всіх язиках все мовчить,
 Бо благоденствує! . . .

Талан могили! Щасте неістнування! Чорна безпросвітність, що панує в царській імперії, однаково оповиває та пригнічує душі всіх народів, що стогнуть у російським ярмі. У теперішньому моменті, коли московська армія заволоділа одним краєчком Галичини, російські часописі враз із російськими університетськими професорами, як ось Струве та інші, починають друкувати програми майбутніх утисків, які требаби завести, щоб задушити *українську культуру*, що всіла розцвісти під панованням Австрії. —

Деспотична Росія наважила ся знищити *українську культуру* в Галичині, у тім Піємонті для цілих тридцяти мільонів Українців, що стогнуть у московській неволі.

З диким цивізмом розповідають російські часописі з емазою про нужду українських селян в Галичині і про наглу потребу поправи економічного становища того хліборобського населення. Так неначе цілий цивілізований світ не знав, що сільське населення Росії проживає в становищі *хронічного голодування*, що український селянин Австрії стоїть економічно без порівняння краще, ніж російський мужик.

Ріжниця між матеріальним становищем одного і другого так зворушила російські армії в полі бою, що навіть часописі в Росії були приневолені заговорити про сю справу.

Де тільки царська Росія поставила на протягу віків свою ногу, там не приносила зі собою нічого більше, як тільки варварство, себто руїну національної культури, занепад моралі і економічну нужду.

Царська Росія опоганила навіть християнську віру, перетворила її у службу божкам та в біготизм, даючи таким чином притичину до зросту соток сент серед народу. Російське православ'є поносить вину за всі злочини царів. В його імені і в імені Распутіна організовано погроми, які оплямали Росію в очах цілого людства. В його імені і в імені царя поведено на шибеницю цвіт народу — старців — молодих жінок та чоловіків — дітей — кривавих свідків боротьби за увільнення безталанних народів, які попали в російське ярмо. —

Понад цілим сим пеклом панує *царь Росії*, вірний союзник *французької республіки*.

Що за спілка? Неприродна, монструальна спілка світла і темряви, поступу і назадництва, кривавого й жорстокого минулого і альтруїстичної будуччини для людства, спілка варварства і цивілізації.

Щоб хоч трохи зберегти обман, царська Росія гукає широко й далеко, що її армії сим разом зайшли до Європи, щоб увільнити поневолені народи.

„Тепер частина тих *Bessarabenis* і сливе цілий український нарід, усі *Ruthenis* (*Русини*) стогнуть в тяжким ярмі Москалів. —

„Чи ж не було-б се логічно і тепер, як колись, плече об плече стати на спільного ворога — на царську Росію?“ . . .

У світовій завірюсі, яка розвернула ся майже по цілім європейським континенті, український народ платить данину крові не згірш, як бельгійський народ. Села та міста українські горять, майно сього народа поплондровано дикими ордами варварських Москалів, жінки збезчещені, діти блукають дорогами . . .

Спільний ворог *України* і *Бесарабців*, сим разом у спілці з Францією і Англією, входить до Європи під маскою визвольника.

В *заплату* (реванж) для *бонапартиєвської Франції* з р. 1870. — гори трунів здіймають ся по землі Європи; течуть ріки крові, горять міста та села. —

В р. 1870 цісарева Євгенія висказала незабутню думку: „*C'est ma guerre à moi!*“ — Тепер гукає вісімдесятьлітна ексісарева відвідуючи ранених: „*C'est ma revanche à moi!*“ — Так щодж республіканській Франції, Франції Жореса, щод людству до бонапартиєвського минулого всіх тих маркіз *de Bazaine*?! . . .

І коли з сього громадянського божевілля не вийде бодай хочби воля *Польщі* та *України*, воля *Бесарабії*, то ми зможемо з нашим поетом гукнути божевільній Європі:

„Коли у тому всьому є сенс, то се противне і безбожне — На твоім блідім обличу не написане імя „Бог.“

Ось що я маю сказати нашим інтересованим руссофілам, а нашим понам руссофілам повторю висказ Венеціанців із XVI. віку:

„*Si amo Romani, e poi cristiani!*“

Професор *Замфір Арбрє*.

До України.

Присвячено О. Степанівій і С. Галечко, українським дівчатам-стрільцям.

Мати-земле! — глянь, вже сходить

День великої судьби . . .

Велитом весь край твій станув

До визвольної борби.

Чуй! Нестримними рядами

Іде у лютий бій твій люд,

А весь світ глядить із дивом

На його преславний труд.

Бо в твоїх рядах, Святає,

Бодро йдуть — твої доньки.

На життє і смерть готові

Як безсмертні козаки.

Хоч щойно цвітуть їх лица.

Ім не горе, ім не жах —

Бо з їх рук твій ворог гине

На скривавлених полях.

Слава, Мати! Слава, земле!

День побіди, день іде!

І у волюн Україну

Гордо вольний люд приїде.

Остан Грицай.

Війна.

(Огляд воєнних подій від 18. грудня 1914 р. до 18. січня 1915 р.).

Відень, 20. січня 1915.

Послідні чотири тижні, за котрі тепер даємо огляд, не зазначились задля негодної пори для воєнних ділань ніякими дуже важними воєнними подіями, але також не змінили на обох воєнних фронтах положення, користного для Німеччини та Австрії.

Війна Росії проти Німеччини та Австрії. — В попередньому числі ми писали, що широко закроена російська офензива проти Німеччини та Австрії скінчила ся цілковитою невдачею Росії. Головні сили російського війська, висунені під Ченстохову, Торунь і Краків зістали цілковито побиті в половині грудня під Лодзю, Ловічом і Пйотрковом, та мусіли ратувати ся відворотом на Варшаву. Дальші події були погонею за відвертаючими російськими військами. Німецька армія в північній Польщі продовжала в другій половині грудня дальше свою погоню та свою офензиву. Росіяне ставили зразу завзятий опір на лівому березі річки Бзури, допливу Висли, але не удержали ся там і переправили ся на правий берег. Німці і звідси їх усунули та здобули перехід через Бзуру і самі стали на правому березі та дальше почали навірати на російське військо. Тепер боротьба ведеть ся на просторі річок Бзури і Равки. Німці стоять у віддалі 30 — 40 верстов від Варшави і цілою силою пруть на Варшаву.

В боротьбах тих взяли Німці 136.000 російських вояків в полон, з чого 80.000 до 1. грудня, про що ми передше згадували, а 56.000 в грудні. Росіяне ще більше стратили бранців в тих битвах в північній Польщі, як в звіснім погромі між мазурськими озерами, а не рахуємо тут тих страт, які ім на полудневому фронті завдали Австрійці.

В останніх чотирьох тижнях велику перепону для воєнних ділань становила неможливо кепська погода, більш осіння, як зимова, мрака, дощі і вогкість. Через се ірунт так розмок, що перевіз тяжких гармат і інших воєнних потреб був дуже тяжкий. З тих то причин поступи Німців були в останніх чотирьох тижнях відносно не великі. Союзником Росіян була в тім часі негода. Але скоро настане дійсна зима і ірунт замерзне, то воєнні операції підуть ще скоршим кроком.

В дальшій продовженню від Бзури і Равки тягнеть ся тепер боева лінія на полудне вздовж правого берега ріки Піліци, вздовж річки Ніди, та долішнього Дунайця, де переходить до Галчини, через Тарнів, Закличин, Новий Санч, Горлиці і т. д., де австрійські війська ведуть рівнож з успіхом офензиву.

Ся лінія вказує також про великі невдачі Росіян. Бо пригадаймо, що російське військо стояло вже під Краковом і кілька тижнів з кінцем падолиста і цілу першу половину грудня облягало Краків з півночі, полудня і сходу та острілювало зовнішню ліню фортів Кракова. Але ся частинна облога Кракова скінчила ся рівнож невдачею, такою як облога Перемишля. Росіяне мусіли відступити зпід кріпости без успіху, коли по програній битві під Лимановою, дня 13. грудня, мусіли уступити з лінії Краків-Лиманова і вернути ся аж над лінією Дунайця (до Тарнова) і Ніди, переслідовані австрійськими військами.

Дальше в західній Галчині в половині грудня Австрійці розпочали при помочи військ, що прийшли з Карпат, офензиву

в напрямі Тарнова, Ясла, Коросна, Риманова і досягнули вже лінію Горлиці, Ясло, Коросно. Тут однак стрінулися в переважачими ворожими силами і тому начальна управа признала відповідним завернути війська назад в Карпати аж до угорської границі. Російське військо розпочало на тій лінії офензиву, але без успіхів. — В боротьбах за 10 днів від 11. до 20. грудня в Західній Галичині взяли Австрійці 43.000 Росіян в полон. — З кінцем року було в Австрії 200.000 російських полонених, а в Німеччині 306.000, отже разом понад пів мільона російського війська в полоні — стільки що ціла російська армія в часі мира.

Такі то „побіди“ принесла отся кривава війна Росії та її союзникам, Франції та Англії! Ще в вересні чули ми бундючні обіцянки, що великий князь Николай Николаевич буде обходити Різду у Відні в катедрі св. Стефана. Тимчасом минуло зимного Миколи, минуло Різду і Йордан, а царське військо ще навіть до Кракова не дійшло, з Карпат не може передертися на угорську рівнину, а Перемишля здобувати навіть зовсім не гадає. Зате воєнна справність російського війська з кожним днем підупадає, віра в перемогу у війська з кожним днем тривання війни маліє. Російське військо точить що раз більша зневіра, знеохота. Народи Росії, силою уоружені та втягнені на війну, бачать чим раз яснійше пропашою справу, за яку борються — справу російського самодержавного царату... Не в обороні загрожених інтересів народів Росії, а за московський царизм, самодержавну кліку доводить ся бороти ся російському війську. Коли з одної сторони сплять ся невдачі і програні на російське військо одна за другою, то дозріває за те инша перемога — перемога народів Росії, визволення їх з московського ярма. Коли по сій, так нащасливий для Росії війні, теперішні воєники вернуть до своїх домів, тоді ті самі руки, що тепер мусять стріляти до Німців та Австрійців, звернуть ся проти дійсного свого ворога — московського самодержавного царизма і з тим ворогом скорше та перемоглише обрахують ся, як з теперішніми своїми „противниками“!

Війна Німеччини з Францією. — На довгому фронті німецько-французькому від Північного моря до Воєз в останніх чотирьох місяцях не було спокійно, але мимо так шумно заповіданої офензивы Французів ніякі зміни не зайшли.

В половині грудня начальний вожд французького війська Жофр — мабуть з припоручення свого правительства — розпочав офензиву, щоби проломити німецький обруч, прогнати Німців з зайнятої ними країни і принести перемогливу вістку французькому парламенту, що саме в тім часі був зібрав ся на нараду.

Французи рахували собі, що Німці головні сили, які мали в Франції, кинули на схід проти Росії і тому їм можна буде з малим напруженням проломити ворожу лінію. Але сим разом знов склалось инакше і французька офензива знов скінчилась нічим. — Французи пробували проломити німецьку лінію в кількох місцях: на північному західному крилі на захід від Ліля, коло Ля Бассе, Альбера і Арра, в Бельгії між Нюпортом і Іперном, в центрі коло Суассону і в Аргонському лісі та на сході між Тулем та Верденом і в Воєзах. Всюди там велись боротьби, але безуспішні. Всі атаки Французів розбивали ся мов о залізний панцир — німецьких військ не вдало ся ніде виперти з зайнятих позицій.

За те Німцям удало ся досягнути один дуже значний успіх — а се перемога під Суассоном. Місто Суассон лежить в середині французько-німецького фронту, в місці найблизшим Парижа, бо всього коло 70 верстов від столиці Франції. Тут німецький залізний кулак ударив дуже сильно і болочо диткнув Французів. В кількадевних боротьбах між 12.—15. січня 1915 р. Німці віднесли перемогу, яку можна порівняти з перемогою під Іраделотом в 1870 році. Проломили в тім місці найблизшим до Парижа французьку лінію. Значінне сеї перемоги покажуть події найблизших днів та тижнів. Французи зпід Суассону завернули

ся з великими втратами, коли Німці нарахували 5000 вбитих на полишених Французами позиціях, а кілька тисяч полонених.

Загалом на тій офензиві з останніх чотирьох тижнів Французи вийшли дуже зле. Німці подають страти Французів на 26.000 вбитих і 17.860 полонених. Разом отже всі втрати — вбитих і полонених та ранених — можна рахувати на 150.000 французьких воєників, коли зате втрати Німців були без порівняння менші.

Німецьке військо виказало сими боями свою дуже велику вартість боеву і силу, коли змогло рівночасно на обох боках — на сході Росіянам і на заході Французам та Англійцям завдати такі тяжкі удари, віднести рівночасно на обох фронтах перемоги.

Війна Австрії з Сербією. — На сім терені війни панував супокій і з виїмком дрібних перепалок передніх сторожей не було ніяких воєнних подій. Австрійське військо під новим проводом архикнязя Ежена і генерала Саркотіча переводило нове уставленне і приготовляло ся до нового удару на сербського противника.

На інших теренах війни. — На морі принесли події останніх чотирьох тижнів Англійцям і Французам удари. В каналі Ля-Манш затонув від німецької міни дия 1. січня 1915 великий лінійний англійський корабель (дріднавт) „Формідебль“. Відважній німецькій ескадрі вдало ся дия 16. грудня 1915 неспостережено переплисти Північне море і дістатися до східного берега Англії та збомбардувати укріплення бережних міст Скарборо, Гартльпуль і Уїтбі. Англійці у відплату за се хотіли напасти дия 25. грудня літаками на німецьке побережжя коло Куксгафена на північ від Гамбурга та англійські літаки стріли ся з чужою сторожею німецьких бережних гармат, що цільними стрілами не дозволили зблизитися занадто близько ворогови і англійські ескадри без успіху мусли вернути ся назад до своїх портів.

Австрійська фльота може рівнож повелічати ся двома успіхами. — Підводна лодка „У. XII“ стрінула дия 21. грудня 1914 на Адрійському морі між Вальоною і Отрантом французьку ескадру і влучним стрілом торпеди вплила французький наддріднавт (корабель найбільшого воєнного типу) „Курбе“, котрий наслідком сього опісля потонув. А знов австрійські бережні гармати на тому ж морі затопили дия 22. грудня 1914 французьку підводну лодку „Кюріє“, що занадто зблизилась до австрійського бережжя.

В повітрі розвинули Німці рівнож живійшу акцію, щоби непокоїти Англію. 16 німецьких літаків зявились буці дия 10. січня 1915 над устям Темзи в Англії, звідси полетіли над Довер і тут кинули бомби на англійську твердиню. Французьке місто Дюнкірхен бомбардували з воздуха німецькі воздушні бальони „Цепеліни“. Над французьким містом Нансі кинули німецькі літаки бомби у відплату за французькі бомби, кинені над німецьким містом Зарбург.

На турецькому фронті похід Турків поступає вперед на Кавказі та в Персії. Цілу перську північну провінцію Азербейджан, заняту російським військом, заняли Турки та прогнавши Росіян стали в столиці провінції, Тебрисі, на схід від озера Урмії.

В східно-африканській німецькій колонії німецькі війська віднесли перемогу над кількома разів сильнішими англійськими колоніяльними військами, причім упало коло 5000 англійських воєників.

Вкінці треба згадати про подію на Балкані, на позір маловажну, але котра може мати дуже далекосяглі наслідки, а се, що Італія — за згодою Австрії і Німеччини — обсадила своїми військами Вальону, бережне місто в полудневій Албанії, щоби положити кінець безладдю, що запанувало в тій околиці. В балканський конфлікт вмішала ся нова досі неутральна держава Італія, заінтересована в тім, щоби сербський елемент не допустити до бережжя Адрійського моря,

Загалом беручи теперішня зимова пора, не дуже користна для ведення війни, примусово спровадила деякий застій в воєнних ділянках, але вже в найблизших місяцях з весною, коли прийдуть по обох сторонах нові військові сили, належить сподівати ся нових кривавих зіткнень, що принесуть остаточне рішення європейської війни, рішення о скільки можна судити з дотеперішнього ходу подій — на некористь тридержавного порозуміння, себ то Росії, Англії та Франції.

Хроніка світових воєнних подій.

Від II. грудня 1914 до I. січня 1915.

II. грудня. Розпочинають ся більші боротьби в західній Галичині між Горлицями, Грибовом і Новим Савчем. Боротьба в західній Галичині триває даліше. В східній Пруссії відперто російську кавалерію, при чім взято 350 полонених. В Фляндрії коло Лянтенмарку відперли Німці французьку атаку, Французи тратять 550 вбитих і полонених. В Ардонському лісі та Вогезах Французи пробують знов кілька атаків по кількатижневій бездіяльності, але Німці без труду їх відперли.

12. грудня. Коло Ліманової в Західній Галичині Австрійці та Німці дуже сильно побити Росіян. На Підкарпатю австрійська атака поступає вперед. Австрійці на ново займають Новий Санч, Грибів, Горлиці і Жмигород. В північній Польщі Німці займають цілий ряд ворожих позицій при чім забрають 11.000 полонених та 43 кулеметів. — У Франції на північ від Туля коло Флїрею відперто французький напад. Німецький генерал — маршалок Іольц — паша прибуває до Царьгорода. Царь Николай опускає Тифліс. Єспанський парламент заявляє ся за неутралітетом.

13. грудня. Австрійці в дальшій погоні за Росіянами в західній Галичині. Австрійські війська, що надійшли з Карпат, взяли 9 000 бранців та 10 кулеметів. В північній Польщі на північ від Довіча поступає напад Німців в напрямі долишньої Бзури. В Сербії австрійські війська завертають ся в занятих позицій, натрапивши на полудневий схід від Валєва на значні сербські сили. Атаки Французів на німецькі війська між Масою і Вогезами відперто. Над озером Ван у Персії боротьби між російськими й турецькими військами. На Кавказі турецька офензива поступає гарно вперед. Болгарія заявляє, що хоче остати ся неутралібною.

14. грудня. В західній Галичині австрійські війська, що маширують від Карпат, доходять до лінії Яєло — Райброт. В послідній битві коло Ліманової та в погоні взяли Австрійці 31.000 Росіян до неволі. Росіяни на лінії Райброт — Неполомиці — Вольбром — Новорадомск — Пйотрків відвертають ся назад. В північній Польщі німецький відділ, що через Зольдау і Млаву йшов в напрямі Цеханова, завертає ся на своє давнє становище задля переваги ворожого війська. В Сербії опускають Австрійці Білгород без боротьби і завертають ся поза лінію Сави. В Фляндрії на полудневий схід від Іперну невдачні атаки Французів. В східній Франції між Тульом і Верденом Німці здержують атаки Французів. В Вогезах дальші боротьби. Турецький панцирник „Міділі“ (передше „Бреслау“) бомбардує російський порт в Севастополі.

15. грудня. В північній Польщі взято кілька сильних точок опору Росіян. Напад Французів через Ньюпорт, спомаганий огнем з кораблів, Німці відперли. Німці здобули верхи на захід від Зенгайма в Альзациї. Над озером Урмія в Персії побити Турки і Перси полк Козаків. Персидські Курди переходять по вступленню Турків до Персії на турецьку сторону. Королі Швеції, Норвегії та Данії зїздять ся в Мальме, щоб оголосити задержане неутралітету.

16. грудня. Австрійці добувають приступом Пйотрків. Російська офензива на Шлеск і Познанцину розбиваєт ся. Загальний відворот Росіян в північній і полудневій Польщі та в західній Галичині. Атаки Австрійців на позиції Росіян між Кросно і Закличином. В Франції безуспішні атаки Французів на Німців коло Ньюпорта, Зілебека і Ля Басе. Німецькі воєнні кораблі бомбардують бережні укріплені міста східної Англії Скарборо та Гартльнул і Уїтбі, що викликає переполох англійського населення. При тім знищено два англійські контрторпедовці. Побіда Турків над Росіянами коло Серайля, відворот Росіян на Котур. В Дарданеллах затонув старий турецький воєнний корабель „Месудіє.“ Англійці стратили в Франції до 14. грудня 3871 офіцерів. — Боротьба між Бурами та Англіїцями коло Рустенбурга і Пітерсбурга.

17. грудня. Німці в погоні за побитими Росіянами в північній Польщі. Австрійці здобувають штурмом міста Шпедборж на полудне від Пйотркова. Росіяни викинені зі своїх позицій на Підкарпатю між Кросно і Закличином. Боротьби над долишнім Дунайцем. Успішні боротьби залози Перемішля з Росіянами, в Бельгії боротьба коло Ньюпорта триває даліше. В північно — західній Франції безуспішні атаки на позиції Німців між Ля Басе і Арра та по обох боках ріки Соми. Над Сомою стратили Французи 1800 вбитих і 1200 полонених. Турки відбивають напад російської кольони на лівому березі ріки Чорох на Кавказі. В Марселі висадили Англіїці 50.000 індійського війська.

18. грудня. Австрійські сили, що перейшли лінію Кросно — Закличин, стрічають ся знову з сильним опором Росіян. Дальші боротьби над

долишнім Дунайцем. Погона за Росіянами в полудневій Польщі. Австрійська кавалерія доходить до Ніди. Австрійсько — німецькі війська переходять ріку Піліцу на північ від Ніди. В східній Пруссії відкинено російську кавалерію на захід від Пількаль. В Петербурзі пригноблений настрої задля побіди Німців та Австрійців над Росіянами в Польщі та західній Галичині. Безуспішні атаки Французів в північно — західній Франції (коло Ліла, Альбера і Нуайона). Французи кидають бомби на Зарбург в Лютарингії. Царь Николай виїжджає з Владикавказу. Англія оголошує забранне Гіпту.

19. грудня. В Карпатах прогнано російські війська з долини Ляторчи. На північ від Лупкова повстають більші боротьби. На фронті Кросно — Закличин атаки Австрійців поступають. В Польщі офензива Німців поступає. Росіяне займають позиції над Равкою і Нідою. Над долишнім Дунайцем дальша боротьба. Французи здержують свої безуспішні напади на Ньюпорт і Біксмот. В північно — західній Франції відперто атаки англійсько — французького війська коло Ля Басе. Німці розпочинають острілювати Арманте. Голандія заводить обовязок військової служби. В Судані розпочинають ся боротьби. Англія іменує „султаном“ Гіпта Гусейна Кежала. Німеччина заводить пашпортний примус.

20. грудня. Атаки австрійсько — німецькі на російські позиції в Польщі ведуть ся даліше. В Карпатах в долині Ляторчі Австрійці роблять поступи. Завзяті боротьби на північній сході від Лупківського провалу та на північ від лінії Кросно — Тухів. В Бельгії здержані нові атаки Французів коло Ньюпорта. Успіхи Німців в північно — західній Франції коло Ля Басе та в ардонському лісі де взято важне лісове узгірє. Німецький цісарь виздоровівши їде до Франції до боевого фронту.

21. грудня. Боротьби в Карпатах в долинах рік Надь Аг, Ляторча та Унг, при чім Австрійці взяли 650 Росіян. В Галичині Росіяне переходять знову до офензиви. Менші боротьби над Нідою та на полудне від Томашова, а на схід від Пйотркова. В Польщі Німці в завзятій боротьбі за простір над Бзурою (допливом Висли) і її допливом Равкою та в багатьох місяцях проломлюють ту лінію. На правому березі Піліци ведеть ся боротьба. Австрійська підводна лодка „У 12“ затоплює на Адриїському морі між Вальоною та Отрантом французький дріднавт „Курбе“. В Франції дрібні боротьби. Англійські кораблі острілюють бельгійське побереже коло Цебрюджу і Гейсту.

22. грудня. Боротьба над Бзурою і Равкою триває даліше. На полудне від Томашова Австрійці відперли нічну атаку кавказьких полків. Над Нідою боротьба, в котрій взяли Австрійці 2.000 бранців. Завзяті боротьби коло Кросна — Яєла — Тухова та над долишнім Дунайцем. Російські напади здержані. В долині Унга на північний схід Лупкова та в напрямі до Лієка Австрійці роблять поступи вперед. Австрійські бережні батерії затоплюють французьку підводну лодку „Кюріє“. В Франції в різних місяцях фронту відперто атаки Французів. Німецький літак кидає бомби на Довер. Збираєт ся французький парламент, щоб ухвалити 9 мільярдів воєнної позички. Відділи арабських Сенусів в Гіпті побити вислані проти них індійсько — англійські війська. Французи переносять свою артилерію з італійської границі на північ. Давній президент Франції Любе їде до Рима в надзвичайній місії.

23. грудня. Завзяті боротьби над Бзурою та Равкою з великими втратами для Росіян. Російські атаки на правому березі Піліци коло Томашова відперті. На лінії Кросно — Яєло — долишній Дунаець дальша боротьба. В долині Унг в напрямі Ужока австрійські війська поступають вперед. В долині Ляторчі Росіяни поносять в своїх нападах великі страги. Німці починають з лінії Зольдау — Найденбург в східній Пруссії офензиву і знову займають Млаву. В боротьбах між 11 і 20 груднем Австрійці взяли до неволі 43.000 Росіян. Турки відносять на Кавказі між Ольгі та Ід рішачую побіду над Росіянами і беруть 1000 бранців. Архикнязь Евген іменованій начальним вождем австрійського війська проти Сербії на місце генерала Потьорка, а ген. Сарколіч іменованій начальним генералом Босни та Герцеговини. Папа Бенедикт XIV розпочинає заходи в справі вишині нездібних до бою рамених воєнних бранців.

24. грудня. Австрійці віддержують атаки Росіян в долині Ляторчі і Надь аг. Австрійці займають коло Ужока важну гору. В Галичині відганяють Росіян в напрямі до Лієка. Дуже сильні напади Росіян в західній Галичині між Вислокою і Бялою. В Франції дрібні боротьби безуспішні для Французів. Відрочено французький парламент по ухваленню кредитів. На Кавказі Росіяне опустили становище Аза — Калемберг — Ардаш і втекли в безладді. Турецький панцирник затоплює на Чорному морі два російські міноносці „Атос“ і „Олег“ та ушкоджує панцирник: „Ростислав“.

25. грудня. Австрійці по чотиродневих боротьбах здобувають просмік Ужок. В Галичині Росіяне знову займають долину Кросна і Яєла. На полудне від Томашова Німці та Австрійці посувають ся вперед. В східній Пруссії відперто напади Росіян на твердиню Лецен. Над Бзурою Німці успішно поступають вперед. Коло Ньюпорта в Бельгії нові напади Французів здержані. В боротьбах коло Фестуберта в Бельгії Англіїці стратили 819 полонених і 3 000 вбитих жовнів, при малих втратах Німців. У Франції та в Вогезах дрібні боротьби. Німецькі літаки кидають бомби над устем Темизи на Суєнд. Італійці висаджують своє військо в Вальоні. Японський парламент розвазаний тому, що не прийняв пропозиції про утворення двох нових дивізій.

26. грудня. Між Туховом і Римановом Росіяни знов розпочинають офензиву. Супроти того австрійські війська в Карпатах дістають розказ посунути ся трохи на полудне. Над Нідою та долишнім Дунайцем розбива-

вають ся ворожі напади. В околиці Томашова та над Бузурою і Равкою німецька офензива постуєає вперед. На заході дрібні боротьби коло Альберта в Аргонах, коло Вердену та в горішній Альзації — без користи для Французів. Німці з „Цепеліну“ кидають бомби на франц. місто Нансі. До Марсело прибуває 25 кораблів з індійськими військами. В Мароко повстанці займають Уджу і Рафу. На Кавказі турецька армія іде побідно вперед.

27. грудня. На лівому березі Висли офензива Німців постуєає вперед. В Галичині австрійські війська займають становища в Карпатах на північ від Дуклі, щоб уникнути нападу Росіян. Сербі висаджують у воздух міст між Земліном і Білгородом. Безуспішні напади Французів коло Ньюйорту. В Франції Німці здержують сильні атаки коло Арра. Боротьби коло Вердена. Невдачі заходи Французів відобрати височину на захід від Зенгайма. Італія висилає полк піхоти до Вальони. Три англійські кораблі потонули від мін. Німецький панцирник „Прінц Вільгельм“ коло полудневої Америки затопив чотири англійські торговельні кораблі. Турецька армія веде на Кавказі погною за Росіянами і здобуває багато бранців та воєнного матеріалу. Японський міністер каже, що ніяка європейська держава не просина Японії про висилку війська до Європи.

28. грудня. Атаки Німців в околиці Бузурі і Равки постуєають вперед. На полудне від Іновлодзі відперто сильні атаки Росіян. Австрійські війська задія значного скріплення 8-ї російської армії в Галичині вергають ся в напрями Горлиць та в Карпатах. В Боснії відперто напад Черногорців на кріпость Требіне. На заході дрібні боротьби коло Ньюйорту та Іперцу, коло Вердену та коло Сенгайма. Франція висилає війська загального оподчення з вправ на полудне на боеву лінію. Чотири англійські кораблі тонуть від мін. Росія рішучо заперечує, немовби вона відступила Японії свою половину Сахаліна. В долині Мурата боротьба між турецькими і російськими військами, для сих некористна.

29. грудня. Успішні боротьби Австрійців на північ від ужоцького та дупківського просмика. Російські напади на північ від Горлиць, на північний схід Закличина та над долішною Нідою, здержано з великими втратами для Росіян. В східній Пруссії проганяють Німці російську кавалерію на Пількалі. На схід від Бузурі, Равки та коло Іновлодзі боротьби тревають дальше. Німецькі літаки кидають дальше бомби на місто Сохачево коло Варшави. Безуспішні пічні напади Черногорців коло Автоваца і Требіне. Боротьби в Франції коло Ньюйорту. До Гавра прибуло 50.000 нового англійського війська. В Мароко несупокої.

30. грудня. На Буковині і в Карпатах розвивають Росіяне живішу діяльність. Безуспішний напад Росіян біля Екормезе, Завзяті безуспішні боротьби Росіян коло Горлиць та на північний схід від Закличина. Над Бузурою боротьба. Поступи німецької офензиви коло Рави. На схід від Требіне відперла австрійська артилерія напади Черногорців. В Франції дрібні боротьби. В горішній Альзації на захід Зенгайма всі напади Французів кінчать ся невдачею. На Кавказі Турки постуєають вперед. Сполучені Держави Північної Америки висилають Англії поту з приводу здержання американської торговлі.

31. грудня. Дальші боротьби в Карпатах і на Буковині. Напади Росіян над Бялою на полудне від Тарнова Австрійці відперли, при чім взяли 2.000 в полон. В Польщі сильна мрака зупиняє воєнні чинности. На захід поступи Німців в Аргонському лісі. Дрібні боротьби на границі французько — німецькій. Німецькі літаки кидають бомби над Дукіркхен. Генерал Іольц — паша іде на кавказький терен війни. Італія покликає річник 1895 на шість місяців під оруже.

В Різдвяну ніч.

Немов далекий, гарний сон
Село ввижаєть ся мені.
Хати стоять в вінку сосон,
І квіти, мов чарівний сон
Мороз малює на вікні.
Крізь квіти видно: — білий стіл,
Родина при столі сидить,
В куті сніп хилить ся у діл
І дідухом ¹⁾ прикритий піл,
І пісня гомонить.
Старинна пісня! Про похід
В невідомі краї,
По шуби, золото і мід,
Похід по славу аж на схід,
У темні віріі.

¹⁾ Дідух — так власне й називаєть ся той сніп, що ставляєть ся в куті.

Старинна пісня! Ніби дзвін
З забутих цвинтарів.

А в ній — дивись — який розгін,
Далекий гін, гень, аж за Дін
Окрилених мечів.

А в ній, чи чуєш? — грає шум
Розбурханих надій.

І щастя сміх, і долі глум,
І гомін предковичних дум,
І зойк розбитих мрій.

Все, що нам снило ся колись
В великім славі сні,
Й пропало, діло ся кудись,
Й забуло ся — нараз — дивись!
Вертають нам пісні.

* * *
І нині, — у Різдвяну ніч,
Як бура загуде,
Й пожежі, ніби тисяч свіч
Кинуть нам іскрами до віч.

Вважайте! — пісня йде.
Велика пісня давніх днів,
Мов дзвони зпід могил,
Мов брязк окрилених мечів,
Мов предків зойк, мов крик дідів:

„Добудьте рещти сил!“
Добудьте сил, бо Господь вість,
Чи ще далекий день,
Що злий за злочин відновість,
Що щезне кривда, зависть, злість,
Настане волі день!

Богдан Лепкий.

Листи з дороги.

Лист 1-й. Стокгольм 25 грудня 1914.

На дворі так мокро і понуро. Щойно перестав падати дощ, все позамикано, ніде піти, ніщо робити; щойно по святах буде можна далі продовжати свою біганину. Ось я сідаю в своїй чистенькій кімнаті при „Vasagatan“ і велухуючи ся в шепіт кальорифера (пригадав ся мені Академічний Дім у Львові . . . Хто в нім тепер хазайнує?) — думаю про зміст сього листа до земляків.

Люблю писати листи з дороги. Сам не знаю, чому. Може що тоді чую ся не такий самітний на чужині, бо є до кого свої думки звертати, звернути там, де мене розуміють і що важііше „відчують“. А може ділає тут ще й надія, що бодай дехто з нашої так мало рухливої суспільности зацікавить ся „рухом у світ.“

Одначе сим разом дуже трудно написати інтересний лист. Бо всі очі і нерви оточення звернені на війну і все, що з нею звязане. А тут ніяка почта не перепустить мені таких заміток! Мушу оттак пробувати писати сильно обережно, значить про менше близькі справи. Може колись доведеться отверто описати все, що я пережив, бачив і запримітив, та всі розмови з людьми, яких зустрів на пустинній дорозі українського скитальця.

Відень-Берлін-Стокгольм.

Перед годиною вернув я з богослуження в „Storkyrkan“ (великій церкві, де відбуваються коронації шведських королів), тому читач не здивується, коли розпочну словами: „Дивні дороги долі“. Тому місяць дивився я з малого сільця під Грацом на снігом покриті Альпи стирийські, і ні в сні мені не приснилося (хоч снілося тоді так багато!) що латинське Різдво¹⁾ обходиться в далекій Скандинавії, де ще до того не бачитиму снігу... Я тут уже раз був і ніколи не сподівався вернути. Був перед двома літами. І навіть писав так само листи з дороги. Маю неясне вражіння, що тільки продовжую перервану роботу. Тільки якась зміна в тім часі наступила: тоді була чудова погода і пишні палати над Фйордами озера Меляр виглядали такі могутчі, такі довгі, а розумні і слушно золочені написи на палаті шляхотських родів, що ярко сіяли в світлі сонця, так вбилися мені в тямку, що тепер легко було їх відсвіжити. Нині слота і холод (2 1/2° Ц). Всі будівлі змокли і немов присіли, вулиці немов поменьчали. Вирочім ніякої зміни не відчуваю. Все пережите видається сном. Прикрим і довгим.

Одначе не таким довгим, як дорога з Відня до Стокгольму в часі війни. А продовжали її не опізнення в їзді (вони винесли разом до 30 хвиль), тільки те, що в дорозі кожний кожного підзорливо обсервує, ну і безконечно довгі тай незрозуміло численні ревізії клунків, особливо на острові Ругії. Там цлові урядники німецькі такі всесторонні, що показалися зовсім добре поінформованими навіть про Українців, їх змагання і ріжницю нашого письма від російського, тільки „на жаль, — говорили мені, — не уміємо його читати“. І тому забрали мені всі приватні мої листи, не виключаючи поручаючих, чого я їм впрочім за зле не беру, бо нація, проти котрої зірвавсь до боротьби майже цілий світ, мусять мати таких совістних і обережних урядників. За те, що були дуже чемні і звернули мені увагу, щоби на Балтійським морю не ждати, аж шведські цло-

¹⁾ З приводу свята всі публичні будівлі обвішані тут синьо-жовтими стягами — так що маю ілюзію України.

ві урядники зголосять ся до мене, тільки зголосити ся до них зі своїм клунком, що їхав в окремім возі („Mitgut“), подарував я їм німецький збірник про Шевченка (видання „Ukr. Rundschau“).

На се забули мені звернути увагу австрійські кондуктори, через що мусів я ждати в Берліні два дні на свій клунок, котрий затримали на німецькій границі. Ждати дві доби і ще телеграфувати по нього. Але нема злого, щоби не вийшло на добре.

Мій примусовий побут в Берліні придав ся мені, бо я пізнав кількох інтересних людей, з котрими говорив про українську справу. Одначе се опишу колись по війні.

Від Відня аж до Балтійського моря я занятий був майже виключно своїми клунками, до чого хоч як мені соромно, а треба признати ся, бо инакше не мавби чим оправдати ся перед читачем. З того практичного заняття виніс я одну, але важну науку: не брати в дорогу більше клунків, ніж сам їх можеш нести. Се, що я не знав ще сеї засади, у містечку Сасніц на Ругії (де не було достаточної скількості носильників), мало не спричинило мені втрати найціннішої валізи з одежою і білєм.

Поза тими клопотами міг я запримітити тільки одно: що в Берліні відчувається ся війну ще менше, чим у Відні. Особливо ранених на вулицях Берліна далеко менше видно, чим у Відні.

Була година 6 вечером і вже цілком стемніло, як елегантний шведський корабель „Король Густав V“, на котрім я їхав, відчалив від німецького берега. Між подорожними ходили слухи, що й на Балтійським морі подорож уже небезпечна і за відорваних мін, котрі води несуть від Аляндських островів, що там потонули вже від мін три перевозові кораблі і що морське połącення між Стокгольмом та російськими пристанями вже перерване. Мене сі вістки обходили досить небогато, бо недавно перебув я на суші далеко небезпечнішу дорогу з Товмача до Карнат, де серед воєнних пригод можна було знайти значно менше приємну смерть, чим утопленне в бурштиновім морі. Мені пригадала ся польська приповідка, котра є і в нашій мові: „Лихе не загине“. Ситуація до витворення гумору була знаменита. Одначе його не було. Тут сконстатував я, що до витворення гумору треба крім положення й настрою також відповідного товариства.

Крім любови, котра в щасливі хвилі приносить на довгий час великанський підєм духових сил, а розбиваючи ся, рівно глибокий їх підупад, не бачив я ще досі нічого иншого, що малоби в собі такий глибокий безмежний контраст. Побачив аж тепер. Було се море. Я видів його отсе другий раз в життю, — в тім самім місці. Якаж

безмежна скаля контрасту! Тоді було літо і сонце синало блеском на зелене бурштинове море — таке чисте якби дивні боги півночі сотворили його з мільярдів очей русалок; веселі дельфіни грали ся кругом корабля, вискакуючи над поверхню моря, як розбавлені діти з коліски, — а в моїм нутрі плила тоді якась сильна, розспівана і чиста струя думок, блискуча різноманітністю і веселістю молодости. А тепер море чорне, як смола, і шумить своєю невеселу, невивчену пісню, якусь таку понуру, як плач селянської родини, що ґрунт свій покидає. Кругом корабельного цовба як порохно блестить піною в темряві потворна хвиля, мов символ боротьби людини з призначенням. А в моїй душі одна одинока думка, тяжка, як подільське болото з чорнозему. Мусів її мати останній гетьман України, Орлик, вибираний вільними голосами в часі, як скитався по чужині, шукаючи помочи для зананащого рідного краю. Мусів її зазнати і граф Капніст, котрого шлях я щойно переїхав, і всі інші, що йшли такими шляхами. В своїм небіднім у прикрі хвилі життю я мабуть не зазнав такої тяжести думки, як тепер, перехилений через залізне поруче корабля, вдивляючи ся в почорніле, як сажа, бурштинове море. І я почув у собі старість і всі її духові познаки. Мене перестало інтересувати і се чорне море, і його таємна глибінь, і темне небо, на котрім мигтіло лишень кілька зірок, і доля веселих дельфінів під сию студену пору, і незвичайно приємне урядженне саль корабля, словом-все видало ся мені таким байдужим. Я вступив до ясної, як невинна душа, салі і машинально перекинув гарний альбом з видами шведської землі і знов вийшов на чердак. По нїм тут і там ходили молоді, тихі жінчини з півночі. Мені пригадали ся різні типи жінчин. Як різні породи цвітів мають на землі свої полоси, поза котрими рідко удають ся, так і люде, котрих вдача найскорше відбиваєть ся на жінчинах. На полосі, котру заняли германські народи, йде через Берлін лінія, що відмежовує тихих людей. На півночі їх просто не чути навіть на двірцях і в глітних ресторанах. Се так добре ділав на нерви.

Я вложив сціпенілі руки до кишені і натрафив на якусь мяжку річ. Витягаю, китиця зівялих, але ще пахучих синих фіялків. Мені повеселішало на душі і пригадали ся слова німецького поета:

„Ehret die Frauen! Sie flechten und weben himmlische Rosen ins irdische Leben.“ („Шануйте жінок! Вони тчуть і вплітають небесні рожі в земне життє“...¹⁾)

¹⁾ На сім місці я дійсно щиро дякую за цвіти певідомій мені особі, навіть як що вони через якусь помилку дістали ся мені.

Здалека заблестіли червоनावі світла. То Трельборг! Я переплив щасливо Балтійське море.

Була година 10 веч. як я лежав у вигіднім і майже пустім купе. Якийсь швайцарський Німець, що вертав до Москви, де постійно мешкав, нарікав на конкуренцію своїх земляків з Німеччини. Цікавий чоловік: довідавши ся, що Швайцарія мобілізує, покинув все і через Київ, Одесу, Царьгород, Геную цілий місяць їхав, щоби стати в ряди оборонців рідного краю, котрого зовсім не потребує. Хоч мобілізацію уважав непотрібною! Якже далеко нам до такого почуття обовязку... А тепер пустили його і він, видавши грубі гроші на дорогу, вертає веселий, що сповнив те, чого від нього вимагала перелякана в першій хвилі батьківщина.

Я пробудив ся вже в глибині Швеції. Перед 11-ою год. в полудне вискочив на головнім двірці в Стокгольмі, котрий знав з давнійших днів, і передавши річи носильникови пішов до готелю. Якеж було моє здивованне, коли в „авлі“ великого готелю побачив я російські оповіщення про поміч для потерпівших через війну, вздрів незугарні бородаті лица кацапів і почув російську бесіду. Мене переняло щось чужого, ворожого. По хвилі замітив я і польські переклади російських оповіщень. „W zgodzie i miłości...“ подумав я. І тут почув я в собі давню живість. Щезла нічна старість з моря. Умивши ся і переодягнувши ся, пішов я за ділами. Свої „ходження по мукам“ опишу може колись. Весь час мав я одно вражінне: тільки боротьбою на полях битв здобуваєть ся силу, а з нею й опінію світа; останній рядовик, що стоїть тепер по коліна в снігу, десь у глухій карпатській дебрі, о скільки він стоїть під українським знаком, значить тепер більше, чим найінтелігентнійший посол, хоч кожда праця потрібна.

А нині постановив я святкувати, бо хто знає, чи за роботою тямитиму, коли наше Різдво. Падав дощ зі снігом, як я вибрав ся до церкви „лицарського острова“, забувши, що там вже від сто літ не правлять. Чемний поліціант сказав мені се і підпровадив до Storkyrkan, де я пересидів з приємністю весь час богослуження і проповіді (1 1/2 год.), хоч не розумів ні слова! Дивні зміни в поглядах людини, і я рішучо не знаю, як оправдати напр. се, що та сама церква також у нутрі перед двома літами мені зовсім не сподобала ся, а тепер я приємно перебув у ній розмірно довгий час. Вона сподом з червоної цегли, верхом біла з узорами з червоної цегли, в котрих поміщені електричні лампи, що роблять вражінне великанських святоіванських мушок. Великі філяри (сохи) також з червоної цегли. Скрізь чистота, долівка вкрита килимом, церква

огрівана. В ній багато старинностей. Найінтересніша стара картина Стокгольму з написом в трьох мовах (між иньш. і в німецькій): „1535 р. дня 20 квітня перед полуднем від год. 7—10 бачили в Стокгольмі сей знак на небі.“ Який саме знак, не міг я на картині побачити ізза слабого зору. Службу правили два священники, Хор був чудовий, мішаний. Нарід поводив ся в церкві дуже тихо; здавало ся, що се тіни молять ся. В такій атмосфері так хочеть ся молити ся... Мене весь час займала думка, чи серед тишини карпатських зворів не збираєть ся на молитву нашим молодим стрільцям, що стоять під огнем на межах української землі. Останній раз стояли вони так само тому 205 літ в спілці з синами народа, до котрого землі я приїхав...

Андрій Чекановський.

Національний і соціальний момент в українській історії.

Серед програм, які від часу розгрому князівської доби аж по нинішній день висували ся на перший план політичного життя України, відгравали і відграють питання суспільного характеру найвизначнішу ролю. Можна се сміло сказати: питання української державности, самостійного політичного буття звязане історично з питанням суспільного положення українського демосу сильніше, безпосередніше і тісніше, ніж у котрій иншій національній суспільности.

Завдяки спеціальним умовам, географічному положенню та політичним відносинам східної Європи не змогли витворити та удержати української держави ті чинники, що таку велику ролю відиграли в історії державности інших народів. Династичний чинник, який в первопочинах нашої історії зазначив ся в початках сього тисячоліття кількома блискучими успіхами, скінчив свою ролю банкрутством по перших татарських набігах на Україну. Слідуючі століття аж до половини тисячоліття принесли Україні постійний нестримний перехід її вищих суспільних верств в чужі національні табори. Родова та земельна українська аристократія записала ся в історії свого народу іменами кількох своїх визначних заступників одиничними безперечними та чималими заслугами. Сі вчинки як і ціла діяльність найвизначніших діячів старої української аристократії, коли згадати лишень імя князя Константина Острозького, — надихані сумом трагічної долі героїв, що гинуть на пропащій позиції. Вони драматично гарні та великі — та духова їх велич, яко високий примір для грядучих поколінь, се майже одинок, що змогли вони внести в наш національний дорібок. Вониж не змогли перепинити ходу історії, яка торопила безпощадно українське національне житте, не тільки його політичний, але й чисто культурний зміст. Колективні виступи стародавньої української аристократії обмежили ся скоро до області виключно віроісповідного життя. Безперечно віроісповідне питання зоставало ся часто в тісній звязи з питаннями національно-політичного характеру, а віроісповідні домагання бували часто фірмою, в якій проявляло ся національне житте та його постуляти. Не инакше було і з виступами української шляхти в Польщі в XVI та XVII віках. Всеж таки політична думка, а властиво патріотичне чутте, які у них проявлялись, не формулювали ся ніколи в ясных політичних домаганнях, як се стало ся пізніше, коли козацтво виписало віроісповідні домагання на своїх стягах. Отсі виступи шляхти стають в XVII століттю рідші — нарешті тратять самостійне

значінне і роля шляхти в XVII століттю цілком кінчить ся, — маїфестуючи ся одиничними виступами її репрезентантів під стягами, які розвинули і держали в горі кріпкі руки козащини. Так перервала ся традиція, яка звязувала українську політичну думку з політичною ролю князів-династів та стародавньої родової шляхти.

Відродженне сеї думки довершило ся протягом XVII століття зовсім самостійно, стихійно серед сих шарів народу, що колись не відгравали в його життю ніякої ролі: *серед українського демоса.*

Покинена фактично сама собі, без ніякого захисту проти татарського лахоліття, українська народня маса почала сама з себе, без якої-будь підмоги з боку держави витворювати власну збройну силу. Українська козащина, безнастанний ріст котрої виповнює історію XV і XVI століття, є стихійним витвором народньої маси. Звязане тісно з масою українське козацтво зістаєть ся довго лишень побутовим проявом життя сеї маси, не виділюючи ся з неї соціально в окрему верству. Українська народня маса — селянство та міщанство — була в рівній мірі козацькою, як козацтво було звязане з нею в органічно одну цілість. Традиція сеї тісної органічно звязи зістала ся по нинішній день живою в народній масі, доля котрої була протягом кількох століть звязана з історією козащини. Перехована в народніх піснях оцінка козащини народом характеризує політичний світогляд народу в минулім і містить елементи, які по нинішній день зістали ся складниками сього світогляду. Тай навідворіт: відношенне козацтва до широкої народньої маси рішало на всім протязі його історичної ролі про його долю, силу та значінне. Чим тісніша була ся звязь, чим вірнішим та щирішим заступником народніх потреб та домагань було козацтво, тим більшою була його сила, тим вищою роля, яку воно відгравало в історії України, і навпаки — всі його невдачі та занепад звязані з віддаленням його від народньої маси, з фактом спроневерення інтересам сеї маси.

Скоро та нестримно росла українська козащина протягом XVI століття — дарма що мала проти себе систематичні зусилля польського правительства, щоб здавити її, а бодай приборкати, втиснути в рамки польської рації стану. Всі законні постанови, звернені проти козацтва, показали ся без жадного виймку безсильними. Оружні розправи з козацтвом, як от війни 1583, 1591, 1593, 1596, 1625, 1637 років, хоча й кінчили ся мілітарно для козаків нещасливо, не то що не спиняли в нічим росту їх сили та значіння: ні, по кождім неудалім мілітарно зриві, по хвилевім обезсиленню, ставала козащина ще дужчою, ще сильнішою, ще більше самопевною. Тайна сього розвою лежить в тодішнім відношенню козацтва до народньої маси. Зріст політичної його сили та значіння є безпосереднім зовнішнім проявом внутрішньої еволюції, яку переживало козацтво. Бувши в своїх початках лише сею частиною народньої маси, що звертала ся проти східного її ворога — Татарів — козащина стає чим раз виразніше та свідоміше заступником і подвижником суспільних та політичних інтересів сеї маси. Політика козащини утотожнюєть ся з соціальною політикою української маси. Два постуляти зістають ся через увесь сей час на чолі козацьких домагань: узнання козацьких „вольностей“ та необмеженість козацького реестру. Перший постулят означав свободу від усіх економічних та правнополітичних тягарів, наложених польським державним ладом на селянство та міщанство. Само собою се домагання „вольностей“ мало для козацтва чисто становий характер: воно було домаганням станового привілею для самого тільки козацтва. І річ зовсім певна: якби розходило ся тільки о сей один постулят козацьких вольностей, порозумінне між козацтвом і Річею посполитою, булоб наступило дуже скоро і дуже легко булиб покінчили ся криваві конфлікти козацтва з Польщею. Неможливість покінчити сей конфлікт миром випливала з обставини, що вище згадане домагання йшло завжди в парі з другим домаганням:

козацтво домагало ся постійно, і з огляду на свою позицію мусіло домагати ся, разом з признаннем станових своїх привілеїв також поширення козачого реєстру, а в дійсности, обмеження його. Сей другий постулат відобразив першому характер становости, який він формально носив. Бож річ ясна, колиб кождому, або майже кождому, можна було стати козаком, тоді козацтво перестало бути окремим „станом“ і козацькі „вольности“ ставали уділом усеї народньої маси. Таким чином домагання козацтва стали формою для соціальних домагань українського демосу, а козащина не чим иншим, як тількиж найактивнішою, найсвідомішою, передовою частиною сього демосу.

А рівночасно з тим, як виписало козацтво на своїх стягах соціальні постулати української маси, ставало воно в чим раз тісніший злуці з інтелігентними кругами України, тим чинником, серед котрого росла та кріпшала політично українська самосвідомість. Коли виступи козацтва були первісно політично нічим незамітні, слідно у них, почавши з кінця XVI віку, політичну думку і поширення політичного світогляду. Козацькі провідники та діячі стають політичними провідниками та діячами України, стаючи чим раз виразніше заступниками її політичної незалежности — аж найбільший з поміж українських гетьманів Богдан Хмельницький став зовсім певною ногою на ґрунті української національної держави.

І ось трагізм української історії: її лінія, що по руїні і по розпаді князівської держави, почавши з половини XVI століття йде постійно і дуже скоро в гору, заломлюеть ся майже нагло як раз в моменті, коли політична думка дійшла врешті до повної самосвідомости і коли на услугах сеї думки стала, як здавало ся, сила, якої ніколи ще перше не розвинула Україна. По світлих оружних перемогах, на вершині сили, слави і міжнародного значіння заключує великий гетьман союз з „восточним царем“ і сей союз, що, поміж усіх застережень і без огляду на основну свою концепцію, був реґінацією з великих плянів та думок, був кінцем великого, титанського розмаху і початком нової руїни.

Дарма шукати причини сього трагічного закінчення найбільшого з усіх народніх поривів України в самій тільки дипломатичній помилці керманічча української політики. Договір з Московщиною не був би потрібний, а наслідки його не були б так нещасні, якби не се явище, яке під той час склало ся в соціальній історії України та найшло свій вислів у внутрішній її політиці. Сим явищем було виділення козащини, а бодай її вищих шарів в окрему соціальну верству — виділення, яке, хоча ще й не було повне, одначе зазначило ся вже внутрішнім роздором, спроневеренням інтересам маси, що була досі живущим джерелом козацької сили. З отсим моментом, коли козацтво ступило на шлях станової політики, коли подумано серіозно про обмеження козацького реєстру, поза яким мала би зостати ся маса селянства в соціальнім поневоленню, проти котрого так довго і так завзято боронила ся, з сим моментом була на довгий час рішена судьба України.

Розчарована маса не давала вже достаточної сили опору для самостійної політики українських керманічів. Само козацтво поділило ся: демократичніша його частина з Запорожем на чолі стало в опозиції до забіганок козацької старшини. Слідом за соціальним роздором ішла неможливість витворити одноцільну, систематичну, політичну програму і зєднати для її переведення всі сили України.

На сім роздвоєнню поміж старшиною і демосом розбивають ся всі зусилля керманічів української політики по Хмельницьким. Виговський паде, бо не вмів і не міг добути собі так конче — в час недовіршеної ще нової організації — потрібного довіря маси. Дорошенко мусів бороти ся весь час з затіями старшини, що серед неспорядкованих державно-політичних обставин доходила своїх станових прав та особистих інтересів: і не було вже тої стихійної сили, що могла б, як великий народній зрив часів Хмельницького, звести усі народ

ні сили до одного спільного знаменника і поставити їх на службу свідомої своїй цілї національної політики Дорошенка. Тому і помер Дорошенко на чужій півночі не здійснивши своїх великих плянів, котрим стільки присвятив заходів, для яких здійснення виявив стільки дипломатичного хисту та політичної бистроумности. Найбільше може трагічний упадок Мазепи, з іменем котрого звязана послідня перед Руїною велика спроба вибороти волю України. Ні далекосяглий політичний зір гетьмана, ні залізна послідовність його заходів, ні весь його розум та енерґія не змогли виратувати великої справи, за яку він боров ся, бо сей великий політичний діяч України зостав ся чужий народній масі та її змаганням. І ся маса покинула Мазепу в рішачий момент і навіть імя його переходила з докором в своїй традиції, наділяючи своїми симпатіями його противників, в яких добачила своїх заступників.

Добачили мабуть Орликові очі, в чім лежала тайна політичної сили України. В його нездійсненій на жаль „хартії вольностей“ 1710 р. звучить вже думка про забезпечення простого козака і селянина. Але сей намір, бодай в обмежених границях дати стрим соціальній політиці, не зміг уже бути переведений в діло. Вже зломана була народня сила, вже страчена була для України козацька старшина, змушена дивити ся на Москву як на охорону загарбаних своїх соціальних привілеїв. Протягом кількадесяти літ мріяв Орлик про оживотворенне закутої народньої сили — та поміж всіх заходів не довело ся йому понести своїх кличів на Україну. Надто вже сильною ногою стала тут Московщина, надто слабе було розумінне московської небезпеки в союзників, до яких звертав ся Орлик, і — головне — надто розбита була вже власна сила України. А зломало сю силу не що инше, як тільки розбрат української політичної думки з інтересом народньої маси. А дало сиду „восточному царю“ не що инше, як умілість консеквентно побільшувати сей роздор та використовувати його для цілей своєї політики. Не мілітарна перевага Москви віддала їй під ноги Україну — перечать сьому 40.000 московських трупів на конотопській полі, а Полтава не булаюла без української помочи цареві. Не рішала культурна перевага, бо вона виросла шойно на руїні України. Не побідила Москва дипломатичним розмахом, бо міждержавні відносини складали ся переважно проти неї, а договори з Польщею проти України були швидше наслідком побіди, ніж її причиною. Ключ російських успіхів на Україні лежав в її внутрішній політиці. Ся політика, що консеквентно зостала ся по нинішний день, лежала в тім, що *царське правительство помагало постійно заводити на Україні пановські порядки, протегуючи всіма способами заходи української старшини коло закріпощення простолуду, а разом з тим виступало супроти української маси в ролі її оборонци, використовуючи в рішачої для себе хвилини її недовіря та опозицію до старшини.* Сій політиці не спроневерило ся царське правительство ніколи. Вона зостала ся такоюж самою і в часі по Переяславським договорі, і тоді, коли в часі колівщини одною рукою подавало свячені, а другою криваво тремло збунтовані ватаги, і тоді, коли в XIX століттю вертало селянам зрабовану свободу руками царя-„освободителя“.

Більше сеї політики був згідний з тим, що намірено. Українські вищі верстви зістали здеціоналізовані, відорвані від рідного ґня і пішли на службу чужій державній ідеї. Зостала ся тільки народня маса — закріпощена, темна, безсилна, що тільки десь в глибині душі заховала і память минулого, колишніх соціальних та політичних змагань і поривів. Такою застало Україну XIX століття.

І от, здавало ся б, на повній руїні почала жеврїти іскра нового часу і вибухла ясным полум'ям в поезії Шевченка. Се заговорила знову стомлена душа народа, що почала будити ся до нового життя. І заговорила вона зразу ж усіма болями і муками, та всім досвідом, усім пережитим минувиною. Величним синтезом виступає в Тиртея сучасної України повязанне

суспільного і політичного ідеалу. Можна сперечати ся про те, які були суспільні ідеали Шевченка, і пробувати підтягнути їх, як і політичні його ключі, під знаменник різних політичних та суспільних програм, але певне та неоспориме зостанеть ся те, що домагання суспільної рівності і повної політичної волі становлять найглибший, основний тон його творів. Апостол соціального визволення селянства Шевченко є рівночасно Прометеем політичного визволення України. Соціальний та політичний його ідеал зв'язані в одну нерозривну цілість. Коли він каже, що „встане правда, встане воля“, то віщує загибель тій самій силі, що й соціально замінила в пекло тихий рай українського села й політично стала „катом Україна“. Тому й визволення з під сеї сили не може бути одностороннє, а з окрема політичне визволення України не уявляється ся Шевченкови інакше, як рівночасно з воскресенням соціальної правди на Україні. Здійснити сю правду, се велика місія, яку сповнити має вільна Україна. Україна бо не тільки „встане“, але „встане... світ правди засвітить і помолять ся на волі невольничі діти“. І се основа політичної думки сучасної, відродженої України, а йфа і омега всіх українських змагань. Нема української політичної партії, ні на пряму, що не будувавши свого погляду на будучність на основнім положенні, що політична воля України дасть ся здійснити лишень при щирім та глибоким зрозумінню та узглядненню положення широкої народної маси. Се положення не є ані академічною тевєю, ані романтизмом народництва. Воно є впливом глибокого та непохитного, опертого на зрозумінню минулого та теперішнього, переконання, що без приєднання народної маси немислимий на Україні який небудь політичний широкий рух та що лишень той зможе знайти ключ до душі народу, хто зискає його довіре, як щирий заступник його інтересів.

В даний момент набрало порушене тут питання: окремого практичного значіння. Воно має спеціальну актуальність та вагу.

Міліони Українців за російським кордоном ждуть події грядучих днів. Сі міліони стогнуть під ярмом соціальної неволі. Їх тровить голод землі, яка зрошена їх потом і кровю, опинида ся в далеко переважній частині в руках володільців чужих національно масі простолудя, в руках казни та царської семі. Сі міліони терплять нужду і кидають рідний край, щоб у далекій Сибіри глядіти собі можности людського життя. В занятій московським військом території завдає собі многомільонна селянська маса питання, *хто* ті, що мають прийти за розбитими царськими арміями, та *що* вони для неї з собою принесуть. Відповіді на се питання — таке накіпеле, таке велико важне, не почує український люд з уст своїх провідників, бо вони стогнуть тепер в тюрмах і їм відобрано можність зійти ся з масою та до неї заговорити. Відповідь можуть дати самі лишень ті, кого вижидають там: свідомі з нетерплячкою, не свідомі ще й до того темні — з сумнівами та певно й з виплеканим московською демагогією недовірем.

В великоважний момент переступлення російського кордону зєдиненими арміями освободителів, мусить українська селянська маса почути у відповідь, що тепер будуть справді „загоєні рани віків“, що загарбана земля опинить ся в руках українського селянства. Ся відповідь рішить про відношення маси до нового ладу, а коли се відношення не байдужне для остаточного висліду війни, то воно буде одним з чинників, що рішать про побіду. Що так є, найновішим свіжим доказом сього події послідніх таки часів, перших літ ХХ. століття. Селянські рухи 1902 р., що в своїй основі були наскрізь стихійним висловом соціальних болів селянської маси, набрали заразже і з необорною силою політичного характеру. Вони висловили ся дуже скоро цілим рядом політичних поступатів і з ними тісно зв'язаний початок зорганізованого політичного, революційного руху „Революційної Української Партії“ (Р. У. П.), діяльність якої була так многоважна і так багата наслідками для цілого сучасного політичного українства.

Більше ще, бо вже зовсім свідомо, передумано доказав правдивість нашої тези революційний рух 1905 р. Липень ті течії серед українського громадянства змогли відограти в ньому свою ролю, що були висловом також соціальних інтересів суспільного низу, і вони то змогли також по упадку великої революції зберегти українську політичну думку. Не пора тут переходити докладно історію революції, якої перший акт відограв ся перед десятима роками. Нехай можна буде нам пригадати, що інтелігентські круги України зясували собі ціль боротьби не інакше, як зробив се поет тих кругів в одній з боевих своїх пісень:

„Ми здобудемо волю і землю
І загоїмо рани віків“.

Вол. Старосольський.

Два голоси.

Голос зневіри.

Чи чуєте підземний стон?

„Ломіть кордон! Ломіть кордон!“

Ломіть кордон!... Хто каже се?

То вітер щось таке несе.

Який кордон? Чи Сян, чи Прут —

Нам всюди дім, де теплий кут.

Чи тут, чи там! працію, як віл —

Пани в гору, біднота в діл.

Нам все одно, багнет, чи кнут;

Нам всюди зле, і там і тут.

Нам все одно, чи Сян, чи Дон,

Де ступиш, — там тобі кордон.

Кордон до щастя і добра...

Яких вам ще кордонів тра?

Голос надії.

А я вам кажу: день іде,

Іде така година,

Коли ні тут, ні там, ніде,

Кордонів жадних не буде,

Лиш даль далека, синя.

А я вам кажу: близький час

І хвиля недалека,

Що буря зірветь ся нараз,

Згуртує і змішає нас

І зблизька і здалека.

Хто каже вам, що все одно,

Де жити, як вмирати,

Той тягне вас в bagno на дно,

Той вам дає без dna судно

І каже кермувати.

А я вам кажу: майте слух,
І позір тому дайте,
Що вам говорить Волі Дух,
Про близьку хвилю заверух,
І хвилі тої чайте!
Як вдарить нам підземний дзвін
І сурми заголосять,
То йдім туди, де кличе — Він
Через кордони, геть на Дін! . . .
Нас кости предків просять.

Не підем *ми*, прийдуть *вони*,
Таке вже в світі право . . .
Як сталь гартується в огни,
Так ти нас, Воле, розогни,
Веди, веди нас славо! . . .

Богдан Лепкий.

Українські Січові Стрільці.

Стрільсько-мілітарний рух серед українського народу починається з вибухом балканської війни. Коли на балканському півострові розшаліла воєнна заверуха і коли здавалося, що ця заверуха може що хвиля довести до європейського конфлікту, а з окрема до війни між Росією і Австрією — українська суспільність почала готувати себе до того, щоб у майбутній війні проти царату не бути пасивною, несвідомою своїх цілей та завдань масою, але щоб з своєї сторони виступити чинно та оружно проти найбільшого свого ворога, найзавзятішого свого гнобителя.

Централі українських Гімнастичних товариств у Львові заходять ся зараз-же творити стрілецькі товариства, чи то в лоні існуючих Гімнастичних товариств, чи то як окремі товариства. Але як з одного боку галицькі власти роблять тим заходам уперті перешкоди, так з другого — се треба з жалем ствердити — політичні сфери української суспільності ставлять ся цілком байдуже до цього нового в народі руху і не дають йому з своєї сторони ніякої підмоги. Ця байдужість проявляла ся переважно цілковитим легковаженням стрілецького руху, а подекуди вироджувала ся навіть у насмішки та зле укривану ворожість.

Становище самої української суспільності до стрілецько-мілітарного руху було аж до вибуху теперішньої європейської війни поділене і то дуже нерівномірно!

На загал більше прихильно ставляли ся низші верстви української суспільності, себто ремісничі, робітничі та селянські круги. Так звана інтелігенція розпадала ся в оцінці згаданого руху на два далеко нерівні табори. Старше покоління не могло ніяким чином погодити ся з сею новою ідеєю. Не можна дивувати ся сій появі. Часи воєнної боротьби українського народу за свої права на волю і незалежність так давно минули! Хмельницький, Мазепа й інші провідники оружноі боротьби за державну незалежність України — так далекі часово від сучасної хвилі, що наша суспільність може лише так покликувати ся на них, як покликають ся на поживклі старі документи, може пишатися ними, як пишав ся нащадок гербом своїх предків, але не спроможна ані відчувати їх усіми фібрами душі, ані переживати їх так щиро і горяче, як переживається се, що не тільки примістило ся десь у комірках мозку, але що кружляє ще в крові, що атакує нерви.

Яке величезне значіння має тут часове віддалення, з якою силою впливає воно на психологію народу, доказує найкраще порівняння межі польською і українською суспільністю, згідно

межі польськими і українськими змаганнями до державної самостійності. Нікому не прийде в голову перелічити, що між ірредентою польською і українською є кольосальні різниці. Звичайно привикло ся у нас пояснювати ці різниці чисто ідеологічними моментами. В кожній розмові на сю тему послугують ся оклепаними аргументами: мовляв, у Поляків уся майже поезія просякнута ірредентистичними думками, у них на сю тему ціла маса політичних творів та дрібних розвідок, цілі стоси газетних статей, цілі фіри брошур і т. д. Одним словом зводять ся все до пропаганди, до агітації. Говорить ся, що польська суспільність виховується ся планоно в напрямі змагань до самостійності і тому вихованню, тій пропаганді приписується ся настрій польської суспільності і те що вона, мовляв, уся пересякнута ірредентистичними ідеями.

При тій оцінці забувається ся одначе, що все те, чим пояснюється ся звичайно поширення ірредентистичних змагань серед Поляків — в ґрунті річи нічого не вияснює, бо все те не є причиною, а наслідком, не є корінем, але так само зверхнім проявом, що має десь глибше своє жерело. Значить ся і література і агітація і всякого рода пропаганда ідеї незалежності — се все тільки наслідок певного глибше сягаючого психічного стану польської суспільності. Шукаючи властиво причини сеї появи — мусимо знову сконстатувати, що ся причина лежить по за межами тих причин, які, як звісно, вилівають на ідеологію певних націй, чи лише кругів нації, її суспільних класів. Звісно, що суспільно-політичні ідеї впливають з матеріальних обставин, серед яких доводиться жити певній нації, чи там певним класам тої самої нації.

Слідом за тим політичні клічі певних суспільних ґруп ідуть по лінії їхніх економічних інтересів, політичні клічі нації ідуть знову по лінії інтересів тих класів, які в данім моменті панують, верховодять і суть репрезентативними класами серед своєї нації.

Сучасні ірредентистичні змагання серед Поляків не дуже то сходять ся з лінією економічних інтересів тієї класи, що під сю пору являється ся пануючою класою в польським народі, що перед сучасністю репрезентує польську націю. Маю на думці інтереси польського міщанства, інтереси польської індустрії. Розмірно високо розвинена індустрія в польським Королівстві, а таксамо зроджуюча ся індустрія західної Галичини — з природи сучасної економічної конфігурації Європи мусить шукати для себе поля на сході Європи. Тому в інтересі польського міщанства лежить, аби Польща не була відділена ніяким кордоном від східної Європи. Се становище польського міщанства намагаються польські самостійницькі ідеологи поборювати аргументами, будім то відповідна цлова політика та міждержавні цлові договори майбутньої Польщі з східними сусідами — булюб в стані забезпечити польській індустрії такі самі користи, які малаб вона, колиб не ділив її ніякий кордон від східної Європи.

Безперечно є в тих аргументах дещо слушности, але не можна забувати, що цлогового договору не установаляє сама держава для себе, лише заключає його дорогою торгів з сусідньою державою, тимто корисність такого договору для даної держави завжди залежить від згоди співдоговорюючої сусідки, а цлова війна може навіть допровадити до економічної руїни слабшу сторону. Дорогою цлової реторзії може сильніша сусідка зробити політичну незалежність слабшої сусідки майже ілюзоричною.

Етнографічна Польща се рішучо за мала територія — надто територія чисто континентальна, з усіх боків замкнена кордонами сусідніх держав, не може отже польському міщанству давати надто рожевих гороскопів.

Се все справи дуже ясні і оспорюють їх лише люде, що самі себе хочуть ще якийсь час дурити. Я вмисне підчеркнув, що економічні інтереси польського народу, згідно верховодячої міщанської класи, цілком не пособляють розро-

стови і популяризації ідеї самостійності Польщі, отже і не можуть бути причиною змагання Поляків до самостійності державної і боротьби за сю самостійність.

На основі до тепер сказаного мусимо отже глядіти за чимсь третім, що вяснилоб нам наше питання.

Сила, живучість і популярність ідеї самостійної Польщі, запал польської суспільности до оружно́ї боротьби дасть ся вяснити і оправдати тільки при помочи певних законів природи. Коли є неоспоримою природничою правдою, що з кровю батька переходять на сина певні тілесні і психічні прикмети раси, то з кровю, котра обризкувала шаблі і баїнети російського війська, з кровю, з котрою мішало ся олово російських куль, мусіло перейти на синів воєнне завзяте, жадоба кривавої розправи. Майже нема польської родини, в котрій не булоб жовнірів з 31. і 63. року. Боротьба за самостійність Польщі — се для польської суспільности не спомини, не традиції записані на пожовклих від старости документах — але щось таке близьке і безпосередне, що зачіпає родинні почування. Нинішнє покоління Поляків на власні очи бачило ще майже свіжі рани на живім тілі батьків і дядьків своїх. Кілько з нинішних польських легіоністів, бувши малими хлопчиками, бавило ся зброю, вищербленою на кістках російських жовнірів, кілько разом з молоком матери ссало її гіркі сльози, якими оплакувала втрату мужа, батька чи брата, що поляг у кривавій січі з Москалями! Та я кров і ті сльози, ті рани і каліцтва найблизших і найдорозших осіб — се ті безпосередні чинники, що просто фізично впливали і впливають на сучасне покоління Поляків. Вони зродили ідеї, вони дали напрям думці, проявили себе з елементарною, майже несвідомою силою. На тій основі, а не на основі логічних розумовань, чи пам'ятевих споминів виросла польська ірредентистична література, пішла пропаганда боротьби за самостійність Польщі. Тут не ідея, що зродила ся в умах мислителів, була доцільно пропагована і педагогічно впоювана в молодші покоління і не політичні міркування, з розумовою оцінкою всіх моментів за і проти дали як вислід, як політичну програму самостійність Польщі і оружну боротьбу за неї — а просто почування, що зачіпали нерви, шукали собі вислову недавно ще в письменстві, а тепер у чинній оружній боротьбі.

Усього того як раз не доставало українській суспільности. Часи, коли українська кров проливалася за волю України такі далекі, що теперішнє покоління знає про них лише з книжок. Сучасне покоління треба би було щойно доцільною роботою виховати і приготувати до того, щоб з оружем в руках могло стати до воєнної боротьби за волю України.

Сама ідея державної самостійности України — се у нас українців плід політично-економічних розважувань, логічний висновок цілого ряду економічних, суспільних і політичних тез. Ідею державної самостійности України пропагувало ся серед нашої суспільности передусім сим способом, що наводило ся цілий ряд аргументів, зачерпнених з обсягу географії, геології, суспільної економії, а в кінці політичної структури Європи. Отсе була основа, на якій в кінцевих роках XIX століття виростала і поширювала ся ідея державної самостійности України.

Пригадати годить ся, який шум викликала поява брошури „Револуційної Української Партії“ (Р. У. П) під наголовком „Самостійна Україна“ саме серед тих кругів української суспільности, котрі були рішучими прихильниками ідеї державної самостійности України, але у котрих матірю сеї ідеї були власне міркування вище вяснених категорій. Тим часом згадана брошура підходила до тогож самого питання з цілком ниньшого боку, іменно з історичного боку, покликуючи ся на непередавні історичні права України до самостійности і відгребуючи призабуті традиції.

Таке ставлення питання викликало, а се треба підчеркнути, навіть в кругах переконаних „самостійників“ опозицію,

що проявила ся також в літературі, іменно статтями та рецензіями у наскрізь самостійницьким органі української молодіжи „Молода Україна“. Ся обставина доказує між иньшим, як ґрунтовно ріжнить ся змагання до державної самостійности серед Поляків від такогж самого змагання серед Українців.

Само собою розуміеть ся, що така основна ріжниця в понятю і в генезі ідеї мусить дуже сильно відбити ся і на тім, як дана суспільність ставить ся до боротьби за сю ідею.

Коли сама ідея являєть ся впливом наскрізь новітніх, зачерпнених з модерної науки аргументів — то і модерні суспільно-політичні аксіоми та клічі, що підходять під збірну і загально прийняту назву поступового суспільно-політичного світогляду, мусять мати далеко лекший приступ і далеко сильвійший вплив на вибір способів боротьби за сю ідею, ніж історичні традиції, а навіть ніж сучасні понятя про боротьбу і про полагоджування конфліктів на воєнній дорозі.

Відділена таким далеким часом від тої доби, коли український нарід брав участь у війні в імя своїх власних ідеалів, теперішня українська суспільність піддала ся несвідомо впливам пацифістичних ідей. Скріпленню впливів пацифістичної пропаганди пособляли серед української суспільности в значній мірі також антімлітаристичні ідеї Загалом треба сказати, що певне помішання двох зовсім ріжних ідей, іменно ідеї пацифістів та ідеї антімлітаристів, дасть ся замітити не тільки серед української суспільности, але навіть в широких сферах європейського населення загалом, іменно в тих сферах, до яких дійшли ідеї антімлітаризму яко інтегральна часть демократичного світогляду. Завдяки сьому навіть члени револуційних партій були подекуди рівночасно проповідниками пацифістичних ідей!

Розуміеть ся, що таке помішання двох ріжних ідей могло наступити лише дякуючи зовсім поверховному та формалістичному способу думання. Хто під впливом самого звука слова тратив вгляд в суть понятя, у того мілітаризм і мілітарний рух зливали ся у одно. А тимчасом мілітаризм се лише певна система мілітарного руху. Система повязана тісно з теперішнім устроєм держав, система, що впливає з сучасного капіталістичного ладу. Противенством для мілітаризму — се не пацифізм, але ниньша система мілітарного руху, приміром народна міліція. Пацифізм перечить всьому: мілітаризмови, народній міліції, а навіть револуції. Пацифізм носить в собі зародки і суспільного і національно-політичного квітєвзму. У своїй найдальше доведеній консеквенції санкціонує певний суспільний лад і певні державно-політичні угруповання задля зміни котрих оружна боротьба являєть ся коначним і необхідним засобом.

Усі ті ясні правди попали серед української суспільности у занедбанне. Не було у нас ані одной серйозної спроби теоретично їх розглянути. Цілі покоління нашої молодіжи виховували ся в такім туманнім помішанню згаданих двох ріжних ідей — а се довело до того, що на мілітарний рух серед Поляків з нашого боку задивляли ся з насмішкою „ідейної“ вицости та „програмової“ непорочности. Довело до того, що коли у нас проявили ся початки мілітарного руху — то заходи сі попали на цілком невідготований, а навіть ворожий ґрунт. І треба було щойно вибуху війни, треба цілого скомплікованого апарату ріжнородних впливів, щоб становище української суспільности до мілітарного руху змінило ся. Вправді ся зміна була більше формальна, бо до сутевої зміни так нагло і в такім короткім часі не могло дійти. Але сам факт зміни становища, факт виставлення полку Українських Січових Стрільців, мусить мати дуже далекоидучі і глибоко в душу народа сягаючі наслідки.

Говорить ся тепер у нас про переоцінку цінностей іменно у відношенню до мілітарного питання, яка мала зайти у цілій нашій суспільности. Ся характеристика не зовсім вірна. Переоцінювати цінности можна лише тоді, коли сі

цінності загалом були і займали якесь місце в думках суспільности. Висловлюючи ся конкретно — у нас можнаби говорити про переоцінку, якби ми були передтим програмові пацифісти, а тепер стали прихильниками війни, або з ангімілітаристів переміняли ся у мілітаристичну суспільність.

Тимчасом програмового пацифізму у нас нема і не було. Становище великанської більшости суспільности до сього рода питань було ніяке. Ціла ся категорія дуже важних питань була нашій суспільности цілком чужа і далека. Говорило ся вправді нераз в різних торжественних промовах, що наша свобода може бути здобута лише „кровю і залізом“, фраза ся бувала дуже гучно оплескувана — але на тім і кінець. Ніхто не розбирав сих питань теоретично, ніхто не тягнув практичних висновків. Головна причина сьому не теоретично відемне відношення до сеї справи — а якась чисто фізична відчуженість та історична далекість. У нас завмер інстинкт воєнної боротьби за свої права, завмер через атрофію тревачучу століття.

Що до ангімілітаризму — то програмово визнавали його лише соціал-демократи, а так від більшого свята також радикали. Але соціал-демократи свого становища не змінили. Досить вказати на різницю між ангімілітаризмом і пацифізмом, досить пригадати, що соц.-демократія все була і є не тільки за оружною боротьбою в обороні політичної свободи, коли та являеть ся zagrożеною, але навіть за оружною боротьбою за свободу, коли обставини так складають ся, що оружною боротьбою можна добути свободу.

В слід за тим факт, що українські соціалдемократи прийняли живу участь в організації українських добровольців до війни проти Росії, впливає якраз з програмового становища соціалдемократії і до мілітаризму і до війни.

Адже ніхто не скаже, що організованне українських січових стрільців се абдикація перед системою мілітаризму — якраз противно в се реалізованне системи народньої міліції, а всім повинно бути звісно, що власне соціалдемократія домагаєть ся заступлення сталого війська народньою міліцією.

Соціалдемократія не була ніколи проти кожної і всякої війни, лише проти війни певної категорії. Коли якась війна — як теперішня проти Росії — має принести висвободженне народніх мас з політичного ярма, має дати волю поневоленным народам — то проти такої війни не може бути ані один щирний соціалдемократ. До боротьби проти царату, ворога волі, поступу і світла, до боротьби проти „тюрми народів“ — повинні стати всі, хто може оружно бороти ся.

Правда, соціалдемократи є за удержаннем мира, але не мира за всяку ціну. Колиби приміром ціною мира мало бути те, що Галичина малаб відпасти від конституційної Австрії, а підпасти під руку російського царя — ані один український соціалдемократ такої ціни за мир не заплатив би.

І ще одно мусить бути тут сказане: доки існують класові противенства, не може бути мира, бо класові противенства мусять довести до революційної боротьби, до висвободження поневоленої класи. Доки існують пануючі і поневолені народи — не може бути мира, бо кождий нарід має право самостійно і незалежно порядивати своїми справами, а коли інакше не йде — оружною боротьбою добути собі те право.

Ось такий більше-менше був стан української суспільности в Галичині, коли схочемо оцінити його зі становища збірної психології та політичних програм, під пору вибуху сучасної війни.

Війна поставила всі ті питання рубом, приневолела ними зайати ся і розігнала той мрачний туман, в яким наша суспільність куняла. Спрочинила не переоцінку — але виясненне.

Не було часу на теоретичне розбиранне питань, на вияснюванне дорогою дискусей — вияснено їх практичним

вчинком: виставленнем корпусу наших добровольців. І власне виставленне корпусу „Українських Січових Стрільців“, участь того корпусу в оружній боротьбі проти Росії має для нас кольосальне значінне.

Передусім ідея нашої державної самостійности, про котру ми на довгі часи були призабули, котру ми в останній добі нашого політичного життя вправді знову воскресили, але лише в сфері теоретичних ідеалів і душевних бажань, стає для нас тепер цілю, за для якої йдуть наші добровольці у бій. Виrozumована ідея всякає в кров народу, стає невіддільним складником народнього організму, природною частиною його душі.

Кров пролята на полі бою добровільно і за ясноусвідомлену ціль підносить нашу суспільність з тих низин, де невольник хилить ся під ногами свого пана і в покорі приймає удари — до тих вершин, де свідома свого достоїнства і змагаюча до своєї мети суспільність стає до отвертої боротьби проти того, хто неволить її.

З тою хвилию, коли тисячі галицьких Українців зголосили ся добровольцями до боротьби на житте і смерть за визволенне України — увійшла нова душа в тіло нашого народа! Злетіли з нас кайдани, правда не тії, які силою факту, що над українським народом панує наїздник, вьжуть свободу наших рухів, але ті далеко гірші, тяжші і соромнійші кайдани, про котрі сказав Франко: „але ум мій є раб і душа моя раб“.

Нікі не булиб реальні зміни, котрі сучасна війна нам принесе — для психології нашого народу зостанеть ся на завжди значінне епохального внутрішнього перевороту. Підем поваги для самих себе як народу, що з власної волі кладе житте і проливає свою кров, щоби здійснити свою збірну постанову — зостанеть ся, як би там не було, скарбом нашої національної психи, скарбом, якого ніякий ворог нам не забере, скарбом, що на вік зостанеть ся гордоцями і життєвою іскрою для сучасних і грядучих поколінь! Своїми добровольцями український нарід доказав, що його ідея політичної незалежности — се не якась високопарна фраза, але ключ, що сягає у глибину народніх мас і є вже досить сильний до того, щоб тії маси дьвигнути у вир оружної боротьби. В серпні 1914. року скінчив ся період української історії, якого початком був упадок останнього народнього повстання, невдача останньої спроби узискати незалежність. Леґіон українських січових стрільців уводить нас в нову епоху. На арені європейських подій перестаємо бути пасивною силою, якої рухами кермує чужа рука. Відзискуємо назад нашу колишню активність і самі собі визначаємо шлях. Стаємо чинником, що має власну волю і змагає до власної ціли.

Через леґіон українських січових стрільців, що у сучасній європейській війні бере активну участь і під нашим національним стягом веде криваву боротьбу проти найбільшого нашого ворога, входимо поміж воюючі європейські народи на рівних обовязках і рівних правах. Історична судьба звела нашу участь в європейській війні до одного леґіону — але хоча той леґіон не багато може вплинути на вислід війни, то всеж таки він буде нашою легітимациєю там і тоді, коли і де ліквідуватиметь ся сучасну війну.

Ми віримо, що сучасна європейська війна принесе визволенне українському народови, а почувасмо, що визволенне се окуплюємо власною нашою кровю і життем найкращих наших людей. Ся власне обставина, що таке почуттє в нас родить ся, і що родить ся на твердій основі фактів — дав нам друге почуттє — почуттє, що ми народ, який не тільки має свою мнувшину, але народ, що має волю бути народом і має силу бути народом.

Факт участі українських січових стрільців у війні мусить мати великий вплив і на відносини других народів та держав супроти українського народу. Наш леґіон добровольців є для

кожного доказом, що український народ потрапить за свої права стати до оружного бою, що не зрезигнував зі своїх прав до незалежного існування, що готов здійсненню сих прав силою переперти.

З сею обставиною мусітиме числити ся кождий, хто прийде у сяку чи таку стрічу з українським народом.

І коли до вибуху сучасної війни могло декому здавати ся, що довголітнє ярмо поневолило на вік цілий український нарід і що нарід сей став нездатний реагувати навіть на найтяжші кривди — то сей погляд мусить тепер перейти до історії. Цілий світ, ближні чи дальші сусіди, мусять числити ся з тим, що дякуючи європейській війні, український народ виступив на арену, сказав, чого хоче і до чого стремить, і з тої арени незаспокоєний у своїх політичних змаганнях не дасть себе ані усунути, ані силою слутити: місця свого на ній боронитиме кровю і залізом!

Вол. Темницький.

З українського культурного життя в Росії.

Українське життя в Росії з вибухом війни значно придулене. „Рада“ була закрита, „Маяк“ також. „Дзвін“ спинив ся за виїздом редактора і видавця за кордон і приготовлена чергова книжка його не вийшла в світ. Посипали ся кари на редакторів. Редактор „Української Хати“ д. Богацький засланий в Тобольську губернію. Була ревізія і в редактора журналу „Життя і Знання“ д. Коваленка, по чім його арештовано. Редактор „Маяка“ д. Шевченко був потягнений до суду за уміщення (ще перед закриттям) статей „Нема кому“ і „Рідна мова“, в котрих добачено „підбурювання одної частини населення на другу“ (Українців на Москалів). 5 (18) листопада справу розглядала київська Судова Палата й присудила Шевченка на 6 місяців одиночної в'язниці.

В кінці листопада ст. ст. розглядала петербурзька Судова Палата справу „Кобзаря“ Шевченка, виданого петербурзьким „Товариством ім. Шевченка допомоги учням України“. Ухвалено — знищити ряд віршів.

З часописей виходять тільки „Комашня“ і „Наша Кооперация“, а також „Українская Жизнь“, присвячена майже виключно інформованню російського суспільства про Галичину. Остання книжка її подає ряд статей про різні прояви національного життя в Галичині: М. Жученка „Галичина і її минуле“, О. Б.: „Церковні відносини в Галичині“, П. Смутка, то що.

Крім того по змозі містять Українці статі про Галичину в російських часописах. В „Русск'их Ведомост'ях“ надруковано кілька статей С. Єфремова про Галичину. З чужих голосів треба відмітити статі Мілюкова в „Речі“. Українське питання взагалі широко дебатуеть ся в російській пресі, при чому чорносотенна преса аж казиться, згадуючи за „Мазепинців“. З приводу діяльності „Союза Визволення України“ за кордоном Росії і мирної роботи Українців у Росії (спеціально, з приводу Української Життя) „Новое Время“ умістило вступну статтю, де очевидно не перебирав в виразах. Меншиков, П. Струве й інші наші „приятелі“ не дармують. Ім тепер стриму нема. Натомість противникам їх кождої хвилі поліція і цензура замикають рота... Статті Мілюкова в „Речі“, стаття Ф. Корша в „Біржевыхъ — Ведомост'ях“ в обороні українства — порізани аж не пізнати.

Пару разів пробували російські Українці впорядити прилюдні відчити про Галичину і взагалі про українську справу — і все розбивало ся о заборону з боку адміністрації. В початках листопада ст. ст. не дозволені загальні збори Української Секції „Товариства Славянської Культури“, де мало ся обговорити українські справи; в кінці листопада не дозволені збори тогож Товариства, на котрих проєктували ся відчити Ф. Корша „Нарис розумового руху на Україні в XIX в“ і А.

Никовського „Галичина і її минуле“. Краще повело ся Г. Хоткевичеві, котрий двічі мав у Харкові відчит про „Галичину — її сучасне і минуле“. Перший відчит відбув ся 26. X. ст. ст., а другий 1/XI. ст. ст. Оба рази відчит зібрав багато слухачів і мав чималий успіх. Невдоволений зостав ся лише Т. Локоть, котрий нарікав на відчит на гостинних шпальтах „Кієвлянина“. Іздив п. Локоть розумієть ся на своїм улюбленім конику. Позбувши ся решток давнього „трудівництва“ (тепер у п. Локотя не тільки на лікоть, але навіть на ніготь не знайдете демократизму), бувший трудовик зробив ся слугою всеросійського „чумазаго“ і в жертву сьому молохови готов принести й духові й матеріальні інтереси народної маси. Українство в Галичині засуджує п. Локоть розумієть ся на смерть.

Взагалі з Харкова маємо вісти про оживлення тамошнього українського культурно—національного життя. „Кружок імени Григорія Квітки Основяненка“ усердно працює. По середам уряджують ся літературні розмови, а по суботам — вечірки. На одній з серед прочитана була песа вел. князя Константина Константиновича „Царь Юдейський“ в перекладі д. Вича Лубенського. До речі, сей переклад дістав признание петербурзької Академії Наук.

В часі загальної нагінки на українство в Росії годі проминути постанову золотоніського земства, котре в цілі увічнення пам'яті славного українського музики Лисенка ухвалило набути селитьбу покійного нашого композитора в селі Жовнині й заснувати там школу рефентства для підготовки управителів хорів. Згадаємо тут ще протест українського агрономічного гуртка в московськім Хліборобськім Інституті проти чорносотенного походу на Німців у Москві в жовтні (погроми крамниць, майстерень тощо).

З иньших фактів легального українського життя занотуємо ще ряд *українських шпиталів* для ранених, дуже гарно уряджених й прибраних в українськім стилі: в *Київі* при клубі „Родина“, в *Москві*, *Петербурзі*. Націоналістична російська преса накинула ся навіть за се на Українців: як се вони сміли засновувати „свої“ українські шпиталі (пор. „Утро Росії“, „Новое Время“ і т. д.) Поступові поставили ся в данім разі зі спочуттем. В Петербурзі 30. XI. була навіть уряджена на користь українського лазарету публична дискусія на тему „Війна, національність і культура“, в котрій забирали слово проф. Мілюков, проф. М. Туган — Барановський, проф. Ф. Зелінський, проф. М. Чубинський, проф. А. Гредескул і М. Славинський. Київська „Родина“ урядила свого часу збірку на поміч Польщі. Відозву її в сій справі (по українськи) подала „Реч“ (6./19 XI). Взагалі з припиненням своїх рідних часописей Українцям доводить ся йти в комірно до чужинців.¹⁾ От так напр. Христя Алчевська містить вірші в харківськім „Южном Краї“. На жаль надрукований в ч. з 30./XI її вірш такий далекий від сучасного великого моменту і так перейнятий чисто особистими, мотивами що шкода його й передруковувати на сторінках нашого „Вістника“.

Наші втрати.

Сергій Бердяев.

6. (19.) XI., 1914 р, в лікарні дра Говсієва в Київі помер по довгій і тяжкій недужі Сергій Олександрович Бердяев, один із старших київських журналістів. Покійний писав також і по українськи, на жаль менше, ніж того слід було сподівати ся по його хисту й освіті, бо був він добре освічений чоловік і досконало знав багато європейських мов. По українськи писав Бердяев здебільшого вірші, які здибаємо від початку 80 р. мин. століття в усіх австрійсько-українських часо-

¹⁾ Спершу адміністрація забороняла українські часописі по одинцю, але отсе вийшла загальна заборона видавати які-будь часописі по українськи, так що тепер уже не виходить жадна часопись.

писях. Від 1906. року, коли почали виходити українські часописи і в Росії, стрічаємо імя Бердяєва в київській „Раді“.

Родив ся Бердяєв у Києві в 1860 р., вчив ся в колеїї Галагана, а потім в морськїм корпусі в Петербурзі. В початках 80. років виїхав за кордон, де слухав викладів на медичному відділі в бруксельськїм і вірцбурьськїм університеті.

Надія Кибальчич.

Зараз по Бердяєві доводить ся ховати молоду симпатичну писательку Надію Кибальчич, яку так передчасно забрала у нас безжалісна смерть. Нижче подаємо її некрольоґ, написаний професором П. Карманським, до котрого вважаємо потрібним додати пару слів.

Надія Константинівна Кибальчич родила ся в 1878. році в старій українськїй родині з літературними традиціями. Її мати — Наталка Полтавка — також писателька (писала оповідання і драми) — рідна сестра Ганни Барвінок. Не диво, що й Надія взяла ся за перо. Виступила вона на літературне поле в „Літературно-Науковім Вістнику“, в котрїм від самого початку його (від 1898 р.) друкувала свої поезії, нариси і переклади. Покійній довело ся багато перетерпіти в своїм короткїм життїю. Передовсім понесували ся у неї відносини з родиною, коли вона проти волі батька — матери вийшла заміж за лікаря Козловського, котрий був в 90 рр. земським лікарем на Полтавщині. По революції Козловському довело ся емігрувати, Надія поїхала разом з чоловіком. Вони оселили ся в Італії в маленькїм містечку, де Кибальчич бігала по лекціях, а її чоловік мав потрохи приватну лікарську практику. Всі ці нужденні заробітки не дуже збільшувала літературна праця з її мізерними оплатами.

З часом життє Козловських, і так не солодке (чоловік був тяжко хорий), почало погіршувати ся. В їх тихе містечко наїхало багато російських емігрантів з їх кружковими інтересами, сплітками, інтригами і т. д. Козловські стояли осторонь від еміґрації, не сходили ся з емігрантами й сі почали спершу нарікати на них, а далі й шкодити. Через їх то інтриги й сплітки Кибальчич утратила свої лекції, бо хлібодавців страхано, що вона може занести заразу, то що. Дійшло до того, що хоч пропадай заробітку ніякого, а тут чоловікови що раз гірше. Козловські рішили на одчай вертати до Росії. В році 1913 покинули Італію і щасливо доїхали до Росії. Тут одначе Козловськїй довго не витримав і помер, а се самохіть пішла за ним і його вірна дружина (в кінці падлиста ст. ст.) Шкода велика, бо її скромна поезія мала своє місце на українськїм Парнасі. В 1913. р. по повороті видала Кибальчич невеличку збірку своїх віршів п. з. „Поезії“. Переняті вони здебільшого сумом, меланхолією. Щирі вони і прості і тому передають читачеві настрої поетки. Гарні у неї особливо малюнки природи.

Цікаво порівняти громадянськї мотиви в творчості обох померших поетів. Бердяєв типовий російськїй вісімдесятник. Реакція закривала всі виднокруги, запнула будуччину. Здавало ся, нам лишило ся дійсно тільки „плакати, плакати, плакати“...

„День минув, і ніч безкрая чорна,
Наче камінь налягла на душу
Не дїждусь я світу золотого
І у тьмі блукати мушу“...

каже Бердяєв у першїм своїм віршу „В ночі“, друкованім в „Зорі“ 1885 року.

„Все я чув проклятий дзвін кайданів,
Бачив все могили і могили“...

Поет мучить ся, що він жив, як усі, коли навкруги падали „побратими за громадське діло“, накладали головами „лицарі святїї, добуваючи свободу“:

„Стільки дужих, чесних потопила
Боротьба, мов в бурю човнів море,
Яж живий ще!“ —

гризеть ся він.

У Кибальчич бачимо вже иньний настрої. Не дурно вона виступила в році, коли в Росії почала будити ся революція. Реакція вже не страхала — вже світало. Коли не ми, то ті, що йдуть за нами, а таки побачать волю.

Се вже не безнадійна боротьба лицарів Бердяєва, що падали серед переляку і зради одних, а нерозуміння других. Тепер борці можуть числити на зрозуміння й поміч Поетка далека від безнадії.

„Із нашої муки, із нашого горя
Та воля скуеть ся“,

каже вона. Для характеристики громадянського настрою Кибальчич наведемо в цілости невеличкїй її вірш під заг. „Голоси.“

Може ми не дїждем хвилини ясної,
Може, ми загинем у сїй боротьбі,
Та вирветь ся правда з темниці тїсної,
Вона завоює всю землю собі!
Може, ми загинем в часи передсвітні...
Всеж ріки криваві не дарма лились,
Мов повідь весною... Хоч хмари й знялись,
Та всеж то засяють проміння привітні
І всеж переможе світ-сонце колись.
Може, ми не дїждем ні щастя, ні долі,
Може, сонце буде уже не для нас,
Але ж таки другі зазнають ще волі,
Але ж перемоги настане ще час!

Вол. Д.

На вічний спомин.

(Памяти Надії Кибальчич-Козловської).

Тисячі безіменних героїв засипує холодна земля в сїй хвилі — далеко від рідної землі, далеко від рідні. Ніяка надгробна скрижаль не буде оповідати про їхні подвиги, ніхто не знатиме, хто спочиває в самітній могилі серед широкого поля.

І здавало ся б, що ніяково писати в таку хвилю про віддільного борця, який зложив своє втомлене чоло під захист сирій землі. Та годі. Є герої, які бороли ся ціле життє, яких боротьба була незамітна, а тим самим глибоко-трагічна, а яких імена проте знані не тільки вузшому гурткові друзів, а цілому народові. Таких героїв годі зложити до спільної ями враз з десятками товаришів, під спільну табличку з одною напису.

Покійну Надію Кибальчич знали всі, що не є байдужі до маніфестацій краси і добра в нашій культурі. Знали її всі, що читали українськї альманахи і українськї журнали, особливо читачі „Л. Н. Вістника“, а навіть читачі щоденної часописи „Діло“. Сі останні могли її пізнати тільки в ролі перекладача з італійськїй і французькїй мови, бо нужда останніх років зневолила її обмежити ся майже виключно до такої ролі. Але хто читав її ориґінальні поезії і прозові нариси, сей міг відкрити в авторпі людину глибоко вразливу на всі прояви краси, а ще більше чутку на нашу і взагалі на людську недолі; сей мусів признати, що по втраті Лесі Українки Надія Кибальчич враз зі Стариською-Черняхівською були на російськїй Україні найкращими репрезентантками жіночої поезії.

Скорбна нота, співчуттє до соціальної недолі, щира, аж до самозабуття участь в трагедії українського народу, велика любов краси — отсе головні мотиви її творчості. Инакшою ся творчість не могла бути.

Авторка вийшла з історичного на Україні роду, здобула ширшу освіту, пішла за голосом свого серця і душі, злучила свою долю з інтелігентним Поляком, котрого безвихідна недуга засудила на сумну ролю оглядати ся на виключну поміч з праці дружини, а тим самим мусіло її життє сотворити глибоку буденну трагедію, без просвітку, без надії на лагідну розв'язку.

Ще в р. 1907 зустрів я авторку на березі гарної Адрії, де глядала вона полеглий для безвихідно хорого чоловіка. Та рідко коли бачив я її на березі моря. Сиділа заедно на балконі убогої хатини серед екзотичної зелені і працювала над оригінальними фейлетонами для „Ради“, або над перекладами, щоби заробити бодай на чай і на хліб: не сміялась ніколи, але й не нарікала ні разу. Скрила свою журбу на дні душі і тільки часами у сердечні й пісні висповідала свою власну недолю.

Потім поїхала до Італії глядати дешевшого місяця, осіла в Оспедалетті коло Сан Ремо, де враз з Марією Загірньою відкрила очі Борисови Грінченкови, якого нагадувала всіми рисами своєї вдачі і всеї творчості.

В р. 1913 вертала з чоловіком на Україну і тут зустрілись ми знову, щоби поговорити про місяці, пережиті перед літами в Льоврані. Журилась, що не має чим оплатити паспорту, якого не продовжувала кілька літ, і що доведеться зараз на вступі потрапити в тюрму. Потішалась тим, що „подержать, що нічого з нас стягнути, тай випустять на волю“...

Не знаю, як жилось покійній в останніх хвилях. Догадуюсь, що недостача по причині війни українських органів, які давали-б їй спромогу заробити бодай дециєю, прискорили її катастрофу. Та як би там не було, все годі не дивитись на неї як на герою, що поляг на полі бою — у боротьбі життєвій і ідейній.

Незвичайно любила квітки і тішилась, як було принести їй до убогої хати китицю ф'ялків. Се була одинока її розрада. Нехай же сі, що відвідуватимуть її могилу, не відкажуть їй сеї розради і тепер, коли ласкава смерть визволила її з усіх життєвих страждань.

II. Карманський.

Богдан Ярошевський.

(Некрол).

Ось знову наспіла до нас сумна звістка про смерть українського письменника і діяча Богдана Ярошевського, який переставився в Києві на 45. році життя дня 1. (14.) грудня 1914. Покійник відіграв визначну роль у визвольній боротьбі України у „передконституційну“ еру. Його симпатична, мняка влада зискала йому багато прихильників і його імя було добре відоме на цілій правобережній Україні серед українських і польських поступових кругів. Смерть його викликала великий жаль серед людей, які його знали і цінили.

Покійник був родом із російського Поділля. Родився він і цілу молодість провів серед ополячених Українців-католиків, дрібних шляхтичів, а то й панів-дідичів і зростав у шляхоцько-польських традиціях. Його предки лічили себе колись уніятами, та в часи скасування унії на Правобережжі вони перейшли на католицизм і вважали себе Поляками. Покійний Богдан був частю відпоручником польської поступової, а то й соціалістичної молодіжні на збірках українських революційних громад та з часом на основі поглиблення свого демократичного світогляду дійшов до думки, що, живучи на Україні мусиш бути Українцем. Він усе підчеркав, що польського люду він не знає, що він сам і його потреби йому цілком чужі, що рідним народом, серед якого йому мило працювати, є український народ, і так поволи став свідомим Українцем та порвав з усім, що польське. Тут грала роль ще й та свідомість, що предки Богдана були Українцями, що були навіть колись православні, потім уніяти — а ще до того присвічував йому приклад таких визначних українських діячів, як: Антонович, Рильський, Познанський, Юркевич і т. д.

Під проводом Ярошевського склався з людей т. зв. польської культури, Українців-католиків, особний гурт, до котрого пристало багато й Правобережців Українців православної віри — і в тім гуртку виринула думка заснувати на зразок польської соціалістичної партії — Українську соціалістичну партію з домаганням самостійності України. Задля того Ярошевського вислано до Львова і тут він став

видавати „Добру Новину“, орган У. С. П. Статі згід пера покійного Богдана — він підписував ся Степан Загородній — виходили все гарні, а передусім незвичайно популярні. Домагання ставив він ясно, добрно і яскраво змалював національний і економічний гніт на Україні і — не будь тоді Р. У. П. із більшим апаратом сил, із ширшою програмою і більш революційною закраскою, У. С. П. і Ярошевський були би відіграли куди більшу роль, ніж воно дійсне було. То так незабаром гурт розлетівся. Одні вернули до Поляків, а Ярошевський і його близькі товариші знайшли ся в Р. У. П. Се стало ся в 1901 р., коли обі партії злилися в одну, а „Добра Новина“ стала органом Р. У. П. для міського пролетаріату. Як засновувала ся „Спілка“ Ярошевський лишив ся при т. зв. федералістах, а потім як появил ся в Росії українська преса він став співробітником „Громадської Думки“, а далі й „Ради“ — і в тій працював він до останка, містячи статі і дописи.

Як у 1909 р. став під проводом Липинського і інших Українців-католиків виходити „Przegląd Krajowy“ в Києві, Ярошевський запряг ся і тут до роботи і працював у тім журналі цілий час його існування. Та вже 1911 р. став зазнавати на легкі і в зимі того року він уже перебуває у Закопаному в Галичині. Посивілий перед часом, збідований, тяжко-недужий він усе мав надіювилічити ся — і справді був час, коли можна було думати, що він прийде до себе. Ще в 1914 р. він як-так держав ся — в червні того року навідав ся до Львова, доїхав щасливо до Києва — та звідтіля із лікарні, здасть ся, не виходив. Не було як проїхати сим разом у Закопане...

У покійника був у Закопаному осередок, куди все сходили ся хорі Українці: і тому, що йому доводило ся більш лежати, а більш тому, що всі, хто пізнав його близьче, дуже до нього липли. Щось так, як до покійного Доманицького. У нього і співи відбували ся і літературні та політичні дискусії, в нього все було багато часописей, книжок. Бувало, що в його хаті справляла ся кутя на Різдво...

Найбільш жури було покійному задля донечки Марусі, 11. літньої дівчини. Все було побоював ся покійний, щоби вона не дай Боже не ополячила ся — дитина була католичка і жінка теж — і все мріяв про те, щоби вона виховувала ся дець в українським якімось інституті в Галичині. В 1913 р. він таки стягнув ся з останнього, і відмовляючи собі, тяжко хорій людині, багато дечого, він завіз Марусю до Перемишля до українського інститута і записав її до I. кл. ліцею, яку вона й скінчила доброю ученицею і в червні виїхала з батьком до Києва...

І так знов одного менше, знов прорідили наші ряди, на Байковім кладовищі знов одна могила більше. Пером нехай буде йому та рідна земля, яку він так гаряче любив, а якої не довело ся йому побачити вже вільною, без кайдан!..

В. С.

В Галичині.

I. Пани і льокаї або нагана господину Дудикевичу.

(Справдішня подія.)

„Галицькі руські“ почули себе тепер на вершку влади й роспаношили ся так, що навіть самі їх покровителі з „державної Руси“ почувають часом потребу показати сим запроданцям льокаям належне їм місце.

Виходить з сього нераз дуже кумедне видовище.

Ось так не дуже давно посварив ся Дудикевич і його „Прикарпатская Русь“ з редакцією видаваного Штабом Головнокомандуючого російської армії „Львовского Военного Слова“. Наслідком сеї сварки було перенесення друку „Л. В. Слова“ зі ставропільської типографії до друкарні „Діла“ й отся „Заява“ його редакції:

„Наша газета майже від самого початку появи її у Львові друкувала ся в тій друкарні, котру прийнято було вважати за

„руську“ (лапки „Л. В. Слова“) та котру рекомендували нам місцеві русські діячі.

Від учорашнього одначе числа друк „Львовского Военного Слова“ довело ся перенести до друкарні бувшої газети „Діло“.

Тяжко було припускати, що нашу Военну Газету так стрінуть в „руської“ (лапки „Л. В. Слова“), типографії, тому спершу Редакція вжила всіх заходів, аби тільки зладити становище і лише, коли навч стало видно, що затримуєть ся випуск чисел нашої газети навмисне, щоб запобіги „конкуренції“ місцевому „руському“ (лапки „Л. В. Слова“) органу, і коли годі вже було далі зносити нелад і безпросвітне ніцтво та бешкети складачів, редактор „Львовского Военного Слова“ звернув ся до Совета Ставропігії з просьбою поліпшити відносини, запровадити певні улїпшення в техніці і взагалі скільки мога упорядкувати справу. На се прийшла відповідь з уповажнення Совета від одного невідомого нам члена Совета Ставропігії. В сій відповіді не лише не було висловлено бажання поставити ся прихильно до друку нашої „Военної газети“ в типографії Ставропігійського Інституту, але виразно освідчено, що порядки зістануть ті самі що є. Ся відповідь безперечно задиракуватого змісту могла викликати лише дивне вражіння, тим більше, що ставропігійська типографія ніяк уже не може хвалити ся своїм добром русского шрифту й своїми недоладними порядками.

Невдовзі одначе наступило пояснення сього, коли, не зважаючи на всі старання машиніста, ніяк не щастило пустити „Львовское в Слово“ на машину скорше від „Прикарпатської Руси“ і коли місцевий „руський“ (лапки „Л. В. Слова“) діяч г. Дудикевич у власній особі почав розганяти хлопчаків, що товпили ся дожидаючи виходу „Льв. В. Слова“. Всі сі обставини в звязку з явною неможливістю поліпшити наше видання при такім відношенню „Ставропігійської“ друкарні змусили нас звернути ся до иньшої друкарні, в котрій і переводимо розширення й улїпшення видання.

Редакція „Львовского Военного Слова“ вважає за свій обовязок заявити, що вона охоче уступає занятю нею в Ставропігійській друкарні місце, скоро се може сприяти улїпшенню і успіхови місцевих органів друку.

З огляду-ж на те, що ми сміємо припускати, що виступ г. Дудикевича проти нас, — в тій чи иньшій формі, — мав місце поза межами його діяльності яко предсідателя місцевого „Русского Народного Совета“, то, обертаючи ся до властивого змісту сих виступів, мусимо пригадати, що Военна Газета у Львові видаєть ся Штабом Головно-командуючого, а не з волі г. Дудикевича і Ко., що вона нелицьмірно обслуговує інтереси місцевого русского населення і що з дальшими подібними вихватками вона буде числити ся з тою повагою, яка належить ся теперішньому станові річей.

Щирі наміри нашої военной газети ні в яким разі не заслуговували на вороже відношення з боку тих автократів, котрі на жаль досі не в стані позбути ся „рабської морали“ й чуючи себе нині „завойовниками“ не можуть, чи краще не бажають взяти відповідний тон супроти руских офіцерів, що провадять скромне і безпретенсійне діло видавання Военної газети на користь спільної справи“.

Стільки „Льв. Военное Слово“.

Бідний Дудикевич! Ще вчора цідував ся з „самим“ Бобрінським, а сьогодні якийсь там штаб-офіцер читає нотації та ще й з покликуванням на повагу військового стану: „рукі на швам, мерзавец! — я тебя запроторю! Слішком зазнал ся скатіна!“

Добра наука всім зрадникам-запроданцям! Всі вони — „раби, підвіжки, грязь Москви“...

II. „Говоріть до мене по польськи!“

Так відозвав ся до депутації учительок-Українок Граф Бобрінський, коли вони прийшли до нього клопотати ся в

справі українського шкільництва. Говорила провідниця депутації очевидячки по українськи, але розгніваний Граф не хотів чути „мазепинської“ мови. „Не розумію, як се пані не вміє по російськи, нехай пані говорять до мене по польськи!“ (Нор. „Trzy miesiące we Lwowie“. „Czas“, 1915, ч. 2 (з 1 січня).

III. Українська мова в кореспонденції і українські книжки.

В попереднім числі подали ми розпорядження російських найздників в справі української кореспонденції. В тім розпорядженню говорить ся тільки про „руській“ язык, в ряді иньших языків допущений до кореспонденції, — в „нарічах“ її провадити не вільно. Се розумієть ся виразно вимірене проти Українців, але перед світом російський уряд може удавати невинного, бо, мовляв, українська мова — „тот же рускій язык“ і т. д., ergo се не проти неї. В практиці розумієть ся не можна навчити Галичан навіть москвофілів „в адін час на рускї“ й тому почта volens—nolens приймає листи писані по українськи, але тенденція розпорядження ясна і стилізована без обиняків. Се дає почтовцям змогу шиканувати сторону і таких шикан щораз буде більше, аж поки розпорядження не буде виконувати ся „в повній силі“. Що се до того йде, потверджує й автор цитованих вище споминів у „Czas“ і.

В розпорядженню сїм — каже він — не говориться про українську мову, а почтові урядники виразно заявляють, що одержали наказ не узнавати в кореспонденції „наріч“.

Найкращий спосіб бороти ся з сям розпорядженням, се не вважати на нього, а писати по свому — рідному, а ніяк не по російськи або польськи.

В віденськїм „Kurjer-i Polskim“ (ч. 96 з 23 січня) читаємо в „Wiadomościach z Kraju“ таку вістку з Станіслава: „Книгарня Гасклера в руху. Сконфісковано тільки всі українські книжки“.

Як знають наші читачі, се повторило ся по цілій Галичині: скрізь нищено українські книгарні і бібліотеки. Ворог передовсім не хотів, щоб вільна українська книжка дістала ся в руки Українцям — салдатам і офіцерам російського війська. Бо в початку війни, як тільки російські війська дістали ся до Галичини, українські вояки облягали українські книгарні і розкуповували різні українські книжки. Жовніри питали головно за Кобзарем Шевченка й творами Руданського. Оповідають, що один вояк, купуючи „Кобзаря“ в книгарні Наукового Товариства ім. Шевченка, сказав: „Отсе маємо йти на Перемишль. Хто знає, чи буду жив. Так нехай ляжу разом з Кобзарем“.

Розпорядження було видане дня 19. вересня і постановляло: „Забороняєть ся продаж з книгарень і кіосків, а також випозичування до читання з бібліотек книжок на російській мові й малорускїм нарічу, виданих поза межами російської імперії. Всі такі книжки мають бути зложені в окремі місці, де запорядить місцева власть. Запереступ сього розпорядження грозить кара до 3 місяців тюрми, або 3000 рублів штрафу“.

Дальшою метою зног розпорядження є бажанне одним росчерком пера знищити цілу духову культуру вільної закордонної України.

Розумієть ся, Росіяне встигнуть наробити нам багато пакости, поки випруть їх австрійські й німецькі війська з Галичини і Буковини, але млять ся наші гнобителі, думаючи, що своїми варварськими розпорядженнями можуть повстримати побідний хід українського народу на шляху його духового й політичного визволення.

Книги творять люди, а в нас ще

„Не вмирає душа наша,
Не вмирає воля!...“

Генерал Куропаткін про війну Росії з Австро-Угорщиною й Німеччиною.

Війна з Росією вкупі з іншими працями про мілітарну Росію й взагалі про внутрішні порядки в Росії викликала з забуття й „Записки генерала Куропаткіна про російсько-японську війну“. Йі зовсім справедливо, бо сі „Записки“ дійсно дають багато інформації і відомостей. Не наша річ спиняти ся на всім, що є цікавого в праці ген. Куропаткіна, — свого часу досить про неї писало ся й її реферувало с. Ми хочемо тут звернути увагу лише на пару інтересних уступів „Записок“, що торкають ся можливости й умов оружного зіткнення Росії з своїми західними сусідками. Се тим більш потрібно, що свого часу на сі саме уступи не звернено уваги, особливо в ширших кругах освіченого громадянства.¹⁾

Найсамперед одна замітка. Ген. Куропаткін не був сторонником — передчасної — заборчої війни Росії з західними державами, а також з Туреччиною й Персією. Ставлячи Росії ХХ віка величезні завдання *здобути вихід до Середземного моря і відкрити цілий рік виходи до Великого і Індійського океанів*, Куропаткін застерігав ся одначе, що сі завдання не по силі його поколінню. Західні держави так сильно озброєні і так добре приготовані до боротьби, що передчасне зіткнення з ними могло би бути дуже небезпечно для Росії (ст. 79), тому вона мусить лишень готуватись і готуватись.

Але даймо голос самому авторови:

„Як ні законні наші змагання опанувати вихід з Чорного моря, володіти виходом до Індійського океану, володіти виходом до Великого океану, але сі завдання о стільки глибоко зачеплюють інтереси сливе всього світу, що для їх осягнення ми повинні готувати ся до боротьби з коаліцією з Англії, Німеччини, Австрії, Туреччини, Китаю й Японії. Сим державам страшний не сам факт посунання Росії до того чи иншого з вище згаданих виходів, а наслідки опановання нею сих виходів. Опанованне бо Босфору і виходу до Середземного моря дасть нам змогу рішучо ділати в єгипетським питанню, аби зробити суецький канал міжнародним. Вихід до Індійського океану сотворить для Індії постійну погрозу. Але найголовніше, що повинно налякати найкультурніші народи Європи й Америки, які постачають цілому світови вироби своїх фабрик і робітень, се втрученне Росії в боротьбу з ними на ринках усього світа. Тримаючи в своїх руках залізничні лінії, що сполучують Великий океан з Балтійським морем, а маючи оперте на Босфорі, Індійським і Великих океанах, Росія своїми невичерпаними природними багатствами може створити грізну промислову конкуренцію державам усього світу“²⁾ (ст. 79).

Що до того, коли можна виконати ті завдання, читаємо трохи нижче таке:

„Сили сучасного покоління могли би показати ся недостатніми для осягнення цілей, необхідних лише майбутнім поколінням. Що більше, розгляд взаїмних відносин наших сил і сил наших імовірних противників міг привести до висновку, що тому поколінню, що отсе тепер живе в Росії, не лише не до си і виконанне нових завдань, але саме за наших часів, завдяки порівняючи більшій боевій готовости наших сусідів, зробило ся дуже тяжким навіть удержанне в цілости границь Росії“ (ст. 80).

Правда, тої коаліції, котрої бовяв ся Куропаткін в 1900 році, нема, але і без неї страшно:

¹⁾ Цитуємо по 2-му, заграничному російському виданню. В Росії книга Куропаткіна була сквофісована зараз по виході у світ.

²⁾ Програма ся зачеркнена Куропаткіним ще перед японською війною в 1900 році, коли він опрацював велику спеціальну роботу про потреби Росії на полі військовім. Робота ся була видрукована в небагатьох примірниках для царя й найвищих достойників і в продажу не була пущена. В „Записках“ Куропаткін раз по раз цитує сю свою давню працю.

„Готовість Німеччини і Австрії до вступлення в наші границі о стільки вища за нашу, що ніколи ще за цілу історію Росії наша західня границя не підлягала такій небезпеці, а оборона її не вимагала таких жертв і напруження як тепер, коли вибухне європейська війна“ (ст. 81).

А в тім загрожена не лише західня границя. Боїть ся він і за турецьку і афганську границі. „Стосунок наших сил за турецькій границі також не покращав... Особливо тепер, при втрученню в турецькі справи Німців, утруднена оборона Кавказу“ (ст. 81).

Крім небезпеки від сусідів і внутрішні відносани утруднюють Росії виконанне її історичних завдань. От що каже про се сам генерал:

„Розширенне границь Росії в усіх напрямх і виходи до морь Балтійського, Чорного і Великого океану привели Росію до опановання ріжних народностей, чужих і навіть ворожих Росії. Тепер нашу державну границю з внутрішньої її сторони почало оточати населенне не досить трівко звязане з московським народом і з сього погляду наша теперішня границя під військовим оглядом ще меньше безпечна, ніж була в 1700 р.“ (ст. 48).

Спиняючись докладніше на можливостях війни з Австро-Угорщиною і Німеччиною, обговорює Куропаткін значінне Польщі і Галичини яко театрів війни.

„Привислянський театр“ (варшавський військовий округ) називає Куропаткін „видатним з огляду на положенне і воєнне значінне“. „Охоплюючи південну границю східної Прусії і північну Галичину, ми — каже далі генерал Куропаткін, — ділаючи зі свого театру, дістаємо змогу відтяти сі провінції сусідів до Балтійського моря, або тяжко проходимого карпатського пасма; з другого боку сей театр може бути відтятий і через надхід армій сусідів з півночі і півдня в напрямі фортеці Бересте литовське. Таке положенне згаданого театру дає йому певну вагість. Коли ми станемо більш підготованими під воєнним оглядом, ніж наші сусіди, то сей театр може становити джерело нашої сили. Колиж навпаки наші сусіди зістануть ся і на далі сильніші за нас своєю численністю (рахуючи сили Німеччини і Австрії разом), а особливо готовістю незрівнано швидче зосереджувати ся (сконцентрувати ся), то положенне сього театру буде становити нашу слабість.“ (ст. 55).

В иншій місці Куропаткін ще раз вертаєть ся до сього театру.

„В разі, колиб ми — каже він (ст. 58), — здобули більшу, ніж Німці боеву готовість, або колиб головні німецькі сили були відтягнені на інші театри війни, територія варшавського воєнного округа становить пляндарм, глибоко вбитий між Німеччиною й Австрією, з котрого з однаковою зручністю можна завдати швидкі удари як в напрямі Берліна, так і в напрямі Відня. Обидві сі столиці віддалені від нашої границі: Берлін на 300 верстов, Відень на 320 верстов.“ Про Галичину ж пише він так: „Вся Галичина становить ніби глянсіс головної огорожи Карпат, обернений проти Росії. Сей глянсіс останніми часами зробив ся знаменито підготованим пляндармом, звязаним численними дорогами через Карпати з иншими провінціями Австро-Угорської держави, сильно укріпленим і заосмотреням всіми запасами як для впертої війни, так і для енергійного нападу в наші межі. Австро-Угорщина підготовила тепер можливість в найкоротнім часі сконцентрувати на галицьким театрі міліонову армію“ (60) Але розглядаючи далі боеве поготівле Німеччини Куропаткін досить песимістично відносить ся до виглядів Росії на побіду. Він признає, що Росія велико відстала від Німеччини під воєнним оглядом, що Німеччина дуже добре приготувала ся як до найрішучійшого вступлення в російську територію, так і до впертої оборони. Спеціальнож переважає Німеччина Росію що до залізниць. „Ріжниця надто величезна і дає, — каже про се автор, — нашим

сусідам перевагу, котра не може бути параліжована ні численністю наших військ, ні їх хоробрістю.“ (57)

Так само перестерігає Куропаткін і перед Австро-Угорщиною, маловаженне котрої ввійшло чомусь у Росії в плоть і кров: „Також не повинні ми ошукувати себе легкістю побіди над австрійськими арміями. Знаменито заосмотрена всім необхідним, великочисленна австрійська армія, опираючи ся на чудово підготований в Галичині театр війни, при вмілім керівництві її силами може спинити навіть найкращі сили нашої армії.“ (ст. 63—64)

Передбачає Куропаткін в разі нещасливої для Росії війни такі втрати: 1) на річ Німців цілої території варшавського воєнного округу, або навіть і частини виленьського (до західної Двини), 2) на річ Австро-Угорщини—сусідніх з нею місцевостей з польським населенням; але треба, — зазначає він, — рахувати ся також і з бажанням її посунути австро-російську границю аж до Берестя й Дніпра.

В разі, колиб щасте було по стороні Росії, то моглаб вона числити на східну Прусію (до Висли) й Галичину (до Карпат). Сі границі дійсно булиб природними границями й значно зміцнялиб становище Росії супроти сусідів, але користі сі не оплатилиб недогідности такого розширення території Росії. Ні Німеччина, ні Австрія не подарувалиб своїх страт і вічно шукалиб нагоди так чи інакше повернути свої провінції. Населенне-ж сих провінцій, культурнійше за Росіян, також тягнулоб до своїх давнійших держав і в результаті на обох фронтах малаб Росія свого роду своє ельзас-льотаринське питання. Куропаткін рішучо повстає проти таких набутків і часто виступає проти тих, що носять ся з подібними проектами. Не маючи змоги докладно переказати всіх міркувань і виводів російського генерала на сю тему, наведемо той уступ, де він говорить про прилученне Галичини в разі нещасливої війни для Австрії. „Звичайна фраза про konieczність управління нашої границі з'явить ся тоді на сцену — пише він, — коли Карпати знову видаватимуть ся природною границею, й ціла Галичина може бути прилучена до Росії. Треба завчасу одначе здати собі справу: чи потрібне нам се збільшення території і населення, чи зміцнимо ми себе сим прилученням, чи навідворот сотворимо собі джерело слабости і тривоги? Таке прилученне сто або навіть 70 літ тому назад моглоби правдоподібно ще вийти на користь і силу Росії, тай то тільки „правдоподібно“, бо ми не можемо бути певні, що за сей період Австрія не стараласьби відобрати у нас утрачену область. 1855 рік був чудесним для сього випадком.

Але тепер, по тім, як Галичина такий довгий час жила осібно від нас життем, відняте її від Австрії може бути лише насильне, а тому й болісне. Не тільки польське, але навіть і українське населенне Галичини — зовсім не рветь ся в підданство Росії. Ми для Славян Австрії, не включаючи і Русинів (Українців), можемо лише служити засобом, а не цілю. Се треба завсіди пам'ятати. Навіть менше за нас культурні Болгари і Серби зараз одвертали ся од Росії, скоро ставали на ноги ціною дорогоцінною російської крові.

Славянам Австрії нашої помочи не треба.

З великою витривалістю вони що року мирним шляхом завойовують собі по троху права, які урівнюють їх з Німцями і Уграми. Не вважаючи на тяжке економічне становище Галичини, не вважаючи на скуповуване землі Жидами, не вважаючи на податки, тяжші ніж у Росії, на розмірну нерівноправність Поляків і Українців, населенне Галичини з повним правом вважає набути ним культуру далеко вищою, ніж у сусіднього з ними нашого населення. **Перехід у підданство Росії, на думку сього славянського населення, буде ступінь назад, а не наперед.** Нам треба се твердо знати, аби не дурити себе *фальшивими і шкідливими мріями*, що скоро наші війська вступлять в східну Галичину, населенне повстане проти Австрійців. Якби ж одначе ми захопили ся б думкою про заокругленне нашого володіння аж до

природних границь, то без сумніву сотворилиб собі нескінчене джерело тривоги, — додає, — видатків коштом платничих сил і засобів корінного російського населення. Прилучена до нас Галичина моглаби обернути ся для нас у Ельзас-Лотарингію“ (ст. 62—63).

Те, що передбачав і чого бояв ся Куропаткін, стало ся. Росія не здержавшись, з жадоби скорше досягнути своєї „завдання“ спровокувала світову війну, а що воєнна готовість її, не вважаючи на горячкову роботу останніх років, всеж таки велико відстає від австро-німецького поготівля, то їй непереливки. Надії на варшавський воєнний театр завели саме так, як передбачав Куропаткін. Шахувати самими лише масами гарматного мяса не значить ще наблизити собі побіду. Доводить ся відступати. — Німецька стратегія тріюмфує і чим більший тріюмф буде по боці союзників, тим більше чухатимуть ся в потилицю Росіяне та згадуватимуть мудрі ради і остороги навченого під Мукденом полководця. Та щож — буде каяття, та вороття не буде...

Вістки.

Відозва Союзу визволення України до шведського народу.

Минуло двісті років від часу битви під Полтавою, коли Україна разом зі Швецією стали до оружноі розправи з спільним ворогом-Москвою. Нещасливий вислід сеї баталії мав фатальне значінне для обох союзників. Над Швецією завис від того часу дамокль меч російської інвазії, а сумна доля Фінляндії зародила ся на полтавських полях. Ще сумнійша судила ся доля нашої України, що стратила до решти свою автономію і підпала насильній, брутальній русифікації. Але і в найчорнійшу годину не забували сини України славного минулого і очі їх усе звертали ся на захід, шукаючи помочи проти московської кормиги.

І ось нарешті вибила слухна, давнождана година. Настав час розплати з московським царизмом, катом вільних, свободолюбних народів.

Провиджуючи ясну зорю свого увільнення звертає Україна свої очі до колишньої своєї славної союзниці в сподіванню того, що неминуче повинно стати ся, що мусить стати ся: що до побідної акції славних австро-угорських і німецьких полків прилучить ся й армія Шведії.

В сподіванню сього чинного виступу славної своєї союзниці з перед двох сот літ, витає з живою радістю український нарід той жвавий протиросійський рух, який що раз сильнійше запановує серед Шведів і відповідаючі йому заходи й зарядження шведського правительства. Carthago delenda esse! Пугало європейського миру, вічна погроза європейської культури і добробуту-Росія мусить бути вже раз знищена, а Європа позбути ся страшної змори. Російський спрут, що з безприкладною халчівістю простягає усюди свої обридливі дотикальця, давлучи по дорозі нарід за народом, мусить вже раз на все стати нешкідливим. Час уже відрубати його халчіві кінчини. Час звести „російське море“ до його природних границь-до границь етнографічної Московщини. Боротьба Австро-Угорщини й Німеччини з північним ворогом має не лише велике історичне значінне ввагалі для культури і цивілізації цілої Європи, — побіда потрійного союзу, розбиваючи „російську тюрму“, несе визволенне пригнобленим у ній народам і забезпечує незалежність сусіднім державам, Швеції передовсім. І нині, як за часів вашого великого Карла XII. і нашого незабутнього гетьмана Івана Мазепи, спільний інтерес єднає Україну зі Швецією, інтерес самозаховання з одної сторони і визволення — з другої.

Тому витаємо вашу поставу, ваші приготування до остаточного пороху з відвічним ворогом та висловлюємо нашу тверду надію, що старі традиції шведсько-українського союзу будуть відновлені знову по сім пороху, що обезпечена Швеція та вільна, незалежна Україна зістануть до віку в братерським союзі, щоб боронити себе, культуру й добробут та мир Європи від московського варварства й московської ненасичности. 25. VIII. 1914.

Ще про арештування професора М. Грушевського.

У Київ приїхав професор Грушевський 7. XII і кілька днів спокійно прожив у своїм домі. Одного разу, коли його не було дома, поліція зробила в білий день в його помешканню трус. Довідавши ся про се професор поїхав, щоб самому особисто вяснити справу, до вишого адміністративного уряду, де й був арештований. (До сього треба додати, що ще в початках війни переведена була ревізія в київським помешканню Грушевського в його відсутности). Реакційні круги Росії стрінули арештування Грушевського з великою втіхою. Зі злобною радістю писало „Новое Время“ про арештування „українського батька“, „теоретика українства“ та „голови українського руху“, культивованого австрійським урядом в Галичині, а звідти перекидуваного до Росії“. Розуміть ся, „Новое Время“ не вдержалось від властивих собі брехонь і доносило, що буцімто Грушевський приїхав у Київ тайно й під чужим іменем, та спинив ся не в своїм будинку, як звичайно, а десь на Подолі, так що кілька днів не був замічений поліцією і лише 12./XII жандармерія довідала ся про його перебування в місті і на другий день він був арештований та замкнений у тюрму. —

5.000 народне віче у Софії проти Росії і з симпатіями Німеччині і Україні.

„Союз Визволення України“ одержав від свого представника у Софії таку депешу:

„Скликані болгарською соціалъ — демократичною партією 24 січня у Софії народні збори, на яких був присутній яко гість відомий письменник Царвус, при великим ентузіязмі 5.000 учасників прийняли одностайно резолюцію проти російського царизму. Збори висловили повне признание тактиці німецької соціалъдемократії, яка стала в ряди активних борців проти царської держави, і висловили яко своє бажання, щоб в результаті сучасних подій здобув повну самостійність 30-мільоновий український нарід, а також Польша і Кавказ“.

Ми витаємо з щирим серцем сю нову прояву братерського спочуття до України з боку свободолюбного болгарського народу, житте якого так близьке по духу нам, Українцям. Ми витаємо її ще як достойну яскраву відповідь на всі змагання російських кругів різних політичних напрямків зтероризувати громадську думку Болгарії.

Сей новий публичний вислів з боку широких верств болгарського народу поможе міцнійше затягнути ті нитки взаємного розуміння і взаїмних симпатій, які вже простелила в Болгарії праця „Союзу Визволення України“, а всім ворогам російського царизму додасть нових сил в їх великій праці. —

Вони боять ся.

(Допись з Балкану).

Недавно прибув з України (з Херсонщини) один свідомий робітник. Поміж ріжними відомостями про настрої серед ріжних шарів громадянства він дає нам таку характеристику

відносно між усякими московськими „начальствами“ і масами народу на Україні: „Начальство неймовірно боїть ся! Чи то поліція по містах і по селах, чи то військові власти по за тереном війни, чи то дирекції фабрик і т. д. — усі пильно прислухують ся до кожної балачки серед народу, всі лякають, а з під сих погроз виглядає велике обличчє страху перед народом“.

Вони боять ся! Се було завжди чудовим барометром внутрішнього життя Росії. Боязнь серед московської пануючої кліки перед власним суспільством була завжди симптомом близької катастрофи. Так убитий потім міністер Плеве бояв ся кожного шестесту, а страх сей був на передодні революції. Так бояли ся в кождім епізоді періоду 1905 — 1907 років з окрема — то селян на Україні, на Кавказі і в самій Московщині, то робітників навіть державних підприємств, то матросів чорноморського флоту, то навіть козацьких полків — і на другий день здіймалась буря повстання. Хто пережив сї дні, той знає, що таке означає жах російського начальства. А маси народні і широкі громадські шари відчувають зразу сей жах і розуміють його, як слабість уряду і зріст власної сили.

Робітник, що привіз нам сю цікаву рису сучасного внутрішнього моменту в Росії, так і сказав нам: — в народі почуваєть ся розумінне, що наближають ся знову дні, коли пригнічений нарід російської імперії почне знову творити сам свою долю. —

Невідомий герой.

Українське населення Галичини робить великі послуги австрійській армії, робить їх тихо, без розголошу. Росіяне не раз нарікали, що українські селяне в Галичині давали австрійському війську знати за помічу сигналів, де є ворог. Газета „Южний Край“ в кореспонденції з чинної армії оповідає про ось який випадок:

„Сими днями до нас привели дев'ятнадцятилітнього Русина (себто Українця з Галичини); його піймали саме в тім часі, коли він подавав сигнали з нашого берегу Сина австрійським батеріям

Се було хитро-мудро зроблено. Хата, з котрої давав він свої знаки, виходить вікнами на противний від ріки бік. Сто ступнів від вікна здіймаєть ся мур стайні маєтку графа Замойського. На ніч вікно завішувало ся грубим коцом з протятою по середині невеличкою дірою. Коли до сеї діри підносили світло, то на мурі стайні відбивало ся ярка ясна пляма-те, що ми зовемо „зайчиком“. За помічу „зайчика“, знаючи азбуку Морзе, легко сигналізувати.

Згаданого Українця схоплено саме під час сигналізування. Коло нього лежала азбука Морзе“.

Розуміть ся, сигналізатора повішено... „Невмолимимі закони війни, й нема вже в живих молодого Русина“, — кінчить кореспондент. Так погіб невідомий герой.

Варто зазначити, що кореспондент дуже нарікає на австрійську розвідчу службу: „Австрійці“, — каже він, — дуже широко вживають шпїонства; у них на війні шпїонство на кождім кроці, і навіть „мирні мешканці сїл“ беруть ся до такого діла (Див. ч. 6./19 XI. 1914 р.).

Республіканська Франція яко прислужниця царської Росії.

Отсе прийшла звістка, що парижська поліція заборонила видавання російського соціалъ-демократичного органу „Наш Голос“, що виходив під редакцією Л. Мартова, за його кри-

тику царських порядків. Треба сподівати ся, що сей факт буде відром холодної води на збаламучені голови всіх тих російських емігрантів, що вступили в ряди союдної з царизмом французької армії, щоби бити ся не з російським, а з німецьким милітаризмом! Наївні люде сподівають ся, що Николай Николаєвич побидивши запровадить демократичний устрій в Росії! Як — же, наставляй кишеню! В сподіванню волі з царських рук одні гинуть в чужинецьких легіонах Франції, а другі тим часом мучать ся по тюрмах, каторгах та засланнях. Во істину наївність перших просто злочин супроти других! Але може подібні чини, як отсей, що про його мова, привернуть нанову ясний розум сліпим і нерозумним, що втікали з шибениці або каторги, аби бити ся за ту саму шибеницю і каторгу!

„Колокол“ про прилученне Галичини.

Подібно, як Куропаткін, виступає проти проєкту „воссоединенія“ Галичини з Росією й клерикальний петербурзький „Колокол“, орган відомого місіонера Скворцова. Ся газета просто жахаєть ся сього прилучення і нападає на „Новое Время“ за агітацію в сім напрямі, називаючи роботу „Нового Времени“ — роботою „roux le roi de Prusse“.

Але послухаємо виводів „Колокола“:

„Ось яке щастячко пропонує нам „Новое Время“: 3 1/2 міліона Ляхів, 1 1/2 міліона Юдеїв, мало не 1/2 міліона Німців плюс що найменше 2 міліони найлютіїших ворогів Росії — Мазепинців, за горстку — не більше міліона ніби то тягнутих до Росії галицьких малоросів, — гарний, нема що казати, „даруночок“!

Щоб дати собі раду з сим осячим гніздом, що дихає чисто звірячою ненавистю до Росії і всього „руського“, нам забракне Толмачових. Нехай добре памятають про се ті „руські“ люде, що знають Галичину лише з фантастичних оповідань професійних брехунів в роді Вертунів, Оробців, Геровських і т. . .

Правда, є в Галичині купка людей, що zostали ся вірні Росії і її культурі, їм ми повинні помогти, і, без сумніву, наша дилікоматія вживе всіх заходів, щоби улещити їх становище, але звідси до захоплення Галичини — сього чумного польсько — жидівсько — мазепинського огнища — дістанція великанська. За такий подаруночок красенько дякуємо, панове нововременці! (ч. 2373).

Писав се „Колокол“ далеко ще перед війною, саме в тім часі, як Росія потаємно мобілізувала сибірські корпуси, а „Новое Время“ підготовлювало російське суспільство до війни, маючи його Галичиною. —

Україна, Росія, і Туреччина.

Константинополь 1915. Виданне „Союза Визволення України.“

Під таким заголовком тільки що вийшов на турецькій мові збірник статей для ґрунтовного ознайомлення турецької публики з українською проблемою і українськими політичними замганнями. Як вказують видавці в передмові до збірника, він має дати відповідь на всі ті питання, які поставили перед турецькою громадською думкою численні статі про Україну, що на протягу останніх місяців ясно подавала турецька преса. На зміст книжечки склались ось такі статі: — 1) Др. А Цегельський „Україна й Туреччина“, 2) проф. М. Грушевський й „Короткий огляд української історії“, 3) В. Дорошенко „Політичні партії на російській Україні“, 4) М. Меленевський „Культурна праця Українців“, 5) А. Жук „Російська Україна в числах“. На кінці брошури передруковані: відома відозва „Союза Визволення України“ до „Турецького народу“, а також апель Союзу „До громадської думки Європи“ і Плятформа Союзу. Додана теж гарна турецька мапа Европи і

України з пограничним Кавказом і турецьким побережем Чорного моря. Головний склад видання в Константинополі в Стамбулі, книгарня „Тюрк — Юрду“. Ціна примірника дуже дешева — 10 пара.

Український воєнний музей.

(Апель до наших вояків і громадянства.)

Брати наші на полі битви. Читаємо про їх діла. Та не досить сих вісток по часописях та у книжках, особливо для дальших поколінь. Кілько то лїт воювали Запорожці, а що лишило ся яко живий спомин їх слави, їх хоробрости? Тільки могили чорніють на полі Щоб і тепер так не стало ся з нашою визвольною боротьбою, треба всі памятки сеї війни старанно зібрати і заховати в особливім українським „Воєнним Музею“, де б вони стали власністю народа і переховували ся з покоління в покоління, додаючи завязття та гарту і тій Україні, що покликана до життя і до діяльности по нас. Поки-що можна би примістити нашу воєнну збірку при котрімсь українським Товаристві, або при тутешнім віденським музею, а пізнійше перевезти туди, де прийдесть ся нам на пожарищах основувати нові культурні осередки. Музей зробить ті всі почуття, які тепер панують у нашім серці під впливом героїської боротьби братів на полі битви, доступними ще й для далеких нащадків. Зібрані в музею предмети живо нагадуватимуть їм теде рішні бої. Буде се тревалий памятник нашої слави.

Не тільки кріси, шаблі, ладівниці, набої, шрапнелі, уживані по нашім і ворожим боці, але також однострій, відзнаки наших стрільців і *все, що тільки має яку небудь звязь з війною та участю в ній Українців*: часописі, брошури, відозви, фотографії, переписні листки, записки, спомини та листи і т. д. У музею можуть складати наші стрільці всі воєнні трофеї, здобуті на ворогах.

Збираймо поки час, бо пізнійше вже не легко буде, а тепер ще не тяжко те все роздобути. Кождий з нас може легко причинити ся до збогачення музея, до зібрання цінних памяток для історії нашого народа.

Треба тільки щиро взяти ся до справи і „Український Воєнний Музей“ стане дійсністю. Подбаймож про се, щоб не пропала наша слава!

Зміст: Памятний рік. — Не пора. — Український народ. — До України. — Війна (Огляд). — Хроніка світових воєнних подій. — В рідвяну ніч. — Листи з дороги. — Національний і соціальний момент в українській історії. — Два голоси. — Українські січові стрільці. — З українського культурного життя в Росії. — Наші втрати: Сергій Бердяев, Надія Кібальчич, Богдан Ярошевский. — В Галичині. — Генерал Куропаткін про війну Росії з Австро-Угорщиною. — Хроніка: Відозва Союзу визволення України до шведського народа. Ще про арештованне професора Грушевського. 5000 народне віче у Софії проти Росії і з симпатіями Німеччині і Україні. Вони боять ся. Невідомий герой. Республіканська Франція яко прислужниця царської Росії. „Колокол“ про прилученне Галичини. — Україна, Росія і Туреччина. — Український воєнний музей.

ВІСТНИК

(Nachrichtenblatt des Bundes
zur Befreiung der Ukraina)

Союза визволення України

Виходить два до чотири рази у місяць.

Річна передплата виносить 10 К. (4 рублі), піврічна 5 К. (2 руб.),
квартальна 3 К. (1-20 руб.). :-: Ціна поодинокого примірника
30 сот. (15 коп.).

Редагує комітет.

Видає і відповідає за редакцію: **Омелян Бачинський**.
Адреса редакції і адміністрації: Wien, VIII. Josefstädter-
strasse 79, II. Stiege, Tür 19.

II. рік.

Відень, лютий 1915.

Ч. 9—10.

Михайло Павлик

заст. голови Головної Української Ради, дійсний член Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові, основатель та довголітний голова укр. радикальної партії, публіцист та учений і пр. і пр., роджений 1853. р., помер у Львові 26. січня б. р.

Дня 6. с. м. одержав наш Союз від свого відпоручника з Софії сумну звістку, що Михайло Павлик помер у Львові дня 26. січня б. р.

З ним немов сходить до гробу частина української історії. Саме у хвилі, коли історія України починає семимилевими кроками йти наперед. З ним сходить до гробу один з останніх могиканів другого українського ренесансу в Галичині, одна з визначніших постатей нашого національного відродження. Ідеаліст та ентузіяст, мученик та „святий“, як його жартом звали, людина типу перших апостолів християнства, неструджений робітник та тихий борець пера. Все своє життя займав ся політикою та мав значний вплив на політику українського народу, хоч властиво не був політиком. В незломній вірності своїм ідеям та в незнанні ніякого компромісу з життям — він не був людиною сучасности. Раціоналіст та матеріаліст по переконанням був непоправним *ідеалістом* в життю, повним віри в *добро* в людині та в *красу* в життю, що стремів усе до високих, піднебесних цілей. Будучи радикалом та вільнодумцем, належав до невеличкого гуртка людей, що мали право називати себе друзями митрополита гр. Шептицького. Неструджений, продуктивний письменник та до-

слідник, незрівняний знавець та майстер пребогатої української мови — жив він безупинно в найгірших матеріяльних злиднях. Та душа його остала до останньої хвилини незломно чиста й шляхотна. Чоловік, якого можна було ще за життя назвати „святим“.

Як хлопський син родив ся Павлик 1853. р. в гуцульській хаті; в 1875 р. записав ся на університет у Львові, 1877 був львівським судом присяжних засуджений за належання до „тайного соціалістичного кружка“ у тюрму; в 1879. р. переселив ся до Женеви, щоби там спільно зі славним емігрантом з російської України Михайлом Драгомановим, своїм учителем, брати участь в українській революційній пропаганді в Росії. 1881 повернув до Львова, щоби тут зєднувати приклонників та опинитись вдруге в тюрмі; 1890 основує він разом зі славним письменником Іваном Франком поступово-радикальний журнал „Народ“, в слід за чим наступило основання укр. *радикальної партії*; 1900 іменовано Павлика за його наукову діяльність дійсним членом „Наукового Товариства ім. Шевченка“ у Львові; в серпні 1914 р. вже по вибуху війни належав до основателів „Головної Української Ради“ та на першій її засіданню був

вибраний заступником Голови; в перших днях вересня 1914 підчас евакуації Львова зістав ся Михайло Павлик на своїм становищу. Москалі вважали більш вказаним не знущатись над зломаним старцем і лишили його в спокою. Однак не судилось йому дожити надходячого висвобождения Львова. Помер зі скорботи. Удари судьби були за важкі, розчаровання за великі. Змучене серце не видержало та й трісло з болю. Се стало в днях, коли Львів покидала перша партія висланих Москалями на далекий Сибір галицьких Українців. Се був певно останній удар для наболілого серця.

Не менш для австрійських, як і для російських Українців зостанеть ся памяць Михайла Павлика свята і дорога. Він був першим галицьким „Всеукраїнцем“, першим галицьким Українцем, що разом з великим сином рос. України Михайлом Драгомановим *практично* працював для всеукраїнської ідеї. Він був заразом першим австрійським Українцем, що стояв в тісних зносинах з революційними кругами російської України 80 та 90 рр. минулого століття (Ковалевський та інші) та який політичні питання своєї тіснійшої вітчизни розв'язував все з загальноукраїнського становища. Мабуть в палаті на віденським „Ballplatz-у“ були свідомі його політичного значіння, в р. 1889 хотіли там увійти в тіснійші зносини з Покійником. Однак передумови згоди та співділання — іменно помирненне з польсько-шляхотським панованнєм в Галичині — були для Павлика неможливі до прийняття. Тож він їх відкинув, він не міг інакше зробити. По тім наступають два десятиліття завзятої еманципаційної боротьби галицького українства проти польської супрематії з одного боку, з другого-ж боку проти її витвору — русофільства — та завершились повною побідою укр. національної ідеї, видимим захитаннєм польської переваги та цілковитим розгромом русофільства між українським народом в Галичині.

Михайло Павлик надіяв ся дожити по війні *воскресення України*, у яке твердо вірив. З молодечим одушевленнєм повитав він вибух війни та основаннє легіону „Укр. Січових Стрільців“. На жаль йому не судилось увійти до обіцяної землі. Останні дні його життя були затроєні знищеннєм цілого національного життя його тіснійшої вітчизни та безмежними терпіннями його народу. Та нам зостала ся яко великий заповіт дорогого Покійника сильна віра в близьке *воскресеннє України*. В сій вірі шлемо вірному борцеві на його свіжу могилу останній привіт:

Пером тобі земля змучений путнику, спи спокійно в холодній рідній землиці! *Невдовзі заєє над нею зоря свободи!*

Михайло Павлик.¹⁾

Одинокий на ложу недуги
З світом горя робив порахунки,
І питав ся: „де браття, де други,
Де останні, прощальні цілунки?“

Я любив вас, учив — а ви нині
Позабули мене, опустили,
Пю терпінне гірке по краплині
І неплаканий йду до могили.“

Зажурился, зітхнув, примкнув очи;
„Ох, як тяжко в неволі вмирати!“
Чорна хмара тягнула з півночи,
Деє далеко гуділи гармати.

Деє далеко горіло пів світа.
Як у пеклі в огні клекотіло . . .
Мре під муром вдова неогріта,
Бє опівніч годинник несміло.

Й одчинили ся двері у хату
І народу найшло повні сіни,
До постелі припали. „Наш тату!
Наш учителю!“ „Хто ви?“ „Ми тіни.“

Бачить — тіни бліді і криваві,
Куля, стрічок, неказані болі,
Але око їх мріє о славі,
Але думка буєє круг волі.

Хоч конали, як пси на морозі,
Дерли землю і з голоду пухли,
Не піддались чужій перемозі,
На крик волі вони не оглухли.

„Батьку! Батьку! Диви ся на рани,
На криваві мужицькі долоні,
Ми порвали ворожі кайдани,
Хоч сконали самі на припоні.“

Ти учив нас, як волю кохати,
Ти учив нас, де світ, де темрява.
І учив, як достойно вмирати,
Коли того жадатиме справа.

Ми послухали тої науки,
За приміром великим йшли гідно,
І хоч крачуть над нами злі круки,
Ми ідемо зі світа погідно.

Бо сповнили усе по закону,
Як веліла нам честь чоловіка.
Дали справі такого розгону,
Що вона не спинить ся до віка.

¹⁾ Вірш виголошений на жалібній Академії 16-го лютого.

Йї уже не страшні казмати,
Ні Сибір, ані кнут, ні тірани,
Ми вже знаєм, як грають гармати,
Ми вже чули, як рвуть ся кайдани.

Ми дивились, як воля смієть ся,
Коли правда тьму чорну розвітить,
Хоч умремо, діло не спинить ся,
Що почали батьки, скінчать діти!

Тихо стало, як в келї чернечій,
Десь далеко гуділи гармати.
Опустились повіки старечі . . .
Міг спокійно і тихо вмирати.

Богдан Ленкий.

Михайло Павлик.

(1853 — 1915)

Справді — смутна доля.

Саме під метушню московської інвазії у Львові у хвилі, коли галицьку Україну на якийсь час вгорнула вбивча темрява московського варварства, довело ся йому, Михайлови Павликови, кинути сей світ. І ся його смерть робить на нас таке вражінне, начеб ми дивили ся на смерть якого вольнодумця між катами святої інквізиції, або на те, як під руками якої дикої азійської орди гине вольний син соняшної Геляди.

Справді — смутна доля.

Бо був він завсігди смертельним ворогом всякого варварства, а варварства московського деспотизму зокрема, був непримиренним ворогом всякого рода поневолення, гніту, духової темряви, некультурности, суспільних кривд та того всього, що спиює нарід — нарід у найглибшій розумінню того слова, тобто як безумовну цілість одної частини людства — у його змаганню до поступу та тим самим стає джерелом його неволі; він — Михайло Павлик — був для нас Українців суспільницьким філософом, якого світогляд та праця цілого життя надихані — коли дивити ся на них в цілости — тою туюго за ідеальним визволенням людства, яка овіває нас ось у творах таких духів, як Руссо або Толстой, а іноді на сторінках нашого-ж таки Шевченка.

Так — він зумів непримиренно ненавидіти і глибоко любити, так як усі ті, що їм треба, конечно треба бороти ся за найдорожше добро людства та поборювати ворогів сього добра вбивчою силою свого слова.

Правда — Павлик не став славним на цілий світ, як ось Руссо або Толстой, не дожив і тої слави, яка опромінила імя нашого найбільшого поета. Бо у нього, поминувши ріжницю в талантї, на те, хотїлоб ся сказати, не було часу. Він той невтомний, чи краще смертельно втомлений борець за духову культуру, визволення і обнови українського народу, не знайшов протягом шістьдесяти двох літ свого неказано болючого, сірого та повного пожертвовання життя часу на те, щоб шукати слави, працювати для слави та у розгарї праці для народу і над ним — думати про себе. Тимто і не легко булоб нам вказати на такий твір, який мігби обьявити чужинцєви цілу велич того животворця у найкращім розумінню сього слова: бо найкращий, скажімо найголовнійший твір свого життя — він написав таки безпосередно у серпях свого народу. Імя сього твору — культурне освідомленне народніх мас. Нехай тому цілість його письменницької праці складаєть ся лише з часописних статей, агітаційних писань для темних мас та тенденційних оповідань, — ми про те знаємо дуже добре, що зостанєть ся безсмертним у тих, на перший погляд для біжучого дня писаних творах: отже не якась пестлива зовнішня форма, не надзвичайна сила слова, не величезне багатство великих гадок, тільки залїзна послїдовність тої

завзятої культурницької боротьби, що її при помочи сих часописних статей, агітаційних ластків та тенденційних оповідань майже протягом сорок літ ради оживотворення українського народу вели Павлик та його товариші. Так, Павлик як письменник — тенденційний письменник у найкращім розумінню того слова. Перш усього — суспільник, політик і журналіст а тільки попри те, і то здебільшого у своїй молодости — також і артист. Опроче важка доля його життя не давала йому багато нагоди (не кажучи вже про вигоди) для цілком свободної, відірваної від інтересів дня артистичної творчости.

Погляньмо тільки на те його незавидне житте ближше.

Як син бідного хлібороба — уроджений в р. 1853 в Монастирську, передмістю міста Косова на Гуцульщині, він вже дуже рано мусить бороти ся з проклятем нашого народу — з матеріальною нуждою. А тут іще хлопець рветь ся до науки. Батько його не надто був прихильний його бажанню. Тимто малий Павлик почуває се як правдиве щастє, що йому кінець кінців можна іти в школу, і він введовзі кінчить її, занисуючи ся — по покінченню народніх шкіл та низшої гімназії в Коломиї, а виспої гімназії у Львові — тутже на університет, на філософїчний відділ. Як багато других наших письменників пробує і Павлик таки ще гімназійним учеником своїх поетичних сил — дещо з того являєть ся в часописи „Друг“ — видаваній товариством: „Академічеський Кругок“ — але слід сказати, що ті перші поетичні спроби, се щось більше, як проста забавка безжурного молодика. В молодечій його душі являєть ся скоро ся глибока задума про долю народу, яка опісля веде його простою дорогою до безоглядної боротьби за права сього народу. Бо ось що пише він раз з глибин тої задуми:

„. . . Оттак бувало ходжу як затроений по попах, та де мені в голові їх забави, коли мене усе в серце кололо житте їх домів; то я, засумувавши серед танців та реготу, сиджу соб в кутику і думаю над тим, чоґо не винїс із школи. А та думка перебігала ціле мое житте і губила ся в дитинствї, де мене тулило до себе не таке тепле серце, як тоті воскові ляльки, що нічоґо більше не знають, тільки убирати ся, бляншувати ся, скакати, реготати ся, їсти і спати і не видіти нічоґо в світї по над себе. Гуляють, щоть тай ще сміють ся з тої ровти, що часом зазирає у вікно, як бенкетують за їх гроші пани. По бенкетї-ж тота скаклива панночка паплюжить мужиків та бе слуги в лице. Уся така поведінка нашої галицької шляхти із робучим бидлом болїла мене, дуже болїла, бо хтож видержить, як тата його і маму мішають з болотом! Над сим я задумав ся, чи має воно так бути? Школа мені о тім не сказала й словечка, одна тільки мучила ся моя думка, що угинаючись — то взносячись вгору. Дякую Богови, що дав мені таке серце, котре не любить луди і несправедливости, а найбільше болїє за тим, коґо бють неправї люди. . . .“

Ся замітна сповідь молодого Павлика — се початок одного його листа до Михайла Драгоманова, славетного нашого суспільника (1841—1895), який скоро стає двадцятьдволітньому молодикови великим учителем та товаришем у культурницькій боротьбі. Та се обуренне молодого Павлика ізза лихого поведення панства з хлопами та безглузкого життя інтелїгентних кругів тодішньої галицької України — се 70-ті роки XIX. в., — мало стати і на дальше найзамітнійшою признакою його змагань. Політичне житте було в нас тоді слабо розвинене. Інтелїгентні круги мали дуже мало зрозуміння для глибокого національного почування, вдоволяли ся бездушним переконанням про те, що тут, де їх хата, тут і є ніби якась вітчизна, а по за тим слїпо держали ся традицій клерикалізму. А мужик був бідний, погоржуваний, добрий тільки до найтяжших, мізерно оплачуваних робіт, опроче без слїду якоїсь культури. Не видно тоді також зрозуміння для великої єдности галицької України з Україною за кордоном. Так — що?

Павлик порозумів скоро важні завдання часу. В таких обставинах являло ся конечним обовязком освідомлювати про-

стий нарід, звертати увагу української інтелігенції на великі цілі громадської роботи та приготувати її до цієї роботи, будити розуміння для єдності українського народу, значить отже засівати свободолюбну та убагороднюючу культуру Європи з її глибоким розумінням для людини в людині — на рідному ґрунті. Мабуть одначе важка, невдячна і страдальна робота з огляду на ті веселі „воскові ляльки“ навкруги, про які Павлик писав до Драгоманова. Бо працювати в таким напрямі — значило властиво перетворювати нарід на новий.

Павлик не побояв ся тої роботи і був одним із творців того культурного нового Українства. Обік Франка і Драгоманова — обновитель рідної культури у властивім значінню того слова. Здаєть ся — начеб те обурення, з глибин якого він колись у куточку панської комнати глядів на безглуздий гурт танцюючих, — протягом цілого його життя прямувало кроки Павлика в сторону народу та його освіти. Та не тільки простою скаргою було в нього те обурення. Павлик не ридає, тільки працює. Ось недовго опісля появляєть ся його праця (спершу як відчит) „Про потребу етнографічно-статистичної роботи в Галичині“ (1876), що її можна уважати програмою сього обновлюючого культурницького руху в тодішній Галичині. Павлик звертаєть ся до тодішньої академічної молодіжи в справі освідмлювання народніх мас і жадає їх основного розслідження та пізнання. Як найскорше — каже він тут — повинна наша молодіж зробити те, чого не зробила досі наша інтелігенція, значить з точністю анатомічного розсліду поглянути на свій нарід. Така етнографічна робота — думав Павлик — справді в силі показати, що Галичина і Україна — то все одно. Вона додатно мусить вплинути на наше письменство, бо наслідком горячої роботи молодечих кругів над народом, те письменство стане зеркалом дійсности і життя. „Етнографічна праця — говорить ся далі — стане жерелом подвигів, докнунуваних народними творцями, — вона піднесе духа в народі по обох боках кордону, того освідмленого духа, проти якого не встоїть ніщо зле, — і все прямуватиме до свободи і рівности кождо людини на землі...“ Таких і подібних висловів у молодечих писаннях Павлика повно. А що найголовніше: нашому письменникови не ходить при тім про артизм слова, тільки про живуче діло. Тимто Павлик не вагаєть ся йти в ім'я сих ідей між простий люд та з цілим жаром найглибшого переконання будити сі темні маси духово, мов виводячи їх геть із темряви несвідомого себе істновання. Ясно, що провідний дух сеї культурної роботи видав ся скоро міродатним польським кругам Галичини небезпечним. Уже хочби тому, що таке пристрасне зазначування свободи і рівности всіх людей, така пильна увага до становища широких народніх мас і дбанне за їх освідмленне мусло згадані круги вразити грізними тоді відгуками соціалізму, якого гадки таки справді ворушили молодого обновителя суспільности. Також і ся обставина, що й Франко й Павлик в рівній мірі прямували вістре своєї праці проти нетерпимого і некультурного клерикалізму інтелігентних кругів — причиняєть ся до того, що молоді світлоносці стають суспільно і політично підозрілими людьми, не тільки в очах власного громадянства, але — і се мабуть небезпечніше — в очах правительства.

Поки що — Павлик студент університету.

Якаж будучність могла відкривати ся перед ним, колиб йому тавро соціаліста і „ворога суспільности“ відібрало можливість здобути передовсім якийсь постійний хліб для себе? Хиба просто страшна будучність українського письменника, що зійшов на письменницькі заробітки — між своїми. А саме ся доля стрічає молодого Павлика. Він — як і Франко — стає таки на досвітках своїх змагань жертвою тюрми, тратить тим самим на все надію на вигідне, добре забезпечене становище в життю, і тепер для нього, як для політичного арештанта, починаєть ся час переслідувань, утечі за границю, час біди і голоду, але при всім тім — що за сила віри у нього в себе і в своє діло! Бо без огляду на ті всі злидні, —

Павлик ні на хвилию не кидає своєї все вперед прямуючої праці для улюбленого народу. Справді — енергія, якою тільки люде діла в роді Павлика в силі похвалити ся. Після того ось, як „Друг“ перестав виходити, видає він разом з Франком часопись „Громадський Друг“, а коли і сей в наслідок цензурних трудностей ділить долю свого попередника — часописи: „Дзвін“ і „Молот“. Ті часописи одначе — в злуці з пізнішими: „Батьківщина“ (1889) „Народ“ (1890), „Хлібороб“ та „Громадський Голос“ — стають саме найбільш побоюваним оружем в руках наших обновителів. Тут являють ся перші оповідання Павлика: „Юрко Куликів“, „Робенщукова Тетяна“ та: „Пропащий чоловік“, в яких треба нам добачати тільки иншу форму властиво йому культурно-революційної діяльности. Обстоюванне в сих оповіданнях вільної половой моралі — стає притокою до процесу та шестимісячної нової вязниці.

Наслідком сих кар бачить ся Павлик приневоленним на якийсь час покинути галицьку Україну. Він іде у вільну Женеву, де разом з Драгомановим та Сергієм Подолинським бере участь у видаванню часописи „Громада“ (1880). При тім працює також для видавництва: „Jahrbuch für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik“ та пише: „Друкований лист до людей“. Що до провідних гадок усіх тих праць, то вони всюди майже ті самі: ось чуємо про свободну, освідмлену людину між українством, про яку думав все Драгоманів, про незалежність від усякої накиненої сили, чи самовласти, про сю свободну релігію, якої одиноким жерелом є любов до людини, та про велику єдність українського народу. Свобода одначе, як інтелектуальна, так і політична, се те найважніше, чого Драгоманов і Павлик хотять і що послідовно старають ся вибороти.

А після побуту у Женеві знову діяльність у вітчизні. Часто Павлик у безнадійній біді, постійно наражений на вязницю, голод, а що найважніше — на нерозуміння та недоціненне своїх ідей зі стороны власного таки громадянства. Бо що те славне громадянство робить спершу, щоб дати яку таку винагороду за жертви, принесені Павликом для ньогож таки? Нема що питати! Ми всі знаємо дуже добре, як ми вміємо обходити ювілей, а головно складати некрольоги та святочні відозви, а як ледачо за те даємо голодувати нашим письменникам, немов ждучи аж ось прийде їх ювілей.

І от Павлик жив між нами то як редактор, — маючи бувало лише 18 гульденів місячної плати, — то як бібліотекар, в усякім разі як крайно незабезпечений журналіст. Так боров ся він довше як 30 літ з найпростішими потребами дня, втішаючи ся серед тої важкої боротьби тільки одним проміннем, а саме тим переконанням, що праця його життя стала пускати глибокі корінні в серцях його народу. Двічі тратить він своє місце редактора та співробітника через обурення на нього власних земляків. Але з того він ні разу не вивкував ніякого оружя проти них, — як се так дуже люблять ті наші „діячі“, що мають усе від громади без якоїсь видатнішої роботи для неї з їх стороны. Павлик знав добре дорогу свого життя, нею він ішов без огляду на те все, що тут його спинувало. Він знав, що не про його тільки істновання тут ішло, а про найвище, бо культурне добро народу. Тимто і він кінєць кінців стає тим, чим стає всяк, хто кладе житте за визволення громадянства — одним з його провідників. Саме в ньому бачило та поважало галицьке українство в останніх часах основника та провідника української радикальної партії, боротьба якої з темрявою відіграла у нас таку визначну роль в історії галицько-української культури. Павлик знав добре, чого він хотів: хотів вибороти нам приналежне нам місце в Європі, як читаємо про се раз в його переписці з Драгомановим. І бажав повної єдности нашого народу, бо „боротьба за політичні права Українців — без огляду на те, де вони живуть: в Галичині, Буковині, на Уграх, чи в Росії мусить стати нашою одинокою задачею“ — читаємо на иншим місці у нього. І се була справді одинока задача його життя, одиноке сяйво його великострадального істновання.

Майже всі його писання стоять в більшому чи меншому звязку з сям політично-культурницьким завданням. Вільне людство у вільній Україні — се був одинокий його ідеал, якому він служив з дивним уже тепер пожертвоуванням і який він зумів заціпити в серця нашого молодого покоління. Ми кінець кінців усі зрозуміли його. Коли ось у серпні минушого року засновала ся у Львові „Українська національна Рада“, то Павлика покликано тут на одно з передових місць, як одного з тих найкращих мужів нашого суспільства, що достойні були забрати слово у переломовій хвилі України. Все ми бачили у Павлику завзяту силу, яка добре зміла опіювати наших політичних та суспільницьких ворогів та зміла побороувати їх гострим оружем. Бо ось, що писав він ще в р. 1911 з глибин якогось давню пророчого духа:

„Пора нашому земляцтву вирвати ся з російської тюрми; пора скинути з себе гидке рабство російської державної льяольности; пора нагадати собі, що предки його були козаки українські; пора стати політиками — борцями за незалежність України від Росії, тай шукати собі при тім нових союзників чи протекторів — у великих світових держав, котрі могли би справити ся з Росією й самі, навіть одинцем, а не то в гурті — бо дай у двох, бо вона слаба, страшна лише власним рабам! Пора подбати виключно про Україну... Крайня пора!..“

Так, се справді була крайня пора. А найдивнійше те що вже в р. 1914 явили ся дві могутні держави, які — мабуть з цілою певністю — дадуть собі раду з Московією. Яка одначез гірка доля, що сей наш борець за волю, що Михайло Павлик не мав уже дожити кінця тої боротьби та ще й в останній хвилі свого життя мусів бачити, як московська орда напала на галицьку Україну та грізноу небезпекою явила ся нашим культурним здобуткам. Справді, кривава се іронія долі вмирати великим борцем за волю народу серед натовпу його смертельних ворогів!

О. Грицай.

Перед новими завданнями.

Поміж чинниками, які рішали про настрій української суспільности в момент перших громів теперішньої світової бурі, займає неспідне місце темп нашого народнього життя в посліднім двадцятиліттю. Сей темп незвичайно енергійний та скорий клав свою печать на наші душі, кріпив нас і напоював сим безмежним довірем у свої сили, в побіду нашої справи, сею вірою в будучність, без якої нема успіху ані в життю одиниці, — тим менше — в життю національної суспільности. Бо така віра є для народу конечним жерелом сили та енергії і самого життя.

Повними віри та світляних надій застала нас війна. Ми дивили ся на перебуту за послідні роки дорогу і впоювали ся великістю її, багатством оочів публичної праці і успіхів на всіх полях нашого життя. Ми порівнювали. Перш усього в межах австрійської України, де конституційний лад позволяв розвивати ся наші творчій енергії, ми находили невисихаюче жерело для вдоволення і самопевности. Правда, багато ще було лиха, багато ще треба було добути на всіх полях життя, щоби наблизити ся до рівня повноправної та культурної нації. Економічні злидні давили народню масу, культурні наші потреби в найменшій лише мірі були заспокоєні, політична рівноправність та повноправність тільки що починала ставати дійсністю — та всеж таки перебута вже дорога поступу була превелика. Протягом кількох років край покрит ся цілою сіттю економічних організацій, темні колись народні маси горнули ся до світла, в тисячах читалень із численної літератури, живої преси черпали знанне та свідомість; власними силами здвигнули сі маси та удержували власне народне і середне шкільництво і власний університет повинен ось-ось повстати; численні культурні

інституції становили вже добробок чималий і давали запоруку живої та багатой оочами творчости на будуче; врешті політично ми вже стали чинниками, які займали своє місце в державі та що найважнійше, ми находили ся на дорозі поширити своє політичне значінне, добути належні нам права — із сеї дороги вже ніяка сила не може нас зіпхнути.

Та не лише на малім просторі австрійської України говорили до нас факти бадьорою мовою надії. Сильнійше ще дихали вірою в нове, велике житте величні простори російської України. Коротка ще була там історія нашого відродження, та які величезні витворила вже зміни в порівнанню з тим, що було кілька літ назад! На всіх полях будило ся житте та не вмирало, незважаючи на жорстокі переслідування та репресії. Тисячними струмочками стихійно, нестримно впливали на верх землі давлені довго творчі сили нації. Будила ся, ширшала і росла і проявляла ся при кожній нагоді національна свідомість. Тарасові роковини мин. року, яких так налякала ся Росія, найкраще виявили невмиручість ідей Кобзаря.

Ми справді могли бути горді і мусіли бути повні віри в будуче!

В такім моменті спалахнула війна, що для нас стала відразу війною з віковичним нашим ворогом — царизмом, війною за нашу волю та будучність. І вона потрясла до самого дна нашу суспільність. Потрясла передовсім зовнішнім боком подій, які з собою приносила, а які розіграли ся в першій мірі на території українського Піемонту, потрясла великістю жертв життя і крови і матеріяльного добра, великістю фізичних та моральних терпінь. Але рівночасно вона потрясла самими основами нашого політичного думання, почування та сподівання. До чинників, на яких опирали ся досі наші політичні обчислювання і міркування, докинула війна несподівано зовсім нові, превеликі вагою та значіннем; для надій наших відкрила несподівано нові, безконечно далекі шляхи.

Ось що нове і велике принесла нам з собою війна: ми привикли були до поступу скорого і нестримного і були повні віри, що й будучність буде продовженням нашого розвою з посліднього двадцятиліття та разом з тим ми вірили, що дорога до здійснення наших ідеалів, передовсім політичної волі вітчизни, дуже далека і були переконані, що перебути сю дорогу мусимо власними тільки силами, власною працею та заслугою. Одно і друге змінило ся від гуку перших воєнних вистрелів. Війна з царом: сеж заповідь його розгрому, се близька, жива, основана не лишень на гарячій бажанню, але оправдана реальними обставинами надія на волю України. Се, в що недавно ще повірити не могло попередне наше покоління, що вчора було ще тільки мрією, ідеалом, далеким світлом на наші дорозі аж там, де стрічала ся вона з небозводом, — се стало живим, практичним кличем, се мало завтра стати живою дійсністю. Замість далекої твердої дороги, ми побачили перед собою можливість прямого лету вперед і в гору, замість десятиліть, століть може, боротьби і трудів — тільки тижнів і місяців. Несподівано близький триумф, побіда заблизнула перед нами і стали жерелом надії такої переможної, такої на диво світляної, якої не переживало ще певно ні одно українське покоління. Се було одно, чим відкликнула ся душа української суспільности на початок війни.

А друге — се була свідомість, що вигляди, які відкрили ся перед нами, в малій лише мірі залежали від нас самих. Перший се може раз на цілім просторі нашої історії складали ся для нас „обставини“. Дякуючи їм, дякуючи політичним міждержавним обставинам могутні союзники виносили нашу справу, ставали її оборонцями, давали нам своєю силою запоруку побіди. Навчені і привиклі на самих себе лишень покладати ся та числити, ми побачили, що на нашу користь заговорити може ще й сила, яка живе поза нами, до якої колись Орлик і Капніст безуспішно відкликували ся, — що нам вільно покладати ся на звязані з нами політичними інтересами сили світового політичного життя та основувати на

них наші політичні пляни. Се було нове, чуже досі нашому політичному думанню і се була друга зміна викликана в нас війною.

Не для теоретичного інтересу підносимо нині, ще коли війна жевріє та нерішений її вислід, сі зміни, які зайшли в нашій душі. Дивимо ся у жерело думок та почувань тому лишень, бо сі думки та почування є батьками діланья та вчинків, бо якість жерела рішатиме про зміст нашого політичного життя та розвою. Тож годить ся і треба запитати, яка вартість сих нових чинників і яке їх можливе значінне.

Починаємо з обставини, що ми стали вже нині чинниками світової, міждержавної політики. Факт сей є нині вже неоспоримий. Він проявив ся вже і офіційними заявами держав, голосами многоязичної преси, висказами найвизначніших мужів політики та науки, жорстокою, диктованою острахом нагіркою на нас з боку царату і врешті синьожовтими стягами, під якими тисячі українських стрільців-добровольців іде зі зброєю в руці „визволяти Україну з московських кайдан.“ В розвою нашої самостійницької думки ми сказали послідне вже слово і світ прийняв його до відома. Безпосередно заінтересовані найкультурнійші і наймогутнійші держави світа заявили, що державна самостійність України є домаганнем, згідним з інтересами більшости держав Європи, що її здійсненне є умовою тревалого мира. Так отже ми вже не парії народів, засуджені світом на вічну неволю. Ми вже справді нарід достойний волі, здатний сам собою правити. Свідомість сього повинна увійти в душу кожного Українця як жерело сили, гордості, почуття горожанського й національного достоїнства.

Се — моральне значінне факту. Але він говорить ще друге. Ми можемо числити не лишень на власні наші сили, але й на чужу поміч. В сьому почуванню лежить велике скріпленне наше в боротьбі, але разом з тим, лежить і небезпека, якої не сміємо нехтувати. Поки ми знали, що лишень ми самі і виключно ми самі можемо добути собі будучність, жило в нас глибоке почуте конечности та обовязку народньої праці, жила в нас свідомість, що від праці сеї ніщо і ніхто ані звільнити нас, ані в ній заступити не може. Тверде переконанне, що тільки власною працею, невсипущою і безупинною, можемо виставити храм нашої волі, становило основу нашого політичного думання. Воно було жерелом нашої сили, товчком творчости, йому завдячуємо наші успіхи послідніх часів. Тепер можливість числити також на чужу поміч приносить з собою небезпечну спокусу: сподівати ся, що хтось другий виконає за нас частину праці, думати, що сам щасливий склад міждержавних відносин може принести нам се, про що думали досі виключно як про майбутній вислід власної заслуги; спокусу мріяти та комбінувати замість бороти ся та ділати. Якби хочаб найменша частина суспільности пішла по сій дорозі, якби хочаб найменша частина суспільної енергії мала звернути ся в се русло, то се булаб наша втрата і шкода, то се грозиллоб нам небезпекою зменшення наших сил в безмірно важнім моменті нашого життя.

Не сміємо забувати, що чужа поміч не звільняє нас від обовязку числити на самих себе, не лишень в першій мірі, але уважати власні наші сили виключно певною, постійною та незмінливою підставою успіху. Раз тому, що міжнародні відносини такі скомбіновані, такі складні, такі змінливі, залежні від стількох найрізномордніших чинників, що ніколи не вільно сподівати ся в них „завтра“ такого, як є „нині“. Сподівати ся, що могуті союзники схотять і могутимуть зостати ся на все союзниками в нашій боротьбі тому, що є ними нині, — значить будувати на пливучій бистро ріці як на твердім непорушнім ґрунті. Та більше ще. Наше значінне як міждержавного чинника залежить прямо та безпосередно саме від власної нашої сили. Тільки тоді можемо сподівати ся займати місце в великій грі світових інтересів, коли самі будемо силою і лишень остільки, оскільки

ки нею будемо. Безсилі зостанемо ся все лишень пасивними свідками подій, хочаб вони відбували ся на нашій території та коштом нашого люду. Безсилі не можемо ніколи найти союзників, бо самі не можемо стати союзником. Лишень справжня реальна сила може домагати ся свого признання та признання собі прав — і тільки тоді, коли ми стали вже силою, і тому, що стали нею, стали ми чинником світової політики. Коли перед столітєм вихура світової війни перевалювала ся через Європу, наше істнованне не зазначило ся нічим більше, як лишень історичною брошурою про нас, що припала порохом в бібліотечі Наполеона. Далекосяглі міркування і пляни про нас Бісмарка зостали ся на довго „музикою будучности“, на так довго, аж коли ми самі дали наглядні докази своєї житевої сили, докази, що ми дужі, кріпкі та здатні розвивати ся й рости. А як було в минулім, так буде все . . . Лишень коли будемо сильні самі, моглیمемо сподівати ся помочи від других. Бо народам не дає ніхто помочи, як даєть ся з милосердя милостино жебракови, а помічну руку подаєть ся народови, який сам проявить свою силу і тим докаже рацію свого життя, своїх стремлінь та домагань. Так отже чужа поміч збільшує наші сили, але не зменьшує обовязку творити та розвивати сили наші власні. Навпаки. Обовязок сей росте ще, бо кожний упадок, кожне зменьшенне наших сил зменьшає й вигляди на чужу поміч.

Тому стала перед нашим поколінням конечність та потреба такої безмірної праці, такого напруження всіх сил, як перед ніодним поколінням перед нами. Свідомість сього, се одинокий висновок, який вільно нам робити з факту, що наша справа заінтересувала собою других та перестала бути виключно лишень нашою справою.

Сій свідомости мусять відповісти і надії, які зродили ся для нас з війною. Бо може десь в глибині мрійливих українських душ, десь в утаєних їх закутинах промайнув і такий проблиск надії, що ось-то наближаєть ся кінець праці і труду, що щасливий кінець війни може принести нам період спокою та відпочинку. В самім почині мусить бути таке сподіванне убите словом зрілим, тверезим, та мужеським. Ніколи менше, як тепер, не було нам можна сподівати ся, що менш твердою і трудною стане конечність боротьби і праці. Почала ся для нас з початком війни епоха найбільших необмежених зусиль, переборення недосяжних перепон — і то без огляду на безпосередний вислід сеї світової війни.

Небезпека звязана з побідою царату для всіх нас очевидна. Знаємо, що побіда Росії в сій війні означалаби для нас початок безпощадного, лютого походу на нас з метою стерти нас з лица землі. Ми стратилиб усі культурні засоби, сотворені з таким трудом та посвятами в Галичині та російській Україні, опинилиб ся без легальних організаційних форм, якими користувало ся досі наше публичне життє, без політичних прав і напевно без можности вести далі легально боротьбу за наше істнованне та розвиток. В таких обставинах позбавлені зброї, якою орудували досі в галицькім Піемонті, ми мусілиб вести боротьбу з противником безоглядним, варварським, розпоряджаючим усіма засобами, які дає велика мілітарно-деспотична і до того скріплена ще побідною війською держава. Се значилоби для нас починати боротьбу на зовсім нових основах і з новим оружем в руці: революційну боротьбу під землею, трудно, тяжку, повну жертв. Се знали ми всі і тому так без хитання, без застережень виступили проти російської навали.

Але й побіда наша не може мати для нас иньшого наслідку, як безмірне збільшенне завдань, які безумовно і безпоровочно буде треба сповнити. Буде так навіть тоді, колиби війна принесла нам що найбільше може принести, самостійну, незалежну державу. Для кожного, хто твердо потрапить оцінити такий факт, мусить бути ясным, яке безмежно трудне та одвічальне булоби становище покоління з перших часів вольної України. Воно мусілоби зразу ж, зараже

сотворити все те, чого не дозволяла нам протягом століть творити чужа кормига. В усіх напрямках ми мусілиби випонити життєм молодий організм вольної України. Організаційна і творча праця на всіх царинах політичного, економічного й культурного життя мусілаби протягом як найкоротшого часу змінити вигляд нашої країни. Все те мусілоби стати ся рівночасно із забезпеченем краю на вні, з сотвореннем фізичної оружно́ї сили для оборони його границь, усе те мусілоби бути зроблене в країні, знищеній до тла подіями найстрашнішою з усіх досі воєн. Державна самостійність се тільки сотворенне догідніших умов для творчої народно́ї праці і запорука, що ся праця не піде на марне, се відкрите нових парин для плуга, а не готовий вже хліб.

Колиж воля України по війні не стане в цілости дійсністю, коли приміром війна принесе лише частинне увільнення наших земель з під російського ярма, то завдання, які стануть перед нами, будуть відповідно трудніші та різнородніші. В границях Росії прийдесть ся нам витримати і пережити найлютійший поступ ворожих сил, „девятый вал“ естермінаційних затій, в увільненій частині України збудувати „нову Січ“, кріпость, що стане захистом і де ростиме і розвивати меть ся нове житє України. Отже знову не відпочинок, а нові великі обовязки та завдання.

Хоч як передчасно булоб уже нині говорити про вигляд карти Європи по війні, про сі безпосередні зміни, що принесе їх вислід війни в нашім політичнім положенню, — так се одно вже нині е певне, безсумнівне, неминуче: війна розпочала новий період історії України. Війна розпочала огневу пробу, в якій має рішити ся питанне народно́го „бути або не бути“. Війна відкрила перед нами далекі перспективи, але нашу судьбу залишила на далі в наших руках; не зменшила, але побільшила, ще й тяжішими зробила завдання, які має сповнити наше покоління.

Се мусить бути для нас не лишень теоретичною правдою. Свідомість сього, свідомість ролі, якою наділила судьба нас, живуче покоління, в сю історичну хвилю мусить пронизати кожного з нас і зробити нас спосібними відповісти вимогам великого часу.

Свідомість далекосяглости змін, які доконують ся, мусить бути основою нашого політичного думання. Наша думка мусить оцінювати події не лишень з становища хвилини їх безпосереднього локального значіння, але в звязку з усіма проявами політичного життя, з огляду на їх вплив на положенне всієї України та на нашу політичну будучність. Історія ставить перед нами завданне стати через зєдиненне і волю великим і дужим народом. Мірою сеї великої ціли мусимо мірити житє, з цілю сього перед очима зможемо відрізнити мале від великого, переходове від трєвального, особисте від загального і опортуністичними уступками на користь хвилини не проґрїшимо ся супроти великої будучности.

Свідомість ся мусить приготувати нас морально до сповнення наших завдань. Почутте конєчности і обовязку горожанської праці, готовість підпорядкувати себе загальній справі, готовість самопоєвяти, боева готовість та рішучість мусять зрости в нас безконєчно і дати запоруку такої сили нації, якої ніякі „врата адові не одоліють“.

І мусимо врешті приготувати ся організаційно на вагу хвилі грядучої. Бистротечна ріка подій і ніхто не може сказати, яких організаційних форм вимагатиме завтрїшний день. Але се певне, що тільки дуже рухлива суспільність, пригтовлена в своїй цілости до життя та ділання в кожних обставинах, може безпечно дивити ся в сю невідому, непевну будучність. Техніка сучасної війни принесла з собою поруч з дисципліною, яка вяже в одно все тіло армії, самостійність поодинках, навіть найменших тактичних відділів та одиниць. Ту саму конєчность стрічаємо на полі політичної боротьби, особливож боротьби, яку цілий нарід веде за своє ієтнованне. З одного боку конєчность організації, яка заєвнилаб одно-

цілість народно́ї політики, її доцільність, конєквенцію, яка обняла собою всі територіяльні частини, всі напрями політичної думки та змагань нації, звела їх до одного знаменника нашої народно́ї будучности, означила ясно, з становища цілого народу, всієї соборної України дороги та напрями праці. Історичні рішачо́ї хвилини мусить пережити Україна як одна, жива, народня цілість, зєдинена внутрішню і одноціла на вні, бо так лишень зможе пережити їх як здібний до життя нарід. На перший плян висуваєть ся для нас отєя організаційна конєчность: сотворити одну центральну начальну, спільну для всієї України „Народню Управу“, що держатиме керму політичного життя нації і заступатиме її на вні. Ся Начальна Народна Власть мусить взяти на себе супроти живучих і грядучих поколінь відвічальність за се, що великий час змін та перелому не промине для нас безслідно та безкористно. Тим самим матиме вона право домагати ся від свого загалу довіря і послуху. Самим фактом свого ієтновання і своїм словом оживотворить вона весь нарід, справить, що потреба і відвага ділання перейдуть через усі його частини. Сама собою сповнить ся тоді друга організаційна потреба, сповнить ся приказ, піднесений в соті роковини нашого відродження: „думай кождий, що на тобі міліонів світ стоїть“. Весь нарід стане готовим стрінити будучність, яка родить ся в сій війні, якою б вона ні була.

Сотворенне центральної народно́ї Управи стало безумовним приказом, який диктує нам конєчность. Але воно не тільки безумовно конєчне. Воно е ділом пєкуче пильним та невідкличним.

Бо події не ждуть — а „що в одну мить пропало, сього ціла вічність не воскресить.“

З поезій П. Карманського.

I.

Хлопчина.

Пас вівці за селом і споглядав на шлях,
Який перетинав стяжки осінних нив.
Числив полукіпки, забуті на полях,
Губив ся у згадках і думкою гонив
За тими, що пішли за покликком труби.

Втім шляхом зняв ся пил і з тисячки грудей
Як рокіт морських хвиль грімкий ударив спів.
І брязнули шаблі узброєних людей . . .
Хлопчина стрепенувсь і з дива остовпів —
Забув на все й подавсь за гомоном юрби.

Дивив ся на ряди, на ритм пливучих тіл
І тайна міць тягла його усе вперед.
Минав поля, ліси і ряд незнаних сіл,
Аж поки не попав в воєнний лазарет —
Як зраниений упав на полі боротьби.

* * *

Се зранене хлопа — український народ.
На зов воєнних сурм проснув ся він зі сну
І верг ся в світовий страшний круговорот.
Він певен, що іде стрічать свою весну
І з бючим серцем жде на рішєння судьби.

II.

Картина.

В підгірським містечку, в шинку край стола
Салдат сидів хорий. Склонив вниз чоло
І ніс ся думками у рідне село.
Там німецька жінка й дитина мала
В журбі коротають злиденні дні.
У грохоті крісів, у реві гармат,
В полумю мужицьких горючих хат
Все плач причуваєсь йому в чужині
І думка про бідних не сходить з ума.
А вісти з родини нема і нема . . .
Підняв в горю очі. Мороз і метіль
Загнали у хату гурток втікачів.
З жажді і тривоги їх погляд здичів,
А лица зорали терпінне і біль.
І нині чужий вже став серцю їх жаль:
Що мами, втерляли. Лиш часом у сні
Мов чують ридання і бачать огні,
Що з сіл їх пігнали в невідому даль
І дали їм захист в яругах лісів,
А другів у стаді заблуканих псів.

Дивив ся на образ недолі і мук
І біль невимовний прошиб його груди.
— „Невже наші полки під кўлями мруть
На те, аби з царських ненаситних рук
Братам нашим рідним дістав ся сей дар?
Вже нині на спинах їх кнўти свистять,
Церкви-ж їх і школи в руїнах стоять.
І що-ж їм дасть більше наш кат-государ?“ —
Втер сльози і вийшов. Над стріхами хат
Котила ся буря і грохот гармат . . .

Відень, січень 1915.

Російські перспективи.

Реакція в Росії останніми роками зростала що раз більше, чорна ніч що раз сильнійше обгортала царську імперію. За-войовання революції дуже швидко були відобрані назад майже всі без винятку. Громадський елемент в місцевій самоуправі дізнавав що-раз більшої „опіки“ з боку адміністрації, а в пен-тральній управі звів ся на мальовану „Думу“, яка стала не „законодатним“, а „законопослушним“ тілом, або краще „по-слушним беззаконю“.

Назверх представляє державу знаменитий розпустник Распутін, а зовсім не якісь там „излюбленные люди“, про потребу розширення участі котрих в управі державою так боязко-несміливо белькотала ліберальна печать.

Знову взяли Росію в залізні рукавиці „Івана Лютого синки“, знову „злігав ся піп з поліціантом і засвистали на-гайки“.

А серед загального розбиття, перестрахи і замішання керуючі сфери бюрократії тишком-нишком готували ся до зачіпної війни. Їм була потрібна „невеличка війна“, скажемо, уживаючи знаменитого вислову одного з подібних підго-товників російсько-японської війни, Плеве. Камаріля добре ро-зуміла, що порядний кровопуск в разі виграної дасть їй на довший час повну волю „в'язати і рішати“ в державі без

усякого страху перед „громадськими силами“ лібералів і рево-люцією лівих. Вона розуміла, як се розуміємо й ми, що перемога Росії в війні — се її перемога, а зовсім не перемога якогось там „поступу“, що перемога Росії у війні — се зміцненне абсолютизму, чи краще дикого деспотизму, а не розширенне „прав гро-мадянства“ . . .

В разі перемоги, розуміть ся. Се ясно, як божий день. Газардову гру розпочала чорна сотня і заризикувала велико, бо знову так само ясно, що перемога її у сій війні ео ірсо приведе й до внутрішньої перемоги: доведеть ся покірливо ставати перед суд „громадянства“, слухати догани його „живих“ людей, здавати їм рахунки і просити помочи. Словом вийде для чорносотенства з його Миколаєм II і Миколаєм Миколає-вичем правдиво „скверное дїло“, настане „трагедическая мі-нутка“, кажучи словами одного з персонажів Винниченка.

Розуміє сю альтернативу кождий, хто ясно і логічно думає, кому ще не одбило памороків. Але не розуміє свого, чи вдає, що не розуміє, власне так звана „ліберальна Росія“. Послухайте, що вона між собою говорить, що виписує в своїй пресі, і ви з дива не зійдете. Вона мріє, що перемога Росії (чи краще російської реакції) у сій страшній світовій війні в своїм результаті доведе до зміни теперішнього режиму на да-леко свобіднійший. Пруський милітаризм, мовляв, буде побитий, в Європі настане „мир і тишина“, ослабне загальне зброєння й тим самим збиті будуть залізні обручі і з російського поступу. Російська тройка, з чорносотенцем за голобельного, а лібералом й революціонером за орчикових, полетить по широкій російській рівнині на стрічу свободи, рівности і братерства . . .

Дійсно — „який простір!“

Алеж, панове, се не образ Рєпіна, а звичайне собі суздальське малювання! Зовсім иншу картину намалює вам в разі перемоги пензель Миколая II. Що се так, то крім загал-ьних міркувань, показує се виразно те підґрунтя, яке вже тепер накладає сей пензель на всеросійське полотно.

Ліберали, а за ними і революціонери ріжної масти, „вірять і сподівають ся“, що переможна війна вийде їм на пожиток, а тимчасом уже тепер бачимо, як на чорно малюють урядові художники російську прийдешність.

Малиб рацію „найкращі гадки“ російських поступовців, булиб слухними їх „сподіванки єдині“, якби вони могли по-хвалити ся, що уряд дійсно одушевлений тими самими почу-ваннями, що й вони, й заходив ся вже тепер — в час най-більшого напруження всіх сил в державі, коли з останнього убогого здійсмаєть ся латана свитина на „жертівник вітчизни“, — промощувати шлях тому будучому, про який вони снять золоті сні, що вже тепер пильнує він „помирити ся з суспіль-ством“ й послабляє ті пута, які наложив на нього.

Алеж сям вони похвалити ся не можуть, хоч як ні за-била їм памороки „національна“ війна, „отечественна“ війна 1914/15 років. Соромливо сподіють ся вони, що коли йти-муть разом з урядом у війні, підтримуватимуть щиро всі його заходи, то в нагороду дістануть по війні полєкші, а тим часом який праобраз будучого маємо в сучасній російській дійсности? — Зріст реакції у всіх напрямках!

Преса утиснена без краю — може лише співати славу „переможцям“ потрійного порозуміння, тай годі, політичні трусениці, пропеси й вішання йдуть далі, немов „утихомирнене“ країни ще не наступило, — словом на ліпше ніщо не змінило ся. Навідворіт, о скільки реакція, так мовити, сконденсувала ся, згусла, о скільки вона зміцніла через захопленне націоналістичною ганґреною так званих кадетських та лівих кругів суспільности, — о стільки становище ще погіршало. Тепер справді настала масниця для чорної сотні — гуляй душа без контуша! І вона — ся „истинно-русская душа“ гуляє дійсно. Низше ми подаємо огляд тепе-рішньої російської дійсности на підставі матеріялу виключно легальної російської преси. Нехай, хто здоров, сам зміркує,

що за блискучі перспективи для поступу в Росії обіцяють вони в разі її перемоги над Німеччиною й Австро-Угорщиною — перспективи якогось азіатського царства Тамерланів, а не культурної європейської держави!

І задля ради цих перспектив одні мовчать і вислуговують ся урядові у себе вдома, а другі — емігранти! — або б'ють ся, збаламучені, проти німецького милітаризму в рядах чужинецьких легіонів Франції, або так чи инакше діляють на користь „царя й отечества“, не тямлячи, що те, що цареві може вийти на користь, те отечеству може як раз завадити. Почнуть його тоді „підморожувати“ по відомому рецепту Леонтева та за всяку ціну відвертати від Європи до Візантії...

Чи ж се не самозрозуміла річ, що тільки розбитте Росії у війні разом з ослабленням самодержавної бюрократії дасть волю численним її народам, а між ними і самому російському народові?!

Кожний чоловік з здоровим розумом має на се питанне тільки одну відповідь: правда, се так!

З царства гніту і темноти.

(Ілюстрації до статті „Російські перспективи“.)

На доказ слушності нашої думки, висловленої в попередній статті, подаємо нашим читачам огляд російського „поступу“ за два останні місяці минулого року. Факти, які подаємо, взяті всі до одного, з самих російських часописей, так що ніхто з Росіян не посміє закинути нам, що ми їх „вигадали“, або взяли з ворожих Росії закордонних газет. А факти дійсно поучаючі, які незбито свідчать, як велико милься російські ліберали всякої масти, сподіваючи ся, що перемога Росії в теперішній війні, отже перемога уряду і чорної сотні, принесе Росії кращі порядки. От ці факти.

„Свобода друку“. — Падоліст. Редактор петербурзької газети „Копейка“ Городецький дістав 6 місяців тюрми за допис з Києва про місцевих судових приставів; редактор московської газети „Столичная Молва“ покараний грошевою карою (з заміною на 3 місяці тюрми) за статтю „Німці в колонії“ (10. XI.); редактори петербурзьких газет „Речі“ Іванов і „Современного Слова“ Пришляцов дістали по три місяці тюрми за замітки про віче на Путилівській фабриці, уміщені ще четвертого липня. Редактор київської газети „Южная жизнь“ Дворецький в початку падоліста був покараний 100 руб. карн за „перекрученне телеграми штаба кавказької армії“, а в кінці падоліста Головно-командуючий київського воєнного округу цілком заборонив йому редагувати і видавати які будь видання, а саму „Южную Жизнь“ закрив. Редактор „Київської Мислі“ дістав 200 рублів карн за видрукування справоздань з судової розправи про розрухи рекрутів у Радомішлі. Редактор закритого українського журналу „Маяк“ Шевченко дістав, як уже ми сповіщали, 6 місяців одиночної тюрми за надрукування давніше двох статей. В Калузі закритий „Калужскій Курер“, редактор котрого дістав ще в додачу 3 місяці тюрми, в Тамбові — „Тамбовскіе отклики“, в Одесі німецька газета „Odessaer Zeitung“, а в Мінську польський щотижневик „Nad Swislocza“ за шкідливий напрямок. В Фінляндії не ліпше: у Выборзі і Ганге закриті в початку падоліста місцеві газети „Karjalan Lehti“ і „Hangoe-Bladet“ за вихвалювання діяльності „Емдена“. В Вільманстранді закриті газети „Itäe Suomen Sanomat“, в Тавастгусті „Chjamiem Wajma“, а ціла її редакція вислана в Томську губернію.

Що до книжок, то маємо відомости про ухвалу петербурзької Судової Палати про спалення творів Толстого — „Відродження Пекла“ і I та V томів його „Круга Чтенія“, виданого в додатку до журналу „Ясная Поляна“. Про її ухвалу що до знищення віршів „Кобзаря“ Шевченка вже ми згадували в попередньому числі.

Грудень. — Московська Судова Палата засудила редактора робітничої газети „Труд“ Степанова на 1½ року кріпости за статті друковані в літі минулого року. „Русское Слово“ одержало 3000 рублів карн за статтю в ч. 278 (з 3. XII.) „Д-р Кассо“ (з приводу смерті міністра освіти Кассо). „Утро Росії“ покарано також на 3000 рублів за замітку в рубриці „Газетний День“ друковану в ч. 297 (з 30. падолиста), „Moskauer Deutsche Zeitung“ закрита за шкідливий напрям, що найшов собі вислів у нападах газети на союзні з Росією держави, Англію і Францію; закриті також „Раннее Утро“ за уміщення в ч. 289 (16. XII.) статті „Під погрозою ганебного миру“ „образливої для Франції“. „Русскія Ведомости“ оштрафовані на 500 рублів за вступну в ч. 289 (16. XII.). Київська військова цензура заборонила продажу в Київській військовій окрузі московських часописей без спеціального дозволу цензури і лише пізніше скасував Головно-командуючий сю заборону. Закрита уманська газета „Провінціальний Голос“. Редактора „Одеских Новостей“ Самокатова присудила Судова Палата на 2 роки кріпости за уміщення статті „Кінець романа Ропшина“, а слідом за тим Генерал-губернатор закрив газету за „ширення невірних чуток про військові операції союзних армій“. За пару днів одначе газета знову була дозволена за ціну 3000 рублів „карн“. Виленська Судова Палата присудила редактора газети „Kuryer Litewski“ до штрафу 50 рублів, а видавця її до 3 тижневої одиночної в'язниці за статті про російську шляхту й захоплене католицького костела. Варшавська Судова Палата присудила редактора „Słowa“ Зиглярського до 25 руб. карн за „ширення брехливих і підбурюючих проти властей відомостей“. В Либані закриті німецька газета „Libausche Zeitung“, в Саратові німецька газета „Ранішня Зоря“, в Дорпаті військові влади не дозволили видавати німецьку газету.

Редактор петербурзької газ. „Вечернее Время“ Б. Суворін двічі покараний на 3000 рублів. Раз за уміщення в ч. з 29. падоліста статті „День за днем“, а вдруге за статті в ч. 980 (27. грудня) — „Остзейці в міністерстві закордонних справ“ і „Великі сподівання“. В Фінляндії замкнув Генерал-губернатор друкарню акціонерного Товариства „Кюопіоска Нова Друкарня“ за надрукування збірки поезій „Mikko Uotinen“, а губернатор С. Міхельської губернії наложив 8000 марок карн на редактора газети „Virunen“ Розенквіста за уміщення вірша під заг. „До Фінляндія“.

Поліція вишукувала і конфіскувала отсі брошури: Устінов „Пісні Труда“, Збірник XVII „Земля“, дві брошури Анзімірова „Соціалізм і війна“ та „За і проти війни“ і брошуру під заголовком „На что подписаться въ 1915 году?“.

Як уряд ставить ся до суспільства, як боїть ся найменшого впливу трохи вільнішої думки, показує його страх перед громадською ініціативою в справі читання ранених салдатів. Лектура салдатська обставлена страшною цензурою, котра мало що пропускає у шпиталі. З періодичних видань напр. пропускають ся тільки шість спеціально видаваних для салдатів в чорносотеннім дусі часописей. Так само обмежений вибір книжок для ранених і хорих жовнірів. Імператорське „Вільно-Економічне Товариство“ у Петербурзі хотіло прийти на поміч жовнірам і впорядкувало ряд бібліотечок для шпиталів, але з сих його заходів нічого не вийшло. Скрізь пішли телеграми, щоб сих бібліотечок не пускати. Особливо вславив ся війською з бібліотечками Товариства курський Губернатор Муратов, не ловлять Іав також і інші. В Нижньому Новгороді серед заборонених книжок опинили ся навіть Евангеліє, Молитвослов, Псалтир і т. д. Головно-командуючий Одеського воєнного округу заборонив „одержувати і ширити розслані Вільно-економічним Товариством видання“ під загрозою карн до 3000 рублів або до 3 місяців тюрми.

Чернігівський Губернатор опротестував ухвалу городнянських земських зборів про зорганізоване відчтів про війну і поширення серед населення й ранених, що перебувають по лазаретах земства, географічних карт і популярної літератури про війну.

Арешти, ревізії, засуди. — Падолист. Петербурзька Судова Палата присудила робітника Бушарова до 1½ року кріпости. Бушарова обвинувачувано в розкльованню революційних протнурядових проклямацій. Та сама Палата засудила паню Гелліх на 2 роки кріпости за переховування партійної літератури жидівської соціал-демократичної організації „Бунд“.

Московська Судова Палата засудила д. Шершевського, лікаря санаторії в Давосі, на 8 місяців кріпости. Шершевський в 1907 році втік за кордон, а тепер вернув щоб „послужити рідному краю“. За се дістав заслужену кару. Та сама Палата засудила робітників-друкарів за належність до московської організації російської соціал-демократії — одного на 6 літ каторги (Новожилова), другого (Муравєва) на 4 роки, двох (Кузнєцова і Іванова) на заслання, двох на 3 роки кріпости (Гладишева і Кукуєва), а одного на 2 роки (Ніколаєва).

Київська Судова Палата засудила д. Мізерницького на рік кріпости. В 1907 році він втік за кордон, обвинувачений в належності до Радомиського Союзу учителів, а в минулім році вернув до Росії. Та сама Палата зазудила на заслання за належність до київського міського комітету партії соціалістів-революціонерів чотирох студентів: Озаркевича, Смоленського, Савченка і Лашкевича, студентку Слешинську і селянина Кищенко. Професійне Товариство робітників-друкарів в Москві розв'язане. В Ризі наказано робітникам розв'язати заснований ними спеціальний комітет несення помочи потерпівшим від війни. 4. пад. ст. ст. захопила петербурзька поліція соціал-демократичну конференцію. Арештовано 11 людей, серед них п'ять членів Державної Думи — Бадаєв, Самойлов, Муранов, Шагов і Петровський. Уряд надає сій конференції дуже важне значіння. На ній, мовляв, мав бути обговорений проєкт резолюції з приводу війни, в котрім підношено, що „найменше лихо була би поразка царської монархії і її військ“, і висувана потреба „всесторонньої, поширеної на війська і на театр військових операцій, пропаганди соціалістичної революції і зорганізованія задля сього нелегальних організацій серед війська“. Через день по арешті конференції перевела поліція численні арешти і ревізії серед робітників і студентів. В Фінляндії великого шуму наробило арештованне і висилка в Томську губернію бувшого председателя Союму Свінхувуда за відмову підлягти наказу Генерал-губернатора, в яким той звільняв його з уряду повітового судді.

Недозволено скликати загальні збори української секції московського „Товариства Славянської Культури“, на котрих мала обговорювати ся українська справа в зв'язку з сучасною війною. Не міг відбути ся у Москві теж з незалежних обставин відчит професора краківського університету М. Здзеховського про католицизм.

Грудень. — Студент Ледер, який свого часу брав участь в збройнім повстанню на Московсько-Нижня-Новгородській залізниці, потім утік і перебував за кордоном, а отсе вернув до Росії, заявляючи, що хоче покрити свої гріхи службою в чинній армії, дістав за свій недорічний патріотизм 10 місяців в'язниці. Военний суд розбирає в Нижньому Новгороді справу приналежности двох бувших урядників Губ. Земства Фортакова і інженера Косткина до військової соціал-демократичної організації. За розрухи на Нязпетровським заводі на Уралі осуджено 38 люда в тюрму на ріжний термін.

У Харкові поліція переводить трус у фаховім Товаристві бухгалтерів і канцелярійних урядників. У Вільні военний суд присудив за розрухи під час мобілізації трьох селян на 4 роки

тюрми кожного. За подібну справу в місті Котельнічі присудив вятський Окружний суд дев'ятеро люда до ріжнотермінової тюрми.

В Фінляндії потерпів ленсман Нордстрем за те, що не виконав розпорядження Генерал-губернатора про недопущення Свінхувуда до виконання обовязків судді. Нордстрема звільнено з посади і присуджено на 3 місяці до тюрми. Виборський Губернатор накладає на Вільманстрандського бурмістра Уймоена і міських радників Гакцеля та Пельтонена з початку 2000 марок кари на першого і 1000 на других, а далі в подвійній квоті на кожного з них за відмову допомагати російським властям переводити так званій „Закон про рівноправність“, виданий з цілю обрусіння.

Осібно від усього сього стоїть переслідуванне Німців, котре дійшло до *pas plus ultra*. Дикі кари за приватну розмову по німецьки, за вивіски, оповістки, навіть візитівки німецькі, закритє німецьких шкіл, товариств, часописей (балтійські провінції і південна Україна), заборона Німцям збирати ся „гуртами, більш як по два чоловіки“ (Феодосія), закритє вірноїсповідних громад евангелістів і висилка їх проповідників у Сибір (Одеса), і т. д. і т. д., не згадуючи вже про невимовні насильства проти підданих Німеччини і Австро-Угорщини, — все це достойно завершує картину поповнених російською адміністрацією безправств.

В кінці варто приготувати знайомі з давня факти увільнення студентів з університету за незаплатченне уставленої плати за науку (1000 студентів київського унів. і т. д.) виставленне селянських мастків на ліцитацію за незаплатченне довгу Селянському Банкови (700 мастків на Катеринославщині). А щеж картина ся далека від повної виразности, бо раз, що ми не могли зареєструвати всіх фактів, подаваних російськими часописями (ноторичні факти, але з закордонної преси ми вмисне опускали, аби не стягнути на себе й тіни обвинувачення в „тенденційній брехні“), бо й не могли мати повного асортименту навіть важніших російських часописей, а вдруге — не всіж факти потували ся в сих часописях. От чому наш огляд, коли хоче „блідий“, але всеж він досить виразний, щоб можна було сумнівати ся, до чого гне правляча кліка в Росії. Вказати на сю тенденцію й було завданням нашої статті.

Зрадив.

(Оповіданне).

Від коли хлопці вийшли з села, Федір не міг собі дібрати місця. Тиняв ся від хати до хати, від колиби до колиби, від одного верха до другого і всюди було йому зле і всюди не добре. Такої нуди не тямив. Ані легіні на тримбітах не грають, ані дівчата не співають пісень, а про танці навіть не згадують! Почав ся инший танець з такою музикою, що земля, мов несамовита, стогне. Ой погулявби собі й Федір, ой погулявби! Аж його нема! Таж то Бог знає, чи лучить ся коли така нагода. Може й вмре, а такої війни не буде. Другі згадуватимуть, як то вони ходили від одного краю до другого, серед граду куль і по кістки в крові, як сто разів у днину могли вмрети, а прецінь остали ся живими, яких пригод зазнали, якого доконали діла, розказуватимуть, а Федорови останеть ся лише одно — слухати. Він пересидів дома біля хати, як той

пес на припоні. І нема йому чим похвалити ся, нема що згадати. А прецінь він не дитина, — 15 літ! Як записували до стрільців — зголосив ся. Не приймили, казали, що літ не має. „Та я з літ стріляти не буду, тільки з кріса“ — відповів. Не помогло. „Такий припис — тай годі“. Навіть батько, хоть які старі, пішли з возом, а Федір остав ся в селі з бабами й дітьми, аж соромно.

А тут така нудь, хоть повісь ся. Дівчата снують ся як тїни, молодиці зітхають і плачуть, зелене листє жовкне й починає облїтати, нині вже й перший мороз осріблїв гори. Тишина і погода. Тільки Прут шумить, як давнїйше, і летить, мовби кудись спішив ся. Може гонить, щоб своїми зимними водами напоїти тих, що мруть зі спраги, може хоче розлити ся по широких полях і сполокати кров...

Усячина приходить Федорови на гадку. Навіть спати не може. Часом здасть ся йому, що хтось стукає до дверей, що кламцають карабіни до стрілу, що дорогою в гору посувають ся довгі ряди чужої кінниці зі списами і в баранячих, волохатих шапках. Вибігає з хати—спокій. Лиш мрака висить над селом і місяць купаєть ся в Пруті. Лиш стара Проциха ходить від воріт до воріт і заглядає на кожде подвірє, за кождей оборіг, поміж каміннє, чи не знайде своїх синів. А сини вже десь далеко... Хто знає, де!... Сама їх відвела разом з другими до міста, сама з підпухлими від плачу очима до пустої хати вернула, а тепер ходить і шукає. Щось їй в голові помішало ся.

„Миколо! Петрусю! Дмитрику!“ — повторяє біля кожного подвіря, не повторяє, а сичить якимсь дивним шепотом, ніби ворожка над чарами, а не діставши відповіди, стрибає зігнута дальше, все дальше, поки не згубить ся поміж ялицями в мраці.

А тут така тишина, така нудь, хоть мини ся. Лиш місяць купаєть ся в Пруті, і Прут жене, спішить ся. Лиш жовте листє облїтає з білих беріз... Кілько то народу упаде — ой кілько!.. Аж нараз — се що? Чи найстарша ялиця упала, чи камінь Довбуша звалив ся — що за гук? Задріжала земля, Прут на хвилю ніби спинив ся. Гу-гу... гу-гу... гу-гу-гу... гу!..... Гармати.

Федорови кров заграла в жилах. Вона — війна! Побачить її на власні очі. Почує запах пороху, буде мав що згадувати на ціле житте... Побіг. Знав таке місце за потоком з котрого добре було можна бачити геть навкруги. Каміннє тут спинало ся одно на другім, як височезні вежі. Вмів по них видрапувати ся на найвищий шпильок, мов дика коза. Виліз. Було над раном;

зривав ся вітер і дер мраку на кусні. Тут є, там нема. Тут бачиш все, а там, якби хто веретою накрив. Федір мав добрі очі, знав кождей камінь, кожду яличку, знав, чие котре вориннє і як далеко. То, що побачив перед собою, зрозумів. Далєко, у долині стояло вороже військо табором. Кілька соток людей. Табор спав, якби хто скелі поскочував з гір і кинув на зелену долину. Видно втомили ся вояки і довго не спочивали, Навкруги стояли варти, зігнуті, втомлені, як громом обчїмхані пеньки. Кілька коней пасло смачну, росисту траву. Якби не потік, можнаби чути голосне храпаннє вояків...

Чого вони прийшли в наші зелені гори? Яка сила загнала їх тільки світи? І з чим вони приходять?

Федір міг був відповісти на всі тоті питання, бо читав книжки.

Жене їх темна сила, а йдуть, бо мусять, а несуть нам біду. В гуцульські вольні гори, де до-недавна чоловік бував як орел, несуть пута на слово і думку безталанні лицарі неволі. Треба бігти в села і дати знак усім, щоб ховали статки, а дівчата, щоб тікали в ліс, як сарни.

Негайно і хутко спустив ся Федір із скелістого вершка і як сполоханий звірок продирав ся між кущами жеребу і ялівця.

Вже був недалеко торішнього оборогу, як зпоза горбка висунули ся три довгі списи і три високі косматі шапки. Списи кололи мраку, а шапки колисали ся як пняні.

„Стій!“

Федір став.

„Ти хто такий?“

„Я тутешній, син Миколи Клепача.“

„Звідки йдеш?“

„Пасу товар на полонині і біжу по харч.“

Значить ся йдеш з далека, Чи не бачив де війська по дорозі?

„Якого?“

„Вашого. Знаєш, яке ваше військо?“

„Чомужби не знав.“

„Так говори. А лиш говори правду, бо за брехню смерть.“

Федорови якби блискавка перед очі майнула. Чи є тут де наше військо, не знає, а хотьби знав, не показавби за ніякі гроші і під ніяким примусом. Хотів до стрільців іти... Але він їм покаже військо, а покаже! Попамятають Федора.

„Там за поповою цариною стоїть наше військо табором, я добре бачив. Відпочиває. Довкола варти.“

„Кілько їх може бути?“

„Кілька соток, я не числив.“

„Далеко?“

„Зо дві години ходу.“

Зглянули ся їздці поміж собою, пошептали щось і казали Федорови завернути та йти перед кіньми.

Дорогою повчали, що мусить говорити правду, вірно як є, що як добре спишеть ся, то дадуть йому кріс і стане вояком, а як що збреше, так повісять на першій ялиці. Говорили чужою мовою, але закидали по нашому і Федір розумів. Незабаром привели Федора до війська; був се цілий відділ з кількома гарматами.

„Сей хлопець вертав з полонини і видів во рога, як розложений табором спав. Каже, що буде їх там кілька соток. Тільки дві години ходу“. Федір потвердив, додав дещо і впевняв, що говорить правду. Старшина збила ся в гурт. Розложили мапу, провірили, годило ся. Там дійсно повинен бути неприятель. Заскочимо його знечевя і вибємо до ноги... Веди!

Повів. Знав гарний, приступний плай і незабаром опинили ся на тім хребті, з котрого видно попову царину. За цариною в кітловині спочивав табор. Гори й горби взяли його в свої обійми і закрили так, що навіть через шкла не можна було добре розібрати, який він там є. Над кітловиною знов висіла мрака.

„Ось там бачите?!“ — показав Федір і серце на хвилю перестало бити. Чи повірять такому молодому хлопцеві. Прецінь не має причини брехати. Отже до діла. Чим скорше, тим лучше. На сніданне будемо в їх таборі. Дали знак і військо малими відділами почало сунути ся вперед, в напрямі попової долини. Тимчасом гармати викараскали ся на гору і знайшли собі місце. Ох, як втомил ся! Витягнули шиї, повернули ними на право і ліво і нараз на цілі гори ревнули своє страшне: „Гу!“

„Гу!“ — повторив верх верхови і долина долині. „Гу—у.“ І ще раз і ще раз, аж всі гори вкрили ся димом, аж камінне почало відривати ся і летіти, як листє з дерев, аж замовк Прут і, казавби, задеревів з дива.

Там де був табор, осталась одна велика рана. „Гу! Гу! Гу!“ — ревіли безнастанно гармати.

А Федір стояв на верху і кликав у діл: „А мірняйте добре, бо то свої. Я вам показав ваше власне військо!“

Тряс ся і горів цілий, аж надлетіла куля і заткала йому уста.

Богдан Лепкий.

Хроніка світових воєнних подій.

Від 1. січня до 31. січня 1915.

1. січня. Воєнні операції Німців на схід від Бури та Равки поступають вперед. В провалі Ужока австрійські війська задля переваги Росіян дещо відступають. На заході атаки Французів коло Ньюпорта, в Арнонах коло Вердена та Комерсі відперто. Коло Кобленцу розбив ся французський бальон. Німецька підводна лодка затоплює англійський дреднаут „Формідебль“.

2. січня. Безуспішна проба Росіян перебити австрійські позиції на захід від Горлиць, при чім Австрійці здобули одну гору коло Горлиць та знищили ворожий батальон. В Польщі взяли Німці важну точку опору головного становища Росіян, Божими коло Варшави. Атака Німців на схід від Равки поступає. Царь відвідує головну російську квартиру та боеву лінію. В Англії творить ся шість нових армій. Похід Турків на Кавказі подвійний до визвольної війни, населення їх всюди витає. Італійський лінійний корабель прибуває до Дурацця.

3. січня. В горішній долині Уні на Угорщині малі бої. На Заході артилерійна боротьба. Франція оголошує Мароко своєю колонією. Клемансо жадає в своїй часописі помочи Японії. В Японії офіційно заперечують ся вістки, немовби Японія задумувала вислати військо до Європи. Задача Японії скінчена зі здобуттем Кіаучау. Всі воюючі сторони годять ся на передожжене Папи Бенедикта вимінати воєнних бранців, невдатих до війни.

4. січня. На схід від Бури, коло Козлова Біскупського та на полудни Німці поступають вперед. На північний схід від Болімова Німці поступають на схід від Равки через Гумін і сусідні північні горбки. Коло Синопу на Чорному морі стрічають ся два турецькі панцирники з російською ескадрою, зложеною з 17 боєвих одиниць, причім турецькі кораблі виходять неускоджені.

5. січня. В Польщі Німці, забравши багато точок опору Росіян, доходять над річку Суху. — Коло Зенгейма відобрали Німці Французам позиції, поза тим лише артилерійна боротьба. Американська фльота, що мала відплисти на Тихий океан, задержана правительством в Атлантийському океані. В Петербурзі робітничі неспокої.

6. січня. Під Варшаву стягають нові полки з цілої Росії. Турки займають в Персії Урмію, точку опору Росіян. В російській флоті революційні розрухи. Німецький уряд урядово ствержує, що генерал Жофр видав оповіщення, немовби Німці всіх бранців стріляє.

8. січня. Австрійські літаки кидають над Кельцями бомби. На схід від Равки в Польщі Німці забирають 2000 Росіян і 5 кулеметів. Французьке правительство вернуло до Парижа.

9. січня. Під Суасоном розпочали Французи нову битву. Великий князь Олександр Михайлович згинув в боротьбах на Кавказі. Суд в Одесі засуджує 57 матросів чорноморської фльоти за революційну пропаганду.

10. січня. Атаки Росіян на північний схід від Закличина над Дунайцем без успіху. Над доішнюю Ніду в Польщі завзяті боротьби. Невдача Росіян перейти ріку Ніду на захід. Великий німецький відділ літаків являє ся над устем Темзи в Англії та бомбардує при повороті Дувр та Дюнкіркен. Англіїці висилають проти німецької колонії в Східній Африці в Танга 8600 вояків, котрих Німці розбили, причім Англіїці стратили 3000 людей.

11. січня. В Арнонському лісі тратят Французи по чотириденній битві 1600 бранців, а разом з убитими та раненими коло 3500 людей. Непорозуміння між Італією і Туреччиною з приводу Годаєди полагоджене. В Персії Турки відобрали від Росіян Тебріс і Сальмас.

12. січня. Італія урядово заперече про які небудь воєнні приготування. На північ від Суасону коло Круї Німці перейшли до атаки і взяли 1700 бранців і 4 гармати.

13. січня. Австрійський міністр заграничних справ граф Берхгольд уступає, його наслідником стає барон Буран. В Італії землетрус, гине 40.000 людей. Шкоди виносять 2 мільярди корон.

14. січня. Над Дунайцем завзята артилерійна боротьба. Один стріл з тяжкої австрійської гармати нищить цілу російську батарею. Триденний бій на північ від Суасону закінчив ся побідою Німців. Німці очистили від Французів північний беріг ріки Єна. Французи стратили 5200 бранців, 35 гармат і 4000—5000 вбитих вояків. Побіду сю порівнюють Німці з побідою під Ірамельботом—Ст. Пріватом в 1870 році.

15. січня. Над Дунайцем австрійська артилерія здобуває гарні успіхи. Генерал Свенціцький іменованій вождом польських легіонів по російській стороні.

16. січня. В Польщі і над Дунайцем артилерійна боротьба. Офензива, проголошена генералом Жофром у грудні, не принесла Французам ніякої користи, за те Німці поробили значні поступи коло Ля Бассе, Суасону і в Арнонах. Французи стратили в тім часі 26.000 вбитих і 17.860 бранців. Разом в ранених всі страти Французів виносять коло 150.000 вояків, а німецькі страти не доходять навіть четвертини того. Росія позичає в французьких та англійських банках 1½ мільярда. Французьку підводну лодку „Сафір“, що хотіла вїхати до Дарданелів, затопили Турки міною.

17. січня. На схід від Закличина над Дунайцем Росіяне задля огню ворожої артилерії відступають на просторі 6 верств з своїх передних становищ. Австрія заводить паспортний примус на час війни.

18. січня. Коло Якобен в полудневій Буковині здержано сильну атаку Росіян з великими для них стратами. В північній Польщі коло Радзанова, Бузуя і Серпець Німці відкинули Росіян, котри понесли великі втрати, при чому кількасот вояків дістало ся в німецькі руки. Проти Сербії вислано також німецькі війська.

19. січня. В Польщі артилерійна боротьба. Над Дунайцем Австрійці здобули сильно обсаджений двір завдяки огню артилерії та звинчили міст на Дунайці, збудований Росіянами. В Франції Німці здобули кілька стрілецьких окопів. Цивільне населення в Тифлісі і Карсі на Кавказі опускає місте.

20. січня. На Сході дрібні боротьби коло Ліна, Божимова і Лопушна. В Франції дрібні боротьби коло Арра, Бері о Ба, Сен Міель, Пон-Та-Мусону та Сенгеїму, корисні для німецького оружа. Австрійський престоло-наслідник їде до німецької головної квартири з візитом німецькому цесареві.

21. січня. В західній Галичині і полудневій Польщі артилерійна боротьба, причім один цільний стріл тяжкої гармати нищить російську стацію залізничу. В Франції відперта атака Французів коло Пон-та-Мусону та в Воєвах.

22. січня. Австрійці здобувають від Росіян місто Кірлібабу в полудневій Буковині враз з сусідними горбками. Росіяне з великими втратами вертають ся назад. В Польщі артилерійні боротьби та дрібні битви коло Прасниша та Горного Шпитала. В аргонському лісі Німці здобули ворожу позицію і взяли 245 бранців. Міністер австрійських заграничних справ барон Бурян їде до німецької головної квартири. Німецька підводна лодка затоплює англійський корабель „Дердерд“. Еспанський парламент вдруге закладає ся за неутральність.

23. січня. На полудне від Тарнова під артилерійним огнем Росіяне опорожняють кілька окопів.

24. січня. В Карпатах Австрійці забирають 1050 бранців. В східній Пруссії боротьби коло Лецена і Гумбінена. В Франції жива артилерійна боротьба. В Воєвах згнуло підчас одной атаки 400 Французів. На північній морі коло Гельголанду 3-години битва чотирох німецьких лінійних кораблів з сильнішою англійською ескадрою. Затонув один англійський лінійний корабель і один німецький („Блюхер“). В Росії покликають річницю 1916.

25. січня. Австрійська артилерія нищить коло Тарнова російський обоз. В Карпатах Росіяне опорожняють кілька важних височин. На Заході над каналом Ля-Бассе здобули Німці від Англійців поше землі широкий на 1100 м. та взяли 110 бранців. В Персії прогнали Турки Росіян з провінції Азербейджан та завдали їм тяжкі втрати.

26. січня. Австрійці відбирають знову провал Ужока, сильно укріплений Росіянами. В Східній Пруссії здержано російську атаку коло Гумбінена. На Заході успішна битва коло Краонте, Німці здобули дещо терену і взяли 865 бранців. Російська підводна лодка ушкоджує німецький панцирник „Іазеля“. Французький генерал По виїжджає до Сербії та Росії.

27. січня. В долині Надь-Аг та коло Екермезе на Угорщині Росіяне опускають добре укріплені становища. Австрійці доходять через Торону до Вишкова. Коло Воловця взяли в неволю 700 Росіян. На заході в боротьбах коло Краонту від 25 до 27 січня стратили Французи 1500 вбитих і 1100 ранених. Дотеперішні воєнні видатки Англії виносять 205 мільонів фунтів.

28. січня. В Галичині коло Ужока здержані російські атаки. Коло Воловця Австрійці взяли 400 бранців. В Польщі коло Болімова Німці вдерли ся до головного становища Росіян та здобули багато окопів. Німці бомбардують в ночи кріпость Дюнкіркен. Неудалі проби Англійців коло Ля Бассе відобрати втрачені позиції. В дюнах коло Ньюпорта відперли Німці атаки Французів, причім посягло понад 300 Мароканців та Алжирців.

29. січня. Австрійські війська здобувають верхи в Карпатах коло провалів. В останнім тижні в боротьбах в Карпатах взяли Австрійці 10.000 бранців. Неудалі атаки Росіян на границі східної Пруссії. В західній Аргонах Німці зискали дещо терену, причім Французи мали великі втрати (731 бранців і коло 500 вбитих). 155-й французький полк піхоти цілком знищений. Коло Вердену здобули Німці село Анюмон.

30. січня. Над Дунайцем Росіяне опустели кілька окопів. Німці відперли атаку Росіян коло Божимова в Польщі. На заході коло Ля Бассе і Арра Німці відобрали Французам кілька окопів.

31. січня. Нові боротьби коло Лупківського провалу, Росіяне втратили в одной битві в Карпатах 800 бранців. В Польщі на полудне від Висли Німці дещо посунули ся вперед. Франція і Англія дають Росії кредит 1.500 мільонів франків. Німецька підводна лодка „У. 21“ затоплює на західній побережу Англії 4 англійські кораблі.

Думки про демократію.

Війна! Питання побіди в оружній боротьбі стоїть не лише на першій пляні життя: воно витиснуло собою на зад та по просту затопило собою всі інші питання, які досі займали собою людську думку. Все инше, все, що не вяжить ся безпосередно з сим одним переможним питанням оружної побіди, — все те відсунене тепер на „задній плян“, відложено на пізнійше.

А прецінь є справи, що й тепер, в час війни, не повинні забувати ся, що й тепер, як і раніше, повинні пронизувати нашу свідомість, лежати в

основі нашого думання і давати самопевність нашим вчинкам. Такою саме є справа української демократії. Бож річ певна: війна відкрила для України широкі перспективи, збудила великі надії — з її вислідом вяжить ся для нас дуже багато, — але не сміємо з вислідом війни вязати всього, — все, що ми вже маємо і чим уже є, завдячуємо виключно лишень собі. Український люд передержав власною силою через тяжкі часи лихоліття своє національне життя, власною силою справив, що ми як жива нація стрічаємо теперішню історичну хвилю і можемо відограти у ній свою ролю. Український люд зложив уже докази своєї жизнєности. І що доказане для минулого, — незмінене ще нині і зостанеть ся на довгу ще будучність основним проявом нашого життя. Жерелом нашої сили зостанеть ся українська демократія. Хто казавби, що так не є, мусівби се доказати, але такого доказу не перевів ще ніхто і мабуть не переведе.

II.

Висказ, що українська політика була і є все демократична, став вже постійним реквізитом публичної дискусії у нас. Його повторяють ся так часто, що ми забули вже про потребу провірувати його і не питаємо, чи він правдивий — хоча дійсність іноді буває дуже далека від того, що голосить ся. В сьому лежить справжня і велика небезпека і нема для демократії погубнійшого стану, як недемократична дійсність, закрита демократичною фразою.

Треба про се все тямити також і в час війни, може ще більше як звичайно, бо сучасна війна се не лишень боротьба армій, але змаганне цілих суспільностей, до самого їх дна.

З окрема українську суспільність загорнула війна цілу: цілій суспільности довело ся перенести страхіття війни, суспільному низови в більшій мірі як верхам. І будучність української маси залежить в більшій мірі від вислуду війни, як доля горішніх шарів. Політична позиція нації в час війни і її політична діяльність сьому повинні відповідати.

III.

Слово демократія зродило ся в старій Гелляді. Означено ним державний лад, в якому панованне було в руках народу. Слово перейшло до нас, але не все тямить ся його колишній повний зміст. Демократія, се не лишень зверхній, правний лад, се не лишень форма публичного життя, а також окремий його зміст. Демократичною формою користували ся Цезарі і Наполєони, коли вбита була або приспана жива сила демократії, коли завмерло се, що є її серцем: демократична свідомість і горожанське чуттє маси.

Форма без змісту є мертва. Пустий звук убиває, а дух животворить.

IV.

Демократія — се признание інтересу широкої народньої маси рішачим чинником для означення і покладення політичних цілей, признание його мірилом для оцінки публичної діяльності. Тому що інтерес народньої маси незмінливий та (в порівнянні з ріжноманітними інтересами суспільних верхів) одноцілий, то політика демократії матиме все певні дороговкази, що хоронять її перед безпуттями химерних та змінливих блудних огників, хвилевих успіхів та ефектів.

Очевидно інтерес маси се не є „хліб та гриця“, се постійне економічне, культурне, політичне — словом суспільне піднесення її.

V.

Демократія — се справді сильна, свідомої сили народня маса. Демократія се признание народньої маси жерелом сили. Сила народньої маси лежить в її політичній освіті, в її організації та почуттю горожанських обов'язків. Демократична форма без дійсної внутрішньої сили широких верств народу буде лишень способом до необмеженого і neodвічального перед ніким панування над масою, вона віддасть сю масу безоглядно на ласку та неласку зручних провідників.

Признание народньої сили провідниками є запорукою проти спроб обманити довіру маси та використати в хосен побічних, недемократичних цілей становища, оснований на сїм довірю.

VI.

Демократія — се народня політична свідомість та освіта.

Політична освіта маси потрібна не лишень для розуміння та береження прав її. Вона потрібна ще більше на те, щоб нарід виконував розумно сї права. Де при народі право і сила, там лежить на нїм і обов'язок зв'язаний з ними і треба, щоб нарід був приготований виконувати їх. Для сього необхідне розуміння публичної справи.

Освіта неполітична, хочби й найширших мас народу, є не демократична, бо вона вбиває політичну силу маси.

Неосвічена політично маса є небезпекою для демократії. Вона є сама собою безсила і її можна все звуком демократичної фрази порушити і повести проти її власних інтересів.

„Тіло до бою веде дух, наука, думка...“ Вони є подвижною силою демократії.

VII.

Демократія се кріпка та твереза горожанська мораль. Там, де політична сила лежить в руках

нечисленних володарів, вистарчить для них, коли вони поступатимуть на зверх бездоганно, коли на зверх збережуть себе чистими. В демократії кожний поодинокий виконує в своїм обсягу обов'язки володаря. А що не можна кожного з окрема контролювати та стежити за кожним його вчинком, то потреба демократії внутрішньої сили, яка запевнила б публичному життю правильний хід. Такою силою є загальне, глибоке та непохитне почуття горожанського обов'язку.

Монтескє називає се горожанською чеснотою і каже, що вона є кінцевою основою демократії, так як почуття чести, „гонору“ вистарчають для інших форм політичної організації.

VIII.

Великий проповідник демократії Менґер називав „недовіре“ основою демократії — недовіре маси супроти її провідників.

Розходить ся о взаємини маси та її провідників. Безнастанна чуйність є обов'язком демократичного народу — безнастанна контрола його заступників, безперервне питання та розслідування, чи не завели вони довіря, яким зістали наділені. Ся контрола — се нормальний прояв життя маси і доказ її політичної зрілості.

Обов'язком демократичного провідника є піддавати ся сій контролі і піддержувати чуйність маси. Шляхи демократичної політики не є дорогами кабінетних пересправ та тайних договорів. Сими шляхами йти мають маси, тож вони мусять домагати ся явности та прилюдности.

Найзручніша кабінетна політика є шкідлива і погубна, коли вона приспить чуйність маси. За ціну хвилевих здобутків, вона нищить в самім жерелі політичну силу народу.

Вол. Старосольський.

Інтерес Німеччини до українського руху¹⁾.

Вже певна причина загальної натури впливає на се, щоби серед нас, Німців, розбудити заінтересування українським рухом: се є наше розуміння ріжноманітності життя народів,

¹⁾ На просьбу редакції нашого німецького органу „Ukrainische Nachrichten“ написав для нього невеличку статейку славнозвісний вчений Рудольф Айкен (Prof. Dr. R. Eiken), професор університету в Сні. В ній він висловив свій, дуже прихильний, погляд на українську справу й дав авторитетну раду своїм землякам, а передовсім пресі звертати пильнішу увагу на сю справу та більше її цінити. Зауважимо, що надіслане сїї статті попередив взаємний обмін листами між редакцією й проф. Айкеном. В своїй відповіді шановний вчений писав нам: „Позвольте Вам заявити, що я з живою симпатією стежу за вашими змаганнями й буду тішити ся, коли зможу надіслати Вам невеличку статтю“...

І от невдовзі виконав свою обіцянку, присилаючи отсю статтю „з найкращими бажаннями для українських змагань“, як він писав нам при сїм. В ориґіналі поміщена вона була ч. 16 „Ukr. Nachr.“. Слід ще тут згадати й за те, що проф. Айкен не обмежив ся тільки на словеснім заповненню про свою симпатію до України — недавно мав він ряд відчитів про війну у Відні (7. і 10. лютого) і в Будапешті (9. лютого), в котрих порушив також українську справу в тім самім дусі, як в отсїй статті. По відчитах у Відні шановний прелетент, не вважаючи на свої літа, до півночі пересидів з представниками нашого Союзу за жвавою розмовою про українські справи.

наш нахил вглиблювати ся в властивости поодиноких народів і разом з ними з прихильністю переживати тії. Ми щиро переконані, що кожний нарід має повне право самостійно розвивати ся; кожний прибуток нового члена в сімї народів уважаємо збогаченням цілости людства. Тому зустрічаємо сердечною симпатією напр. фінляндську культуру, яка в найновіших часах так знаменито розвиваєть ся; тому будемо також найшпирійшими бажаннями супроводити змагання Українців до більшої самостійности. Що правда ширші круги нашої суспільности тільки дуже мало ознайомлені з ближшими природними обставинами України, з її історією, з її культурним і господарським життям. Ще найскорше знають у нас щось трошки про Мазепу та про його союз з Карлом XII., королем Шведів. А в тім се досить дивне, що ми пильно займаємо ся найбільше нам далекими народами землі, натомість не зазнаємо ся ближше з сим близьким і для нас важним народом. Головна сьому причина лежить в тім, що назва „Малороси“ спокусила нас уважати Україну тільки звичайною часткою Росії, хоча кожде докладніше розгляненне справи відкриває питомі риси і виказує повну самостійність племені. Мусимо отже бути вдячні університетському доценту Дрови Стефанови Рудницькому за те, що він у своїй невеличкій книжці, „Україна і Українці“ дає нам на основі незбитих даних знаменитий погляд на всі справи, що відносять ся до сього питання. Радимо всім Німцям, щоби познайомили ся з сею книжкою.

Коли тепер сей нарід виростає понад саму тільки літературну діяльність і змагає до національної і політичної самостійности, то сю появу можемо ми яко противники Росії витати тільки з великою радістю. Навіть по побідній для нас війні булаби величезна російська держава зі своїм азийським, все нівелюючим режимом, зі своїми несчисленими масами — грізною небезпекою для середньої Європи, як-би не повело ся відірвати від Росії західні, нею поневолені народи, зробити їх самостійними і створити між нами й середньою Європою якусь звлук.

Настільки власне доля сих народів рішає також про долю Європи! Для відпертя Росії однаке нїюдин з тих народів не є так важний, як саме український з своїми 30-ма мільонами, з своїми широкими осадами аж над Чорним морем. Через визволенне українського народу прибере ціле східне питання цілком инший вигляд. Якїб нї були перешкоди й небезпеки, що стрїнули б Українців по дорозі до їхньої горячо бажаної ціли, — нас не повинні вони ніколи здержати від пильної уваги для справи і горячих симпатій для тих мужів, котрі зі щирої любови до свого народу хотїли повести його до більшої самостійности і до свобідного розвою. Іхній успіх принесе користь також і нам Німцям. В кождім разі німецька преса повинна би більше займатися українським питанням і ширити більше відомостей про нього, ніж се до тепер загалом зроблено.

Проф. д-р Рудольф Айкен.

Голоси преси про українську справу.

Якби нї скінчила ся світова боротьба, в якій український народ поніс такі величезні жертви, без огляду на те, чи сповнять ся всі наші надії, які ми прив'язуємо до сеї історичної хвилі, одно можна певно сказати, що українська справа вже нині віднесла тривалий політичний успіх. Безвпним заходам наших ворогів вдало ся до тепер усунути український народ зовсім з перед очей світа. Слїве до останніх часів перед війною про український народ не доходили до широких кругів Європи ніякі відомости, а коли навіть світ довідав ся що про нього, то були се не раз брехні і клевети, вудумані і розширювані його ворогами. Сказати можна, що між українським народом і громадською думкою світа стояв до недавня грубий неподатливий мур, поставлений пильною працею наших ворогів, який закривав його перед широким світом та не дозволяв нікому вглянути в його сумне положення. Отсей мур брехні і низьких інтриг вадить ся тепер власне перед нашими очима. Разом зі світовою

війною очи всіх народів Європи звернули ся на забутий до тепер український народ. Велика історична хвиля немов чародійною силою видвинула за одним разом поміж найважливішими світовими справами й справу нашого народу. Коли давнійше не приходило нікому й на думку турбувати ся долею поневоленої України, нині всі політичні чинники старають ся як найдокладніше провірити і пізнати положення нашого народу, бачучи, що перед ним стоїть велика будучність. Отсе задікавденне політичного світа нашою справою проявило ся передовсім в численних, небувалих ще ніколи, голосах преси про українську справу. Сю прояву вважаємо ми величезним нашим здобутком, якого значінне без огляду на вислід війни, мусить бути тревале. Розуміючи се значінне голосів преси про українську справу, стараємо ся стежити за ними по можности найточніше та ділити ся відомостями про них з нашими читачами. Ясна річ, що при найліпшій волі неможливо зібрати повного образу того, що пишеть ся тепер в світі про Україну, а ще менше можливо подати про те докладне звіттовленне в наших органах. Обмежаємо ся про те до короткого занотовання найважливіших голосів преси, які дійшли до нашого відома.

На першім місці треба зазначити цілий ряд статей по всіх важніших часописах Австро-Угорщини, Німеччини й за границею, в яких обговорюєть ся українське питання та його значінне в світовій політиці. Згадаємо тільки важніші з поміж них.

Німецький дневник „Kölnische Volkszeitung“ приносить в числі з дня 31 грудня статтю т. з. „Політичне і господарське значінне України“. Автор обговорює докладно положення України, її природні багатства, з яких тягне користи ціле російське царство, та значінне українських земель для Росії. Тільки маючи в своїх руках Україну, може Росія розширювати свій вплив на Балкан, загрозувати Туреччині і Середземному морю, панувати над Кавказом, угнїтати Персію та шукати найближчої дороги до Індійського океану. Україна лежить на найкоротшій дорозі з Середньої Європи до Східної Індії, а ся обставина може мати вже в близькій будуччині величезне значінне. „Певна річ“, — каже автор сеї інтересної статті, — що в Україні лежить частина сильних корінїв російського царства, і якби колись Українцям вдало ся позбутися ся російського пановання, то Росія була би вже тим самим сильно поцілена, бо з тим покінчило ся б її панованне над Чорним морем. Народ, що має свою власну мову, свою власну історію, мїг би разом з иншими народами самостійно культурно працювати. Одна річ є певна: найбільше значінне України лежить в її положеню над Чорним морем і на порозі до Азії“.

Великий німецький дневник „Rheinisch-Westph. Zeitung“, що виходить в Ессені (Німеччина) помістив дня 31. жовтня широкую статтю п. з. „Україна“. Стаття подає короткий, незвичайно вірний перегляд української історії і теперішнього положення українського народу в Росії і Австрії та обговорює докладно господарське значінне України для Росії. Звертаючи ся до теперішніх самостійницьких змагань України, пише автор: „Вільна і самостійна Україна ніяким чином не булаб державним твором, який мусїв би попасти скоро в стан безсиљности, як се так радо підносять ся з ворожої сторони. Україна криє в собі власне тверді основи для упорядкованого і економічно сильного державного життя. Торговля, промисл і рїдництво мають тут широке поле розвою та почасті стоять вже нині на поважній висоті. Передовсім однак розпоряджає Україна в великій мірі необхідною умовою кожного національного державного ества — моральною та фізичною силою самозахавання“.

В числі з 14 грудня гановерського дневника „Hannoverscher Courier“ поміщена стаття п. з. „Українська небезпека для Росії“, в якій подані відомости про Україну, її положення, природні багатства та обговорюють ся змагання українського народу до самостійности.

Широкую статтю про українську справу приносить вроцлавський німецький дневник „Schlesische Zeitung“ з дня 15 надоліста в статті п. з. „Україна“. Обговорюючи теперішнє воєнне положення, замічує автор, що ціло війни з Росією мусить бути не лиш положити кінець її змаганням до веднання всіх славянських народів під свою владу, але визволенне тих славянських народів, що стогнуть тепер в московським ярмі. На першім місці стоєть тут Українці. „Втрата Польщі або провінцій над східним морем“, — каже автор статті — „ослабила би безгвечно далеко менше силу Росії, ніж утрата України, яка виперда би Московщину з над берегів Чорного моря і з Середньої Європи гень поза Дніпро на північний схід на давнє її становище півазійської держави поміж Волгою і Уралом“. Автор представляє відносини українського народу до московського, переходить історію України від основання київського князівства до московського поневолення, згадає про переслідування українського народу, трагічну долю Шевченка, в кінці змальовує боротьбу за самостійну Україну.

Друга вроцлавська часопись „Breslauer Morgen Zeitung“ приносить з 27. грудня також широкую статтю з двома ілюстраціями п. з. „Забутий народ Українців. Народ гнетений і поневолений Росією“. Автор зазначає на вступі, що українському народови прийдець ся в найближшій часі відіграти важну роль в історії та що говорять багато про те, що Українці будуть першим народом, якому вдасть ся вивести ся з під московського ярма. В дальшій часті сеї статті займаєть ся автор Йосиф Дуровіц, який видно доволі добре ознайомлений з відносинами серед українського народу, головню представлєннем української народної культури. Він описує українські звичаї й обичаї (до сього усугну відносять ся дві ілюстрації весільних обрядів) та переходить до

української літератури. Тут згадує Шевченка, Кудіма і Костомарова, долю Кирило-меодіївського братства, заборону українського слова в 1876. році та найновіші змагання нашого народу.

Один з найповажливіших німецьких місячників „Oesterreichische Rundschau“ помітив в числі за січень статтю Austriacus'а п. з. „Австрійські Українці і війна“. Автор говорить про події, які покладає на війну з Росією український народ, та представляє акцію Українців під теперішню хвилю. Спеціальну увагу звертає автор на виявлення московської зради, яку протиставляє протиросійському становищу цілого українського народу.

Три австрійські німецькі дзєвники, „Salzburger Chronik“ з д. 27. падолиста, „Das Niederland“ (виходить в Ієорісвалде в Чехії) з д. 28. падолиста і „Neue mährisch-schlesische Zeitung“ (Одомунець) помістили статтю п. з. „Війна і Українці“. В статті представлено поневолення українського народу в Росії, його протиросійське становище в теперішній війні, організація „Січових Стрільців“ та загалом боротьба за самостійність України.

Дуже гарну статтю п. з. „Московцenne Галичини й українське питання“ помістила берлінська соц. д. е. часопись „Vorwärts“ дня 14. січня. Автор подає наперед деякі інформаційні відомости про Україну та пригадує на слова соціалістичного письменника Отто Бавера в часописі „Kampf“ з січня 1914 року, що Росія доти не буде певна свого панування над Україною, доки російський поліцейський не буде мати права також в Галичині зналати кожду українську книжку та поставити на шкільних лавках російські книжки. „Ті слова“, — читаємо далі в статті — „показали ся віщими. Російські війська вступили до Галичини не так з військових, як більше політичних зглядів. Ясно бачити се можна по горячковій діяльності російських чиновників в Галичині, котрі головну свою працю звернули на те, щоби нищити українське письменство і українське шкільництво“. Автор кінчить висловленням надії на перемогу української справи.

Та сама стаття з дрібними змінами поміщена була в часописах: „Reichenberger Abendpost“ з дня 16 січня, „Volksfreund“ (Берно-моравське) з д. 19 січня, „Volkswacht“ (Шенберг на Моравії) з д. 22 січня і „Volkswille“ (Карльсбад) з д. 29. січня.

В великій німецькій дзєвнику „Frankfurter Zeitung“ з дня 21. падолиста знаходимо статтю Д. м. Донцова п. з. „Упадок панславизму“. Автор вияснює власне значіння панславистичні ідеї, яка мала бути для Росії тільки теоретичним умовинням її експанції, та стверджує її теперішній упадок. Найліпшим доказом сього є те, що власне славянські нації, між ними на першім місці Українці, стоять в боротьбі з московським царством.

Згадану передше (в ч. 3—4 „Вістника“) статтю „Російська національна політика“, поміщену у празькій часописі „Union“, подала в скороченню часопись „Rheinisch-Westph. Zeitung“ (Ессен) в числі з д. 10. падолиста.

В числі з дня 12. січня поважного берлінського дзєвника „Berliner Tagblatt“ знаходимо статтю відомого соц.-демократичного діяча, віцепрезидента австрійського парламенту, Енгельберта Чернерсторфера, п. з. „Чому Росія мусить бути побіжена“. Автор статті вказує на ріжничі політичного устрою Австрії і Росії та займаєт ся особливо сумною долею українського народу в Росії. Росія мусить бути побита, щоби забезпечити мир і розвій Європи та дати свободу поневоленим російським народам, між ними українському.

Сю статтю передрукували часописі: „Grazer Tagblatt“ з д. 13. січня (в скороченню), „Neues Wiener Abendblatt“ з д. 13. січня і „Prager Tagblatt“ з д. 19. січня.

У вступній статті будапештської часописі „Pester Lloyd“ з д. 15. січня, автор обговорює напружені відносини внутрі російського царства та звертає увагу, що найбільша небезпека сій тормі народів грозить зі сторони 30 мільйонів українського народу, „скованого до тепер кайданами авторитаризму, акому не вільно було до тепер рідною мовою говорити, думати і писати і якого найкращі сини пропадають по сибірських каторгах“.

Часопись „Neues Wiener Journal“ подала дня 1. грудня інформаційну статтю Адольфа Штарка п. з. „Склад населення Росії“, в якій автор подає між иншим відомости про український народ.

Ілюстрована віденська часопись „Das interessante Blatt“ принесла недавно статтю п. з. „Українці в світовій війні“ з двома ілюстраціями українських Січових Стрільців і буковинських добровольців. Автор стверджує, що головною причиною, задля якої Росія підняла війну, є український народ та представляє його положення в російських ярмі. Назвучуючи до змагань Українців до самостійности, згадавши за організацію Січових Стрільців, пише автор: „Україна — се найцінніша частина європейської Росії, без її збіжа, вугля і металів була би ціла Росія позбавлена найважнішого жерела своєї господарської сили. Врата України булаб ще більшим ударом для російської торгівлі, чим для російського промислу. Завдяки посіданню України стає Росія прибережною державою Чорного моря, через пристані якого вивозить вона свої продукти“.

Широку статтю про українську справу помістила віденська часопись „Korrespondenzblatt für den katholischen Klerus Oesterreichs“ в числі з д. 25. падолиста п. з. „Боротьба проти церкви“. Пригадуючи, що Росія залюбки виступає в сій війні як оборонниця віби угнетеного в Австрії православя, автор представляє основно історію і положення православної віри в Австро-Угорщині та стверджує, що про ніяке переслідування його

тут нема і навіть не може бути мови. Оборона православя є для Росії тільки зачіпка для її експанзивної політики, бо в дійсности ходить тут в першій мірі о загарбання австрійської України. Автор докладно представляє положення українського народу в Росії значіння галицької України в національним відродженню України та бажання Росії знищити сей український Піємонт. До сього служило в мирних часах ширення русофільської пропаганди за московські рубли, а тепер насильне ввводженне православної віри серед гр.-кат. населення Галичини.

В часописі „Magdeburgische Zeitung“ з дня 21 січня знаходимо статтю п. з. „Значіння українського питання“, в якій поданий лист в нашій справі одного німецького пастора з Галичини. В листі пише автор між иншим: „Я приписую українській справі величезне значіння. Я того переконався, що Українці здобудуть собі подібно, як Болгари, поступенно свою самостійність. Значіння сього для Німеччини даєт ся ледви оцінити. Україна шпихлір Росії та має надзвичайні земельні багатства. Коли власть ся відірвати Україну від Росії та відіхнути Росію від берегів Чорного моря, то протнєт ся тим самим головну жилу її економічного життя. Рівночасно ціле „східне питання“ буде зведене до дрібних розмірів“.

В мюнхенським двотижневнику „März“ помітив Др Карло Нецель статтю п. з. „Die Kleinrussen“, в якій обговорює положення українського народу в Росії і в Австрії.

Цілий ряд австрійських і німецьких часописей принесли довші або коротші інформаційні статті про Україну, в яких подані не раз дуже докладні відомости про положення України, її населення, господарське значіння і т. п. Згадаємо найважніші з них.

Інформаційну статтю про Україну подала на основі брошури проф. Стєпана Рудницького часопись „Brüxer Zeitung“ з дня 23. грудня п. з. „Україна“. Подібну статтю знаходимо в числі з дня 11. січня німецького дзєвника „Hamburger Fremdenblatt“. Віденський тижневник „Urania“ приніс д. 30. січня статтю п. з. „Народности російської держави“, в якій між иншим подані відомости і про український народ. Часопись „Elbe Zeitung“ (Авсєй над Лабою) приносить д. 28. падолиста порівнюуючу таблицю народів Росії п. з. „Мішанина народів в Росії“. Український народ стоїть на другім місці.

Віденський „Fremdenblatt“ помітив дня 16. грудня статтю проф. Ст. Рудницького п. з. „Демо про населення Росії“, в якій подані докладні відомости про український народ.

Ілюстрована віденська часопись „Oesterreichische Illustrierte Zeitung“ приносить д. 18. грудня інформаційну замітку проф. Романа Ковалева п. з. „Чи є Москалі в Галичині або на Буковині?“

Багато уваги присвячують часописи Гуцулам, до чого причинило ся головню утворення відділу українських добровольців на Буковині. Часопись „Berliner Tageblatt“ помістила дня 9 січня довшу, але не зовсім вірну статтю про Гуцулів пера прив. доцента Дра Альвіна Крамера п. з. „Мешканці буковинських карпатських лісів“. Ту саму статтю передрукувала часопись „Vossische Zeitung“ і „Abwehr“ (Варнсдорф). В „Pester Lloyd“ з дня 23. грудня поміщена на ту саму тему стаття проф. С. Рудницького п. з. „В снігових горах Гуцульщини“. „Neues Wiener Tagblatt“ помітив з нагоди утворення гуцульського відділу добровольців статтю п. з. „Гуцулі“, яку подали в перекладі італійські часописи: „Il Piccolo della Sera“ з д. 6. січня, „Dalmata“ (в Зарі) в числі з дня 16. січня і „L' Eco del Littorale“ (Іоріція) в ч. з 25. лютого під заг. „Gli huzuli“ contro i russi nella Bucovina“. Відомости про Гуцулів подані в статті з дня 13. жовтня часописи „Berliner Lokal-Anzeiger“ п. з. „Австрійська Буковина“. Словінська часопись „Slovenec“ помістила дня 9. січня етнографічну статтю о Михайлі Зубрицького п. з. „Рідво у Русинів в галицьких Карпатах“.

Віденська часопись „Die neue Zeitung“ помістила дня 9. лютого статтю п. з. „Ужоцький просмик“, в якій подані відомости про тамошнє українське населення, т. зв. Бойків.

Про українських козаків приносить фейлетон пера Людвіка Віха поважна німецька часопись „Frankfurter Zeitung“ в ч. 341 з дня 9. грудня п. з. „Україна і козаки“. Автор представляє докладно історію України від найдавніших часів та спиноєт ся головню на козацьких часах. Представляючи боротьбу України з Московщиною, автор висловлює надію, що „близька будучність принесе українському народови самостійність та створить з нього забороло проти азійської Московщини“. Гарну статтю про українських козаків подала словінська часопись „Slovenec“ в числі з дня 5. грудня п. з. „Козаки“.

Інформаційну статтю про економічне значіння Галичини й Буковини приносить часопись „Grazer Volksblatt“ з дня 21. січня п. з. „Значіння Галичини й Буковини під господарським оглядом“ і часопись „Kärntner Tagblatt“ (Клятенфурт) дня 1. падолиста п. з. „Економічне положення Галичини“. Автор сєй останньої статті, проф. Др Франц Зоммереттер, стараєт ся вияснити на економічнім тлі успіхи русофільської пропаганди в Галичині.

Багато часописей приносить прихильні оцінки брошури проф. Ст. Рудницького п. з. „Україна й Українці“. Знаходимо їх м. и. в часописах: „Deutsches Volksblatt“ (Відень) з д. 31. січня, „Reichenberger Deutsche Volkszeitung“ з дня 15. вересня, „Pesti Hirlap“ з дня 22. грудня, „A Nap“ з дня 25. грудня.

Живу увагу європейської прєси, між тим болгарської і турецької, звернули на себе відносини українського народу до Туреччини

і Болгарії. Причинила ся до цього головно відозва „Союза визволення України“ до турецького і болгарського народів і поїздка делегатів Союзу до Софії і Константинополя в осени мин. року.

Дня 20. жовтня появилася в турецькій часописі „Тасвір-і Ефкіяр“ відозва „Союза визволення України“ до турецького народу, в якій „Союз“ звертає ся до турецького народу з зазивом до боротьби з московським царством в ім'я спільних інтересів України й Туреччини. Крім того помістила ся часопись в тім самім числі розмову з делегатом нашого „Союза“, в якій змалював він долю українського народу в Росії та його змагання до самостійності. Відозву „Союза“ передрукували всі важливі турецькі часописи. Крім цього появилася з тої нагоди в цілій європейській пресі ряд статей, які подали докладний зміст відозви і розмови з делегатом. Не маючи можливості подати всіх статей, що появили ся тоді в пресі, наведемо важливіші статті німецької преси Австро-Угорщини й Німеччини. І так докладніші замітки з того приводу були в таких часописах: „Neue Freie Presse“ п. з. „Українська відозва до турецького народу“, „Die Zeit“ п. з. „Заклик Українців до Порти“, „Reichspost“ п. з. „України до Туреччини“, „Neues Wiener Tagblatt“ п. з. „Українці до Турків“, „Oesterreiche Volkszeitung“ п. з. „Поклик Українців до турецького народу“, „Deutsches Volksblatt“ п. з. „Поклик Українців до Турків“, „Neues 8-Uhr Blatt“ п. з. „Відозва Українців до турецького народу“, „Pester Lloyd“ п. з. „Українці до Турків“, „Tiroler Volksstimmen“ (Інсбрук) п. з. „Терпіння Українців“, „Neue Tiroler Stimmen“ (Інсбрук) п. з. „Українці звертають ся до Турків“, „Innsbrucker Nachrichten“ п. з. „Стремління Українців до свободи“, „Laibacher Zeitung“ п. з. „Українці до турецького народу“, „Deutsches Nordmährerblatt“ (Оломунець) п. з. „Українці надіють ся на поміч Турків“, „Pressburger Zeitung“ п. з. „Український поклик до турецького народу“, „Grazer Tagblatt“ п. з. „Поклик Українців до Турків“, „Grazer Volksblatt“ п. з. „Поклик Українців до турецького народу“, „Grazer Tagespost“ п. з. „Визвольний рух серед Українців“, „Aussiger Tagblatt“ п. з. „Поклик Українців до Турків“, „Der Tiroler“ (Боден) п. з. „Поклик Українців до Турків“, „Freie Deutsche Presse“ (Берлін) п. з. „Поклик Українців до Турків“, „Frankfurter Zeitung“ п. з. „Українці проти Росії“, „Kölnische Volkszeitung“ п. з. „Поклик Українців до Туреччини“, „Hamburger Correspondent“ п. з. „Українці до Турків“, „Dresdener Anzeiger“ п. з. „Поклик Українців до Турків“, „Dresdener Nachrichten“ п. з. „Поклик Українців до Туреччини“, „Breslauer General-Anzeiger“ п. з. „Українці проти Росії“, „Schlesische Zeitung“ (Вроцлав) п. з. „Поклик Українців“, „Breslauer Zeitung“ п. з. „Українці до Турків“, „Münchener Neueste Nachrichten“ п. з. „Поклик Українців до Турків“, „Frankischer Courier“ (Гіріберт) п. з. „Поклик Українців до турецького народу“, „Hanoverscher Courier“ п. з. „Клич Українців о поміч до Туреччини“, „Ostsee-Zeitung“ (Штетин) п. з. „Українці до Турків“, „Deutsche Bergwerks-Zeitung“ (Ессен) п. з. „Поклик Українців до Турків“, „Weser-Zeitung“ (Бремен) п. з. „Поклик Українців до Туреччини“, „Berliner Neueste Nachrichten“ п. з. „Поклик Українців“, „Schwäbischer Merkur“ (Штутгарт), „Magdeburgerische Zeitung“ п. з. „Просьба України о поміч до Туреччини“, „Rheinisch-Westphalische Zeitung“ (Ессен) п. з. „Поклик Українців до Турків“, „Strassburger Post“ п. з. „Поклик Українців“, і т. д.

Дня 7. жовтня помістила турецька часопись „Терджуман-і-Гакікат“ статтю в українській справі, в котрій пригадує на промову англійського прем'єра Асквіта, який до причин теперішньої війни зачислив також бажання охоронити права малих народів. Часопись висловлює свою надію, що англійський прем'єр додержить свого слова і буде підтримувати жадання Українців. Далі представляє часопись гірке положення нашого народу в Росії та стверджує, що Українці могли розвивати ся тільки завдяки Австрії. Зміст сей статті подав в телеграмах цілий ряд австрійських, німецьких і заграничних часописей.

Вище згадана турецька часопись „Тасвір-і-Ефкіяр“ помістила з кінцем жовтня статтю п. з. „Нова держава“, в якій подає відомості про Україну, малює її долю під московським ярмом та заявляє, що буде віддана велика услуга людяности і миру, коли будеть ся працювати для створення сеї держави.

Турецька часопись „Танік“ приносить дня 22. жовтня інформаційну статтю про Україну, подає географічні і історичні відомості про неї та стверджує, що створення української держави мало би для Туреччини величезне значіння.

Турецький історик Агмед Рессім помітив в часописі „Тасвір-і-Ефкіяр“ ряд статей про історичні традиції, які важуть Україну з Туреччиною.

Турецька часопись (в німецькій мові) „Osmanischer Lloyd“ помістила д. 2. падолиста статтю про українську справу, в якій казує на те, що успіх змагань українського народу, себто відривання України від Росії завдало би смертельний удар традиційній політиці Росії та увільнило би Туреччину від небезпеки, яка грозить їй від двох століть.

Орган молодотурків „Jeune Turc“ дня 6. падолиста подав статтю з повстанням д-р Л. Цегельського і д-ра Барана, що прибули з Софії до Царгороду. „Делегати“, — писала часопись — „будуть без сумніву прийняті тут з симпатіями, бо інтереси Українців тісно зв'язані з інтересами Туреччини. Українська держава, якої жадують для себе Українці, відділила би Росію від берега Чорного моря. Створення неросійської славянської держави увільнило би Туреччину від політики інтриг і забаганок російського царства, яка змагає до того, щоб запанувати над Константинополем і морськими проливами. Наведений уступ сеї

статті дословно подали слідуячого дня в телеграмах майже всі часописи союзних і нейтральних держав.

З приводу поїздки українських делегатів до Константинополя окрім телеграм і заміток по всіх часописах помістили оксі німецькі часописи довші статті: „Neue Freie Presse“ дня 8. падолиста п. з. „Подорож українських делегатів до Константинополя“, „Salzburger Volksblatt“ з дня 18. падолиста п. з. „Українська держава“, „Ostsee-Zeitung“ (Штетин) з дня 23. падолиста п. з. „Українці в Константинополі“, „Il Trentino“ (Трієнт) з дня 2. грудня під заг. „Il viaggio degli ucraini nei Balcani“ та „Osmanischer Lloyd“ з дня 10. падолиста п. з. „Українці“.

З приводу діяльності „Союза“ на Балкані помістила в ч. 7 з 5. січня широку диліску в Софії краківська „Nowa Reforma“ під заг. „Propaganda Ukrainców w Bulgarii, Rumunii i Turcyi“. Ціла допис надихана властивою нашим сусідам неприхильністю до укр. руху і, як треба було сподівати ся, не вільна від перекручень і баламутства. Варто про те зазначити увагу автора (пана Rat.) на вступі статті, що, мовляв, „Українцям треба признати, що вміють аргувати як у середині краю, так в рівній мірі і по за ним“.

Писала про сю діяльність „Союза“ також швехпольська „Gazeta Warszawska“ аж двічі (в минулих і сїм році) в тонї невзначайно ворожій і з явю денунціаторськими цілями.

З приводу декларації турецького міністра Талаат Бея на руки відпоручника „Союза“, Меленевського, в котрій як відомо міністер свердив конечність визволення України з під російського пановання та обіцяв поміч Туреччини при основанню самостійної української держави, появили ся замітки у всіх австрійських і заграничних часописах (в телеграми офіційного Агентства).

Дня 30. падолиста появилася знов у часописі „Jeune Turc“ стаття в українській справі, в якій вказано, що найслабшим місцем Росії, проти якого мусьть звернути ся Австро-Угорщина, Німеччина й Туреччина, щоби знищити Росію, — є Україна. Заняття її спинить заосмотрення російської армії і залізничий рух, тому що всі залізничі дістають весь вуголь з України. Втрата сього краю унеможливить Росії бути далі великою державою в Європі.

Крім того явив ся в різних часописах цілий ряд статей присвячених відносинам українського народу до Туреччини. Занотувати треба: статтю в берлінській часописі „Staatsbürger-Zeitung“ з дня 29. падолиста п. з. „Туреччина і самостійність України“, статтю проф. д-ра Івана Пулюя п. з. „Туреччина і Україна“ в празькій часописі „Bohemia“ з дня 21. падолиста, статті під тим самим наголовком в часописах „Sarajevoer Tagblatt“ з дня 11. грудня і „Weser-Zeitung“ (Бремен) з дня 12. падолиста. Всі вони передають історію турецько-українських відносин та вказують на конечність розбиття Росії в інтересі обох держав.

Українська справа відбила ся також живим відгомном в болгарській пресі. Дня 18. січня появилася в софійській часописі „Дневник“ стаття, в якій обговорені змагання Українців до самостійної держави. Стаття зазначає, що українські змагання повинні відкрити балканським державам очи на те, на чім полягає політика Росії. Російський деспотизм агресивний і непримиримий супроти своїх сусідів. Супроти сього мусьть спитати себе балканські держави, що станеть ся з ними, коли Росія пойдеть. Створення української держави віддалить Росію від Чорного моря та буде для балканських держав охоронним муром перед московською небезпекою. Тому створення української держави є історичною конечністю для всіх держав загрожених в своїм існуванню Росією. Кінцеві виводи сеї статті подали всі часописі Австро-Угорщини і Німеччини в телеграмі офіційного Агентства з Софії.

Ми вже згадували, що „Bulgarische Handelszeitung“ присвятила в числі з дня 12. вересня українській справі статтю п. з. „Українці“. Ту саму справу порушує вона також в статті з дня 28. січня п. з. „Іермани проти Славян“.

Відносинам українського народу до Болгар присвячена стаття п. з. „Болгарія за самостійною Україною“ в найповажнішій консервативній часописі „Neue preussische (Kreuz-)Zeitung“ з дня 6. падолиста.

В швайцарській часописі „Züricher Zeitung“ з дня 28. падолиста поміщена була стаття п. з. „Всеславянський чинник в теперішній війні“. Автор вважає найважнішою цілю Росії в сій війні: здобуття Східної Галичини та виясненя політику Росії супроти українського народу.

В німецькій пресі Америки находимо між иншим в бразилійській часописі „Der Kompass“ (Курітіба) з дня 5. грудня вступну статтю п. з. „Крик розлуки поневоленого народу“. В статті подана коротко історія українського народу та згадано за його змагання до самостійності в теперішню хвилию. В тім самім числі поміщена відозва „Союза“ до турецького народу і лист Українця з Аргентини в українській справі.

Північно-американська часопись „Allg. Staats-Zeitung“ (Чикаго) помістила дня 20. падолиста статтю п. з. „Народи наддунайської монархії“, а часопись „Der Sonntagsbote“ (Пітсбург) дня 2. падолиста статтю п. з. „Слово про австрійські народи“. В обох статтях згадуєт ся український народ та його самостійницькі змагання.

З нагоди відчиту посла Євгена Левицького в Берліні про українське питання появили ся довші статті, що широко подавали зміст відчиту, в часописах: „Vossische Zeitung“ (Берлін) з дня 2. грудня п. з. „Забутий народ Українців“, „Berliner Tageblatt“ з дня 1. грудня п. з. „Українське питання: поневолений тридцять мільоновий народ“, „Silesia“ (Гешен) з дня 5. грудня під тим самим наголовком, „Aussiger Tagblatt“ з дня

5. грудня п. з. „Українське питання“. „Neue Badische Landes-Zeitung“ (Мангейм) п. з. „Українці“. Крім того багато часописей подали короткі замітки про відчит.

Наші вороги, які не оминають ніякої нагоди, щоб оклеветати український народ та його змагання, старалися від початку війни представити українське населення Австро-Угорщини як зрадників та прихильників московського царства. На народ, який все безощадно, пераз проти волі самих клеветників, боровся і нищив у себе московифільську заразу, хотіли вони кинути підозріле зради. Але змагання їх показали ся дурними. Ціла публічна опінія і урядові чинники побачили ясно, що наш народ жертвує всі свої сили в боротьбі проти московської навали і вваля його в оборону. Між иншим ціла об'єктивна преса стала по стороні нашого народу і осудила безпримірні доноси його ворогів. Наведемо деякі голоси преси в сій справі:

В часописі „Tiroler Volksblatt“ (Боцен) появилася в тій справі дня 1. січня гарна стаття п. з. „Для ратовання чести народу“. Автор статті вказує на сумне явище, що певні круги заводових провокаторів невдоволених зі своєї дотеперішньої діяльності розширяють безвідставні відомости про зради серед австрійського населення. „Сі всі клевети, що раз-по-раз повторюють ся, — пише він — звертають ся власне проти одного народу, народу чесного і сміливого, якого давніше за його вірність цесареві й державі прозвано „Тирольцями Сходу“... Коли Українцям закидають ся брак патріотизму, то се є клевета, якої не дасть ся ніяк доказати. Проти сього говорить повна саможертви хоробрість українських полків, сміливі діла українських стрільців в Карпатах, які похвалило саме військове начальство. Аж по війні вийдуть на яв усі свідомі брехні і зухвалі клевети“. Автор бере далі в оборону перед напастями українське духовенство та стверджує вкінці, що доля українського народу звязана тісно з долею Австрії.

В берлінській часописі „Neue Preussische (Kreuz-)Zeitung“ з дня 22. жовтня поміщена стаття п. з. „Длячого Москалі вдерли ся на Угорщину“. В статті представлена російська агітація між угорськими Українцями перед війною та надії Росії на заворушення серед них. Надії завели вповні. „Угорські Українці“ — пишеть ся в статті, — „завели вповні надію, яку покладала на них Росія. Вони zostали ся непохитно вірними своїй вітчизні, не тільки в полі перед ворогом, але и в дома на своїй рідній землі“.

Велику статтю в тій самій справі п. з. „Москалі в Карпатах“ помістила дня 15. січня часопись „München-Augsburger Abendzeitung“. В статті стверджується цілком невідважна невдача московських заходів кодо ведення угорських Українців. Були вправді поодинокі випадки зради на користь московських військ, але „народ, що видав Шевченка, не має з ними нічого спільного. Йх Кобзарь научив їх ненавидіти царя і ту ненависть понесла з собою українська молодь на поле боротьби“.

В часописі „Gleichheit“ (Вінер-Найштат) з дня 6. жовтня поміщена стаття посла д-ра Діаманда п. з. „Зрада в Галичині“, в якій обговорюється московифільська пропаганда в Галичині.

Часопись „Leipziger Neueste Nachrichten“ з дня 18. грудня приносить статтю п. з. „Українці і війна“, в якій збивається закид зради та вказується на українських Січових Стрільців та велике число відзначень серед українських жовнів.

„Pester Lloyd“ подав д. 10. січня розмову свого співробітника з провідником австрійських військ на Буковині, полковником Фішером, в якій він заперечує поголоски про зраду серед буковинського населення.

Сю розмову передрукувала дня 12. січня часопись „Prager Tagblatt“. Віденська часопись „Die Information“ помістила дня 29. жовтня і 26. листопада дві статейки з парламентарних кругів, в яких рішучо заперечується поголоски про зраду Українців.

Часописи: „Grazzer Volksblatt“ з дня 18. жовтня, „Oberösterreichische Volkszeitung“ (Рід) з дня 23. жовтня і „Deutsche Wacht“ з дня 19. грудня подали в звязі з поголосками про зраду в Галичині промову посла проф. Степана Смаля Стоцького в австрійських делегаціях, в якій він звертав увагу на небезпеку московифільської пропаганди.

Празька „Bohemia“ подала дня 14. січня п. з. „Бажання Українців“ опис різдвяного вечера, урядженого українськими збігцями в Празі. В описі подана святочна промова проф. Пулюя, яка представляє становище українського народу в теперішній війні.

Коли угорський президент міністрів, граф Степан Тиса вернув в жовтні по прогнанню Москалів з Угорщини зі своєї подорожі по околицях навіщених московським наїздом, зложив він в клубі партії праці і в розмові з угорськими дневниками великовуажну для нас заяву про бездоганне поведіння українського населення, селян і інтелігентів, підчас нападу Москалів. Те саме ствердив він в письмі до гр. кат. єпископів в Мункачі і Пряшеві. Заяву гр. Тиси і його письмо до єпископів передала дословно або в скороченню майже ціла преса Австро-Угорщини і Німеччини.

В тій самій справі помістила угорська часопись „Az Est“ розмову з гр. кат. єпископом з Мункача, Антоном Палом, який висловив ся в повним признаннем про поведіння українського населення Угорщини. Сю розмову подали також майже всі часописи.

Майже всі часописи подали також зміст писем, з якими звернули ся вище згадані два гр. кат. єпископи до свого духовенства та заяву

сиготського надзупана, в яких стверджено було також гідне наслідування поведіння укр. населення.

Часописи подають крім того багато дрібних заміток про поодинокі події, які свідчать про ворожий наступ Росії серед українського населення. Так, обігла цілу пресу українська легенда про перемиску твердню, лист двох буковинських Українців з Америки до посла Василья і ин.

Пильну увагу звертають часописи на Українських Січових Стрільців. Йх героїська боротьба викликає загальний подив і гаряче признанне. Крім дрібних заміток, які найти можна майже кожного дня, появляють ся часто статті про наших Стрільців або окремі звіттовлення з воєнного терену, присвячені йх участі в воєнних операціях.

В віденській „Oesterreichische Volkszeitung“ з дня 20. листопада находимо статейку п. з. „Українські леїонери“, яка висловлюється ся дуже прихильно про відвагу стрільців. Будапештські часописи „Pester Lloyd“ з дня 24. вересня і „Neues Pester Journal“ помістили воєнні звіттовлення, в яких звертають головно увагу на визначну участь наших Стрільців в боротьбах коло Ужка. Оба звіттовлення передрукувала часопись „Osmanischer Lloyd“ (Константинополь) з дня 10. листопада. „Neue Freie Presse“ принесла дня 9. січня розмову свого співробітника з сотником Стрільців п. І. К. п. з. „Українські Січові Стрільці“. В сій розмові подані відомости про життя Стрільців на йх позиціях в Карпатах та йх участь в воєнних подіях. Сю розмову передала часопись „Pester Lloyd“ з дня 25. грудня і „Sarajevoer Tagblatt“ з дня 9. січня.

З особливою симпатією займається ся преса двома нашими січовими стрілицями, Оленою Степанівною і Софією Галечко. Вістку про відзначення обох стрілиць медалями хоробрости подали всі часописи. Довший опис торжественного декорования йх подали: „Neues Wiener Tagblatt“ з дня 1. грудня, „Neuigkeits-Weltblatt“ (Відень) з дня 2. грудня, „Agramer Tagblatt“ з дня 2. грудня, „Slovenec“ з дня 26. листопада, „Karlsbader Badeblatt“.

З приводу побуту Олени Степанівної у Відні помістила часопись „Neues Wiener Tagblatt“ з дня 13. січня широкую розмову з нього п. з. „Розмова з кадетом-жінкою“. Сю розмову передрукувала празька „Bohemia“ з дня 15. січня. Широкую статтю п. з. „Дівчина кадет“ помістила дня 25. січня італійська часопись „Il Lavoratore“ (Триєст) і „Lidove noviny“ (Моравське Берно) з дня 21. січня. Довшу розмову із Відня про Степанівну находимо також у італійській часописі „Il Mattino“ з 1-го січня під заг. „La signorina sottotente“. Un'altra amazzone rutena“. Крім того довші замітки були в часописях: „Neue Freie Presse“ з дня 12. січня, „Neuigkeits-Weltblatt“ з дня 14. січня, „Interessantes Blatt“ (з портретом) дня 28. січня, і „Österreichische Volkszeitung“ (Відень) з 30 січня (з портретом). „Neueste im Bilder“ ч. 3 з 1915 р. помістила статейку „Ein weiblicher Kadett-Aspirant“ (за „Corresp. Wilhelm“), „Österreichische Illustrierte Zeitung“ в ч. 21. подала статейку „Ein Mädchen als Kadett-Aspirantin“ (з портретом).

Про Софію Галечко помістили довші статті часописи: „Reichspost“ з д. 2. лютого, „Neuigkeits-Weltblatt“ (Відень) з дня 4. лютого і „Neue Freie Presse“ з дня 31. січня. „Mährisch-Schlesischer Correspondent“ з д. 28. лютого подав її портрет.

З нагоди похорону Січового Стрільця Василя Даниловича помістили деякі віденські часописи згадки про помершого.

Докладне звіттовлення з свята заприсяження доповняючої сотні Січових Стрільців у Відні подали: „Neues Wiener Tagblatt“ з д. 2. лютого, „Neuigkeits-Weltblatt“ з дня 4. лютого, „Reichspost“ з д. 4. лютого і „Neue Freie Presse“ з д. 6. лютого.

Часопись „Reichspost“ подала д. 30. січня звіттовлення з прощального вечера, урядженого в честь відіждуючої доповняючої сотні Стрільців.

Часописи подали також звіттовлення про гостину австр. Наслідника Престола у Січових Стрільцях.

Пильну увагу преси звернули на себе також гуцульські добровольці на Буковині. Першу вістку про організування гуцульських стрільців подала віденська „Korrespondenz Wilhelm“, а сю звістку повторила майже ціла австро-угорська і німецька преса. Довші статті в тій справі помістили крім того: „Montagsblatt“ (Відень) з дня 14. грудня п. з. „Українські гірські стрільці“, „Pester Lloyd“ з дня 26. листопада і „Wiener Bilder“ з дня 6. грудня п. з. „Український гірський корпус добровольців на Буковині“ (з ілюстрацією).

З великим признаннем згадує преса часто про хоробрість українських полків в австрійській армії. Богато звісток про те приносять звіттовлення воєнних кореспондентів з терену війни і окремі статті.

Швайцарська часопись „Neue Züricher Zeitung“ приносить в числі з дня 11. листопада велику статтю свого воєнного кореспондента, в якій присвячено багато місця українським жовнірам. Кореспондент передає зміст розмови з раненим офіцером з одного галицького полку, якого залога зложена виключно з Українців. „Сі жовніри“, — повідав офіцер, — блиди ся знаменито вже під Сатановом на буковинській границі, під Галичем і в битві під Львовом, під Радимном і Опатовом. Ніколи не заводили вони навіть в підоденних битвах, а також коли треба було відступати, лишало ся все в найбільшій порядку... В знощенню не достач, тілесних трудів, в витривалости і при обороні є вони не оцінені. Український жовнір дає ся легко провадити, а під добрим проводом є хоробрій і сміливий. Поодинокий Українець є нагальний і заразом добродушний, то мягкий, то знов немилосердний... Деякі

відділи дали доказ, що український жовнір здібний до виконання високих завдань". Сю статтю подала також д. 10. листопада віденська часопись „Neuigkeits-Weltblatt“.

Про хоробрість українських жовнів писали крім того часописи: „Allgemeiner Tiroler Anzeiger“ з дня 29. січня в статті п. з. „Подвиги українського баталіону загального ополчення“, „Rumänischer Lloyd“ з дня 23. листопада п. з. „Геройське діло українського дучоффера“. Про подвиг укр. жовніра, Д. Мельника писали „Wiener Blätter“ з д. 8 січня. Про 15. літнього українського героя, Лазаря Мельничука, подали статті: „Ostrauer Zeitung“ з 14. листопада, „Sarajevoer Tagblatt“ з д. 17. листопада, „Wiener Bilder“ з дня 6. грудня (з портретом).

Замітку про Мельничука й інших подав також „Kalender für das Jahr 1615“, Verlag von V. Chiavacis („Wiener Bilder“), Wien, 1915 (пор. ст. 59 „Ein 15-jähriger Zugführer“, „Heldentaten eines ruthenischen Bauern“ (за „Budapester Blätter“) і ст. 57 „Das Heldentädchen von Rava Ruska“ (про Рувьку Синюк false Рожа Ценох). Крім того знаходимо в ілюстрованих часописах портрети українських жовнів, які визначилися в війні.

Часописі „Pester Lloyd“ з дня 7. грудня і „Korrespondenzblatt für den katholischen Klerus Österreichs“ (Відень) подали переклад віршів українського однопорічного охотника, Андрія Волошача, який в битві під Любляном утратив зір від шрапнелевого вистрілу.

Доля українського національного героя, Митрополита Андрія Шептицького, цікавить дальше пресу. Часописи подають часто відомості про місце його побуту та стан його здоров'я. Віденська „Reichspost“ помістила дня 10. жовтня в справі арештування Митрополита статтю п. з. „Митрополит Шептицький і Ватикан“, в якій характеризує поведінку російських властей як зломане церковної умови супроті Ватикану та заявляє, що та справа має інтернаціональний характер.

Гарну статтю про Митрополита приносить мюнхенська часопись „Allgemeine Rundschau“ з дня 23. січня. Автор її, Е. Вальднер, наводить між іншим дослівно згадку, яку присвятив недавно особі Митрополита один з німецьких професорів церковного права на своїм університетським викладі. Деякі часописи подають портрет Митрополита. Довшу замітку про перебування Митрополита в Курську подав „Slovenec“ в ч. 37 з 16 лютого, а також „Wied. Kurjer Polski“ (див. чч. з 16. I і 18. II).

Рівнож арештування нашого визначного вченого і діяча проф. Михайла Грушевського звернуло на себе увагу цілої преси. Часописи подають про те відомості головню за інформаціями поданими в нашій німецькій органі. Довшу замітку про шановного вченого з приводу обвинувачення його Москалями в державній зраді подала „Brüxer Zeitung“ (в ч. з 29 січня. Озвалася також італійська преса — „La Vittoria“ (в ч. 170 з січня „Le persecuzione russe contro gli ukraini“), „Il Mattino“ (Допиць з Риму 4 січня: „L'arresto in Russia di un illustre scienziato“) й инш. Польські часописи „Nowa Reforma“ (в ч. 36 з 21. I) і „Wied. Kurjer Polski“ (в ч. 96 з 23. I) також подали замітки про арешт Грушевського за „Новимъ Врежемъ“, при чому „Kurjer“ не відмовив собі розстріляти кінцеві рядки „Н. Вр.“ про те, ніби-то укр. рух-се лише мільона банька. Часописи слідять щільно русифікаційні заходи Росії в східній Галичині, нищення української культури та насильне ввведення православ'я. Вісти, які дістають ся про те з Галичини, обіають цілу пресу. Особливо варварське розпорядження генерал-губернатора гр. Бобринського проти української літератури та порушення свободи гр. кат. віри стрінуло ся з належним обуренням цілої преси. Протест українського парламентарного представництва проти порушення свободи віри в Галичині російськими властями подали крім австрійської преси отсі важливі часописи Німеччини: „Neue Preussische Zeitung“, „Deutsche Tageszeitung“ (Берлін), „Schwäbischer Merkur“ (Штутгарт), „Frankfurter Zeitung“, „Leipziger Neueste Nachrichten“, „Schlesische Zeitung“ (Броцлав), „Magdeburgische Zeitung“, „Kölnische Volkszeitung“, „Leipziger Tagblatt“, „Neue Hamburger Zeitung“, „Dresdner Anzeiger“, „Ostsee Zeitung“ (Штетин), „Breslauer Zeitung“, „Kölnische Zeitung“, „Breslauer Morgenzeitung“.

Крім того статті про нищення української культури в Галичині помістили такі часописи: празька „Bohemia“ з 11. грудня п. з. „Нищення української культури Москалями в Галичині“, „Pester Lloyd“ з дня 5. січня, „Grazer Tagespost“ з дня 29. грудня п. з. „Переслідування Українців Росією“, „Wiener Allgemeine Zeitung“ з дня 1. лютого п. з. „Російські освободителі“, „Nordböhmische Tagblatt“ з дня 9. січня п. з. „Російська управа в Галичині“, „Reichenberger Abendpost“ з дня 11. січня п. з. „Російська адміністрація в Галичині“, „Slovenec“ з дня 30. листопада п. з. „Життя у Львові“, „Arbeiter-Zeitung“ з дня 13. листопада п. з. „Відносини у Львові“, „Bukarester Tagblatt“ з дня 11. грудня п. з. „Москалі в Галичині“.

Вкінці подаємо продовження спису передруків з нашого нім. органу „Ukrainische Nachrichten“. Сей далеко неповний виказ свідчить також про великий інтерес преси до наших справ.

З 2. ч. „Ukrainische Nachrichten“: стаття п. з. „Основи українських надій“ передрукована в празькій журналі „Deutsche Arbeit“, зошит другий; замітка п. з. „Українці в Росії і війна“ передрукована в часописах „Rumänischer Lloyd“ (Букарешт) з д. 6. жовтня і „Deutsche Wehr“ (Тропав) з 13. жовтня.

З 4. ч. п. з. „Політичні і соціалістичні організації на Україні“ подала в скороченню букурештська „Lupta“ статтю „Політичні партії на Україні“.

З 8. ч.: стаття п. з. „Професор Др. Ястров про українське питання“ передрукована в „Leipziger Tagblatt“ з дня 3. грудня.

З 9. ч.: стаття п. з. „Україна й Туреччина“ передрукована в часописах: „Deutsche Presse“ (Відень) з дня 19. листопада, „Staatsbürger Zeitung“ (Берлін) з д. 29. листопада, „Sarajevoer Tagblatt“ з дня 11. грудня, „Nordböhmische Tagblatt“ (Темеш над Лабом) з дня 11. грудня і „Bosnische Post“ з д. 10. грудня; замітку п. з. „Настрій на Україні“ подала часопись „Osmanischer Lloyd“ (Константинополь).

З 10. ч.: стаття п. з. „Українці і Румуни“ передрукована в „Bukarester Lloyd“ з д. 4. грудня; стаття п. з. „Прихильне Німцям українство і російські шовіністи“ в віденській „Deutsche Presse“ з д. 11. грудня; замітка п. з. „Ще про настрій на Україні“ в „Aussiger Tagblatt“ з д. 3. грудня і „Sarajevoer Tagblatt“ з д. 1. грудня; стаття п. з. „Президент австрійської палати послів Др. Сільвестер про українське питання“ передрукована в софійській „Bulgarische Handelszeitung“ з д. 9. грудня; замітку п. з. „Українські дівчата в війні“ подали часописи „Sarajevoer Tagblatt“ з д. 1. грудня і „Breslauer Morgenzeitung“ з д. 7. грудня.

З 11. ч.: стаття п. з.: „Українці і Болгари“ передрукована в „Trautenauer Zeitung“ з дня 12. грудня; замітка п. з. „Die loyalen Allpolen“ в бердській часописі „Alldeutsche Blätter“ з д. 31. грудня.

З 12. ч.: стаття п. з. „Російська тюрма народів“ передрукована в часописах: „Deutsche Presse“ з д. 18. грудня, „Salzburger Volksblatt“ з 18. грудня і „Tautenauer Zeitung“ з д. 19. грудня; замітка під заг. „Проти конфіскації німецьких дібр в Росії“ в „Ostschlesisch-deutsche Zeitung“ (Беліц-Бяла) з д. 24. грудня; замітка п. з. „Німецький редактор яко український доброволець“ в віденській „Deutsche Presse“ з д. 18. грудня.

З 13. ч.: стаття п. з.: „Росія й балканські держави“ передрукована в часописах: „Deutsches Nordmährerblatt“ (Оломунець) з д. 28. грудня і „Deutsche Presse“ з д. 23. грудня; стаття п. з. „Звірство козака“ в „Ascher Nachrichten“ з 22. грудня; замітка п. з. „Поступи професора Здзеховського“ в „Ostschlesisch-deutsche Zeitung“ з д. 9. січня.

З 14. ч.: стаття п. з. „Генерал Куропаткін про війну Росії з Австро-Угорщиною і Німеччиною“ передрукована в віденській „Deutsche Presse“ з д. 30. грудня; замітка п. з. „Російська часопись „Колокол“ про заняття Галичини“ в „Deutsches Abendblatt“ (Ппара) з д. 4. січня. Ту саму замітку під заг. „Czarnosecinicy przeciwko przyłączeniu Galicyi“ подала (без подання джерела) краківська „Nowa Reforma“ в ч. 1-м з д. 1 січня.

З 15. ч.: стаття софійського професора „Україна і Росія“ в „Dresdener Nachrichten“ з д. 10 січня.

З 16. ч.: Лист проф. Айкена про „Інтерес Німеччини в українським руху“ передрукували часописи: „Dresdener Zeitung“ з д. 14. січня, „Kölnische Volkszeitung“ з д. 23. січня, „Essener Volkszeitung“ з д. 14. січня, „Sarajevoer Tagblatt“ з д. 15. січня; стаття п. з. „Кріза в російській фінансовій господарці“ в віденській „Deutsche Presse“ з д. 14. січня; стаття п. з. „Економічний вивиск України російським централізмом“ в „Deutsche Bergwerks-Zeitung“ (Ессен) з д. 31. січня.

З 17. ч.: стаття п. з. „Російська політика рабунку передрукована в „Deutsche Presse“ з д. 21. січня.

З 18. ч.: стаття п. з. „Від лібералізму до шовінізму“ передрукована в „Sarajevoer Tagblatt“ з д. 28. січня; стаття п. з. „Червоне жарво“ передрукована в „Salzburger Wacht“ з д. 1. лютого і „Südungarische Reform“ (Темешвар) з 27. і 28. січня; замітка п. з. „Вони боять ся!“ в „Volkswacht“ (Шенберг на Моравії) з д. 5. лютого.

З 19. ч.: статтю п. з. „Російський похід проти Союзу визволення України“ передрукував „Aussiger Tagblatt“ з д. 1. лютого.

З 20. ч.: вимок з вступної статті в „Slovenec“ ч. 31. з 9. лютого під заг. „Українці і війна“

З 21. ч.: великий уступ з статті „З царства темнота“ про „арештування, ревізії і заслання в Росії“ подали „Prager Tagblatt“ з д. 17 лютого і „Welzer Anzeiger“ д. 20 лютого; статтю „Російський проект обміну країв передрукувала „Südungarische Reform“ з д. 19 лютого; замітку про митрополита Шептицького „Slovenec“ в ч. 39. з 18 лютого.

З 22. ч.: стаття проф. П. Самасси „Україна і майбутній європейський мир“ передрукована (в скороченню) в празьких часописах „Bohemia“ з д. 26 лютого і „Cas“ з д. 24 лютого.

За „Вісником“ подав „Slovenec“ протест проти нищення Росіянами укр. культури в Галичині (див. ч. 1. з 2 січня: „Rusini in svetova vojska“).

Вістки.

Жалібна академія на память М. Павлика.

16. лютого урядила українська громада у Відні академію в честь памяти помершого діяча. Відбула ся академія в залі кінотеатру „Palast“, котра була переповнена. Цілий ряд промовників один по одним вступав на трубуну й говорив свое

слово про невіджалуваного Pokійника: Михайло Білик (в імені молодіжи), Микола Ганкевич, Северина Кабаровська (в імені жіноцтва), д-р Кость Левицький (в імені Гол. укр. Ради), Богдан Лепкий, Степан Новаковський (від укр. селянства), д-р Кирило Трильовський (в імені радикальної партії).

В імені нашого „Сокзу“ промовляв тов. Андрій Жук, вказуючи на Павлика, яко на приклад до наслідування в наших тяжких часах, — взір чоловіка, дійсно відданого народови.

Ось що казав наш відпоручник:

„І ми, присутні тут Українці із за двох кордонів, прилучаємось до сих сумних поминок.

Є дві постаті знані по всій широкій Україні і не тільки тут, де є постаті зросли, але й там, на російській Україні. Є се Іван Франко і Михайло Павлик.

А знані є постаті на російській Україні і загально там люблені може й тому, що житте і діяльність Івана Франка і Михайла Павлика вяжуть ся з життем і діяльністю Михайла Драгоманова, уроженця російської України.

Отся трійця з'явилась значно пізніше, як та перша трійця, що показала початки відродженню австрійської України, але спільна її праця зробила більше для відродження цілої України.

Не рівні ті дві постаті трійці, яких видала австрійська Україна. Один поет і великий борець, другий громадянин.

Отсей громадянин для того покоління російських Українців, до якого я належу, був взірцем людини, що вміє любити народ, безінтересовно за народ боротись, вміє шанувати своїх учителів.

Є книжка в українській мові п. з. „Люди“. Зібрані там біографійки визначних людей. Є там біографія й Павлика.

Великий український народ, але мало ще він видав великих людей.

Будемо бажати, щоб частіше з'являлись книжки про людей і щоб на прикладі тих людей учились ми жити.“

Проф. М. Грушевський перед російським судом.

„Кієвлянин“ повідомляє, що професори української історії львівського університету Михайлови Грушевському, закидують *державну зраду*. Проф. Грушевському ставить ся в вину, що він брав живу участь в протиросійській агітації в Галичині, в своїх публіцистичних творах нераз висловлював ненависть до Росії і т. д. Крім того проф. Грушевський ніби то брав участь в з'їздах Українців, які відбували ся за границею і на котрих обмірковувано плян повстання на російській Україні. Між иньшим обвинувачують його в організованню січових стрільців.

Процес проти проф. Грушевського має відбутися в Києві по війні. „Кієвлянин“ твердить, що дуже обтяжує проф. М. Грушевського відобрана у нього кореспонденція з українськими провідниками в Австрії.

Тим часом, як довідуємо ся, проф. Грушевського вислано адміністративним порядком в Томську губернію, куди за ним поїхала його жінка й донька.

Отже Москалі вірні своїй старій політиці: найбільшого українського вченого, старого проф. Грушевського, чекає з московської руки та сама доля, якої зазнали Шевченко, Куліш, Драгоманів та інші великі сини України.

Митрополит гр. Шептицький в неволі.

Кореспондент „Южнаго Края“ доносить з Курска, що ректор греко-католицької семінарії у Львові, отець д-р Боцян, відвідав в часі Різдваїних свят митрополита графа Андрія Шептицького і передав йому книги, убрання та гроші.

Граф Шептицький мешкає в маленькім покою на четвертій поверсі, де нема де й обернути ся. Через те митрополит має часто біль голови. Митрополит подав до міністра внутрішніх справ прошенне, щоб його судили, коли він щось завинив, і вже ліпше заслали на Сибір. А життя в Курську, де він загибає в неволі і без повітря, митрополит не годен витримати.

Цікаво зазначити, що „Колокол“, орган відомого „місіонера“ Скворцова бере в свою оборону митрополита і гостро виступає проти нелюдського обходження з ним російських православних попів, котрі в своїй безоглядності дійшли до того, що наказали видалити митрополита з церкви підчас служби Божої.

Похід проти українства в Росії.

Чорні сили, користаючи з того, що ведеть ся війна і в цілій Росії запроваджено військовий стан, кинули ся як скажені на українство, думаючи що надійшов час цілковитої розправи з ним. Націоналістична преса з нечуваною лютістю нападає на український рух і його діячів. „Новое Время“ сливе в кождім числі містить бодай замітку, як не сажневу статтю проти нас, особливо розпинаєть ся відомий Меньшиков, колишній толстовець та ліберал-народник. Інші ренегати, що перебігли з лівого табору до чорної сотні, також не відстають від них (Локоть в „Кієв-і“ і „Кієвлянин-і“, Струве в своїй „Русській Мислі“ і „Биржевих Ведомостях“, Погодін в „Утр-і Росії“). Всі вони пькують суспільство і уряд на Українців.

І уряд не дрімає. Сила українських діячів заарештована і замкнена по тюрмах, або повисилана на заслання. Українські видання з вибухом війни почали заборонювати ся, одно по однім. А отсе в початку січня ст. ст. Головно-командуючий київського військового округу видав розпорядження, яким забороняєть ся „в окрузі на весь час тревання військового стану всі періодичні видання в українській і старо-гебрейській мовах та жидівським жаргоні“. Таким чином заборонені всі українські часописі і не дозволено видавати нових (9/22. 1).

Рівночасно конфіскують ся укр. книжки. Так 6/19. І сконфісовано 2-е виданне пєси Гр. Левченка „Цивільний шлюб“ (Київ, 1914, ст. 30) і С. Васильченка „Оповідання“, вид. „Вік“ (Київ 1915, ст. 403). Автори обинувачують ся по § 6 му ст. 129-й, що карає „за виданне й розповсюдження ворожих установленому ладови творів“ позбавленням усіх горожанських прав і засланням на Сибір.

Російська рука в Галичині.

Захопивши Галичину Росіяне чим дуж заходили ся нищити укр. культуру. Про сі їх заходи проти укр. мови, школи, книжок, гр.-кат. віри і т. д. ми вже писали у нашім „Вістнику“.

Тут тільки піднесемо, що з ріжних сторін маємо відомости, що російські війська дістали приказ, вступаючи в українські села Галичини, зараз трусити читальні, школи, „Нар. Доми“, „Січи“, „Соколи“ та забирати й палити всі знайдені в них укр. книжки.

Останніми часами Росіяне почали вивозити з Галичини в Сибір і в „не столь отдалення места“ укр. діячів. Досі вивезено в Тобольську губ. 41 особа, в Томську 31 особа, в Саратовську 23 особи і т. д. Багато наших людей в Астраханській губ. (напр. з Золочівського повіту: о. Григорій Панчишин, парох Гологір, і брат нашого редактора, о. Іван Бачинський, адміністратор з с. Сновичі). В Томській губ. знаходять ся о. Стефан Юрик, папський шамбелян парох Золочева і парох, Поморян зборівського пов., о. Гр. Склякович. Посла-Українця з Буковини Спинула запроторено також в Томську губ. в с. Колпашово в Наримським краї. Там же

находять ся й черновецький посадник (городський голова) і прокуратор та інші.

З Поляків вислано посла Брайтера, о. Ростворовського, ректора дух. семинара, і що декого. Ростворовського лишено за для його слабого здоровля в самім Томську, хоч спочатку мали його також вивезти в Наримський край.

Нова сотня Січовиків.

Не так склало ся, як жадало ся... Не з своєї вини український нарід не міг виставити стільки добровольців, скільки хотів і міг виставити. Не час про се говорити й нарікати... З тим більшою приємністю можемо повитати утворення нової сотні наших добровольців, яка недавно вже й від'їхала на поле бою. 1-го сього місяця відбуло ся урочисте запряження сеї сотні в великій, так званій „народній залі“ віденської Ратуши в присутності укр. послів, військових властей і численної української і німецької публіки, а 12-го від'їхала сотня з Відня. По дорозі з касарні до Східного двірця витала укр. стрільців віденська публіка кликами: „Славно! Най живе Україна!“ а на самім дворці уладила їм укр. громада сердечне прощання в присутності військової капели Deutschmeister'ів і численних офіцерів та жовнірів сього полку. Серед стрільців є дві жінки — Олена Кусий і Павлина Рис. Честь їм!

Стріча.

(Образок із сучасного життя та переживання Українців).

Тягаровий відділ східного двірця у Відні.

Пізний вечір. Мрачно. Ми тільки що попрощали відділ Українських Січових Стрільців — добровольців, що від'їхав у бій. Був нас чималий гурт самих Українців. Ще чули в очах молоді юнацькі облича Стрільців, ще не затихли нам у вухах слова пісень, якими прощали ся і „Ще не вмерла Україна“ і рефрен стрілецького співу „А ми нашу славу Україну гей, гей розвеселимо“.

На недалекому бічному торі якийсь рух — хтось поясняє, що се ведуть полонених. Підходимо і бачимо яких триста кількадесят бранців, що вечеряють поздовж поїзду. З гурта (доволі численного) нашої публіки падають запити до бранців, хто вони, та звідки, — з поміж бранців відповіда зразу кільканадцять голосів „Українці“. Перейшов якийсь один коротенький момент і раптом, ніби на якийсь ніким не висловлений, внутрішній приказ усі ми ринули нестримно до бранців. Сі, що тільки що виражали борців проти білого царя, згорнули ся до недавних поневільних оборонців тогож царя як до близьких, до своїх. Почала ся коротка, скоро, уривана розмова, — але не треба було слів багато, ані довгих речей. Оба гурти порозуміли ся зразуж і словами і душею. Виявило ся, що бранці сливе без виімку самі Українці з усіх майже губерній російської України. Через хвилину викликували вони свої губернії: Київська, Херсонська, Харківська, Полтавська, Чернігівська, Волинська, Подільська. Так найшли ся на хвилину на торі віденського двірця діти всіх майже земель України з обох боків кордону, зведені до купи случаєм і зараз-же звязані сердечною ниткою, яка може лучити лишень Одної Матери діти.

В безладній, уриваній розмові ми висловили одні одним те, що накипіло на душах, те що хотіло ся сказати в сей коротенький момент стрічи. Ми сказали їм, що ось-то проти царя поїхали бороти ся наші добровольці за волю усіх нас, сказали про надії наші, про наш біль та жаль, що ось-то їм судило ся було нести житте „не за Україну, а за її ката“. Вони — були се самі селяне — відкрили нам світ своїх почувань і тим очевидним, щирим довірем, з яким горнули ся до нас цілим поведінням і врешті короткими простими словами, вис-

ловили бунт проти кривди, що відірвано їх від хати та послано на труди та смерть за зовсім чужу для них справу. Висловили безмежну радість, що ось-то скінчила ся для них ся війна, — радість, яка зрештою і без слів біла з усього їх поведіння, з блискучих очей, радісних усмішок, жартів, та сміху. Котрийсь заявив з вдовolenнем що ось-то тепер полонять салдатів цілими масами та скінчив бажанням, що нехайби як найскорше всіх полонили. Другий заявив запитаний, що не бажає російській армії побіди — нехай вона буде побіджена, то може свобіднійше та легше стане людям жити. І так усі. Ні тіни, ні сліду протесту проти таких, як повиспі, висловів. Їх автори говорили очевидно „з душі всіх“.

Скінчила ся коротка стріча: бранці мусіли йти далі. Задунали слова прощання, — ми їх, вони нас прощали одним же бажанням щастя для себе і народу. Пропали довгим рядом бранці в пітьмі мрачної ночі.

У нас лишило ся в душах понуте сього дужого, великого, що звязує і еднає нас на всіх безмежних просторах України — переконання, що сотки тисяч одітих силою в салдаські шинелі наших бранців недовго вже становитимуть підпору царського престоло. Недалекий вже час, коли „прозрять незрячі очі.“

Д-р В. С.

В Туреччині.

Наш представник в Константинополі, М. Меленевський, який недавно приїхав до Відня, подав поміж иншим нам ось такі уваги про становище в Туреччині.

Московська преса вибиває ся з сил, щоб переконати російську публіку, буцім то Туреччина вже стала над прірвою могили: — в Константинополі буцім то і голод, і бунт і розклад. Нам, що сидимо в Константинополі, хочеть ся без кінця сміяти ся читаючи сі всі фантастичні вістки, що не мають ані крихти правди. Нещасна та російська публіка, яку з дня на день годують такою брехнею! І видко кепський настрої серед підданих царя, що їхній пригноблений дух треба ратувати такими нісенітницями.

Якраз навпаки, Константинополь і турецький нарід роблять чудове вражінне своїм порядком, своїм міцним духом і вірою в перемогу. Там робить ся велике діло, — а основна його думка, яка так міцно веднала в понятті турецького громадянства українську справу з турецькою, — се розбитте Росії.

Тільки що вернув ся один з працівників Союзу Визволення України з турецько-кавказького кордону, з під самого Батуму. Він приїхав незвичайно бадьорий, не дивлячись на те, що корабель, яким він вертав, був задержаний коло Синопу на морі російським кружляком і ледви вивернув ся від потоплення. По оповіданням згаданого члена нашого Союзу бовів діла Турків розвивають ся на Кавказі як найкраще. Турецькі військові відділи, що там ділають, бадьорі і незвичайно сміливі, бють ся до останнього. Довелось нашому делегатови балакати й з місцевим населенням — російськими підданими Грузинами-Мусульманами, всі вони вороги Росії, стають під турецькі прапори. Саме в тім часі взято було в полон офіцера російської армії козака-кубанця і офіцер той отверто висловив ся, що „прийшов — мовляв — час для Кубані визволитись з московської напасти“... Сі слова офіцера — Кубанця зробили велике вражінне на присутних турецьких офіцерів.

Загалом же кампанія на кавказьким кордоні лише починаєть ся, і треба признати, що вигнання Москалів з турецької території коло Ерзеруму і Вану і перенесенне театру війни на Кавказ, а також повне очищення Персії від російської окупації — все це в найгіршій, страшенно тяжкій на данім терені для мілітарної акції місяці, — се великий дуже результат і такого рішучого успіху не можна було й сподівати ся.

Повертаючись до турецько-українських взаємодій — треба підкреслити, що розуміння великої ваги української справи для турецького народу і симпатії до України, чи як Турки вимовляють „Україні“, все зростають. Завдяки турецько-перській приязні зацікавлення і здорова оцінка боротьби за визволення України перейшли і до перського громадянства.

Загалом же Орієнт лише починає підводитись і найближчий час принесе без сумніву рясні події.

Російсько-турецька війна.

(Голоси російських газет про поважне положення на Кавказі).

В Росії досить розповсюджений погляд, що з Турком легко справити ся, що Турок противник не серйозний, що розбити його — річ дуже легка. Націоналістичні газети роздули сю дурну хвалькуватість без краю. Але вже в початках війни показало ся, що се все чиста неправда і шкідлива для самих Росіян задержуватість. Поважні газети се зрозуміли і перестерігали публіку від зайвої самопевності. От що можна було прочитати в „Южнім Краю“: „Війська противника, як подають ранені офіцери, б'ють ся уперто. Склад команди і артилерія дуже гарні. Ранені салдати повідають про Турків, що се ворог поважний“ (ч. 12362). Ще виразніше про се писала „Реч“. „Кавказці, — каже її кореспондент, — дивлять ся на війну з Туреччиною далеко поважніше, ніж ми Петербурзі або Москвичі, і перестерігають нас від надто легкомисного відношення до сеї війни. Вони далекі від третирювання турецького театру війни, яко другорядного“. „Дивний ви нарід, Петербурзі, — казав один із місцевих людей кореспондентови, — японська війна вас, здасть ся, багато чого навчила, але ви все ще не зовсім увільнили ся від свого старого, „шанками закидаємо“. Участь війни рішить ся розумієть ся не на Кавказі, а на заході. З свого погляду кавказький воєнний театр справді другорядний, але ви не здаєте собі справи, які труднощі для війни сотворила на Кавказі сама природа. Там доведеть ся відвойовувати кожний клаптик землі, пересувати ся з величезними труднощами. Не забудьте, що Туреччина зосереджувала на Кавказі коло 400.000 вояків. Ви скажете що турецька армія — кепська армія. Так, се було правда тоді, коли на чолі турецьких військ стояв ні до чого не здатний командний склад. Але тепер в складі турецьких військ є коло 2½ тисяч німецьких офіцерів. І коли ви при всіх умовах дожидали, що Ерзерум буде наш ледви чи не в протягу кількох днів, то ви виявляли таке нерозуміння справдешнього стану річей, яке годі вибачити.“ Вкінці розмовник сказав кореспондентови: „Не будьтеж легкомисні, не віддавайте ся надто великим ілюзіям“.

Загальна українська культурна рада.

В січні с. р. оснували Українці, що проживають на еміграції у Відні, спільну культурну організацію, що має займатися всіма просвітними справами нашого народу. Працю поділено сим способом, що основано три секції: I. народнього шкільництва, II. середнього шкільництва і III. вищого шкільництва, просвіти, науки і штуки.

Кожда з тих секцій веде працю в зачеркненім собою напрямі, має свою управу, що тижня засідання, а важійші порішені нею справи приходять під затвердження ради, що складаєть ся з п'яти делегатів кожної секції (разом 15), крім того трьох кооптованих визначних членів нашої суспільности. Головою ради вибрали віцепрезидента палати послів Юліяна Романчука, заступниками голови відпоручників секцій д-ра Олександра Колессу, інспектора Омеляна Поповича і посла д-ра Івана Макуха, секретарями пп. Богдана Лепкого, Антона Крушельницького і Д. Стельмаха, касієром ради Івана Кивелока.

До III-ої секції належать між иньш. два члени нашого „Союза“ тов. Андрій Жук і Олександр Скоропис-Йолтуховський, причім п. Андрій Жук є одним з заступників голови сеї секції.

Популярні виклади укр. культурної Ради.

Заходом III. Секції Загально-української культурної Ради, відбудеть ся в залі учительського дому у Відні (Lehrerhaus, Wien, VIII. Josefsgasse 12) ряд популярно-наукових викладів.

I. Серія:

1. Проф. д-р Ол. Колесса: З історії культурної боротьби України з Московщиною.
(В понеділок дня 1. марта н. ст. о год. 4—5.)
2. Проф. д-р В. Щурат: З історії політичної думки українського народу.
(В середу 3. марта н. ст. о год. 4—5.)
3. Д-р М. Ганкевич: З історії революційного руху в Росії.
(В п'ятницю дня 5. марта н. ст. о год. 4—5.)
4. Літературний вечір: Твори сучасних українських письменників на живі теми — відчитають автори: Б. Лепкий і П. Карманський. Окрім того будуть відчитані твори: О. Маковей, О. Гринця і А. Волощак.
(В понеділок дня 8. марта н. ст. від год. 4—5.)
5. Б. Лепкий: Чим жива українська література?
(В п'ятницю дня 12. марта н. ст. від год. 4—5.)

Вступ 20 сотиків, для молодіжи академічної і шкільної 10 сотиків.

Бібліографія.

Нові видання „Союза визволення України“.

По українськи:

1. Кобзарь Т. Шевченка. Випуск 1-й. Відень 1915, ст. 157, 8°, ціна 1 корона.
Йдучи назустріч гарячим бажанням цілого громадянства, а особливо наших хоробрих вояків і земляків — бранців з російської України мати улюблену святу книгу, рішив наш Союз видати бодай вибрані поезії віщого Тараса, аби скорше задовольнити сі бажання. Отсе вийшов в світ перший випуск збірки. До неї додана життєпись поета пера д. Д. Лукіяновича, вийнята з календаря „Просвіти“ на 1914 рік. Незабаром вийде й другий випуск, до котрого долучена характеристика творчости Шевченка того самого автора, уміщена тім же календарі.
2. Відомости про російську Україну. Царгород 1915, ст. 23, 16°. З друкарні „Союза визволення України“.
Брошура подає найконечнійші відомости про адміністративний устрій і суспільні та національні відносини на рос. Україні. Є се властиво друге видання. Перше було видруковане ще в серпні у Львові, коли таким близьким здавав ся похід на Україну. Думало ся, що нашим Стрільцям усміхавьт ся велике завдання нести світло національної свідомості на російську Україну. Заходила конечна потреба дати їм найпотрібнійші відомости про майбутній терен їх діяльности. На жаль обставини поки що не дали можливости здійснити ся сим намірам, а наклад брошури вже готовий, але задержаний ще в друкарні, так і пропав. Випускаємо отсе нове видання в надії, що російська навала невдовзі буде зломана і брошура ще відіграє свою ролю. А в тім і незалежно від сього вона має свій інтерес і певне наші читачі залюбки її прочитають.
3. Українські Колядки. Відень 1914, ст. 32, 16°.
Бажаючи дати нашим Стрільцям і воякам якийсь дарунок на Різдво Союз випустив невеличку збілочку колядок.

Що книжечка дійсно відповідала потребі, свідчить се, що цілий її наклад був розкопаний зараз по виході її в світ.

4. Др. Л. Цегельський. З чого виникла війна, та що вона нам може принести. Відень 1915, ст. 14, 80.

Є се відбитка з Календаря Союзу визволення України „Січ“, який незабаром вийде в світ. В книжечці популярно розказано про причини війни і висвітлено ролю Росії та її наміри загарбати Галичину.

5. Др. Володимир Левицький. Як живеть ся українському народови в Австрії, Відень 1915, ст. 28, 80.

Се також відбитка з нашого Календаря. В ній докладно оповіджено, які права здобув собі наш нарід в Галичині в тяжкій боротьбі з сусідом. Книжечка дуже надаєт ся, так само як і попередна, для російських Українців.

По німецьки:

6. Der Krieg, die Ukraina und die Balkanstaaten. Відень 1915, ст. 53.

У брошурі подана стаття Др. Л. Цегельського „Як Росія визволяла Україну“, видана передше по болгарськи, а також його ж нариси: „Україна і Румуни“, „Україна і Болгарія“ та „Україна і Туреччина“. До сього долучені відозви нашого Союзу до балканських народів і „До громадської думки Європи“ та його платформа.

По румунськи:

7. „Rusia Taristă-asuprptoarea popoarelor“, (себто „Царська Росія-гнобителька народів“) Букарест 1914, сторін 32 і карта України.

Тут подана згадана вище стаття Др. Л. Цегельського про те, як Росія визволяла Україну. Передмову до неї написав відомий румунський діяч, великий прихильник нашого народу і приятель незабутнього Драгоманова, професор З. Арборе. Передмову сю читачі наші знають з попереднього числа „Вістника“. До брошури додані відозви Союзу до румунського народу, „До громадської думки Європи“ й платформа.

По італійськи:

8. Dr. Stefano Rudnikuj, L'Ucraina e gli Ucraini, Рим 1914, ст. 32, 80 і карта України.

Є се переклад відомої вже читачам німецької брошури шановного професора, яка так багато причинила ся до ознайомлення німецького громадянства з нашою справою. До італійського перекладу (з невеличкими змінами) написав передмову італійський журналіст Івальтієро Бразіолі.

По болгарськи:

9. М. Хрушевски, „Прѣгледъ на украинската история“. Софія 1914, ст. 12, 80 і карта України.

Є се болгарський переклад того самого популярного нарису нашого славного вченого, який видав наш Союз передше по німецьки. До брошури додана карта України.

По чеськи:

10. H. Wozkowski, Ukrajina a ukrajinská otázka. (Україна і українська справа) Прага 1915, ст. VI+62 і карта України.

Крім сих книжок друкуєт ся цілий ряд інших в різних мовах — українській, німецькій, шведській, румунській, італійській і чеській.

По українськи незабаром вийдуть яко відбитки з наших видань (Вістника і Календаря) оті брошури:

1. Др. Л. Цегельський „Самостійна Україна“.

2. Проф. Богдан Лепкий і Василь Сімович „Відчитти з історії української літератури“.

3. Др. В. Старосольський: „Національний і соціальний момент в українській історії“.

4. Др. В. Темницький: „Українські Січові Стрільці“ і богато інших.

* * *

Листкові видання.

Отсе вийшли ще три відозви Союзу: одна по українськи до Українців-салдатів російської армії під заг. „Салдате озирнись“, друга до салдатів-Москалів по російськи під з г: „Солдатамь русской арміи“, третя по турецьки під заг. „Аскер“ (себто жовнір) в справі розповсюдження турецьким військом згаданих двох відозв. Всі три відозви видала наша Делегація в Царгороді. Там же вийшов і невеличкий український „Букварь“ для полонених українських салдатів з Росії.

Як відбитки з „Ukrainische Nachrichten“ вийшли отсі листки: 1. „Der Bund zur Befreiung der Ukraina“ (Платформа Союзу, з 1-ого числа), 2. „Die russische Ukraina“ (коротенька статейка А. Жука з статистич ними даними про російську Україну, з 3 ого числа) і 3. „Die politischen Parteien in der russischen Ukraina“ (стаття В. Дорошенка про визвольно—національні змагання рос. Українців, з числа 4-ого; по українськи була в Вістнику). Дві послідні річи вийшли також і по італійськи: А. Žuk, L'Ucraina russa і W. Doroschenko, Brevi cenni dei partiti politici dell'Ucraina (обидві в Римі, 1914).

Складки на „Союз визволення України“.

Останніми часами одержав наш Союз ряд жертв від прихильних нашої справі земляків. Передовсім згадати тут треба збірки реконвалесцентів жовнірів 24. полку піхоти, що перебувають у Сирії. Дістали ми від них аж дві складки. Одну зібрали „на ціли дорогого нам Союзу“ жовніри 24. п. уміщені в Ірдин'гу, в сумі 7 К 90 сот. На сю складку зложили по 20 сот.: Микола Романюк, Василь Онуфрійчук, Дмитро Боледзюк, Олекса Мундришора, Андрій Столащук, Іван Пиварчук, Пилип Когут, Венямин Гольдшлегер, Танасій Колотило, Георгій Фенюк, Дмитро Сулятицький, Вацлав Кричій, Василь Андрусак, Михайло Никифорчук, Микола Махлей, Михайло Марковський, Микита Якібчук, Іван Вівчарик, Микола Кусік, Олекса Гнатюк, Петро Євчук, Василь Мицканюк, Онуфрій Флѣчук, Яків Шварчук, Йосиф Восагло, Іван Білячук, Дмитро Кушвірук, Дмитро Маковічук, Омелян Ткачук, Іван Шпанюк, Володимир Сенатович, Дмитро Луканюк, Іван Німчук; по 10 сот.: Дмитро Марчук, Федір Панчак, Тит Ашенбруннер, Михайло Шпитко, Дмитро Загул, Іван Петрук, Самуїл Лісовий, Роман Крижановський, Захарій Криштофович, Михайло Борук, Петро Терентюк, Дмитро Гафійчук, Дмитро Никифорук. Вислаючи сі гроші по дорученню товаришів п. Іван Німчук пише нам таке: „Якби Ви знали, з яким запалом скадали свої лепти для Союзу, як винувували про його ціли, як тішили ся його повстанням і діяльністю! Говорили: Може се наша передпослідна прислуга для рідної справи, бо ось за день-два йдемо знову в поле, а там хто знає що буде“... Другу збірку в сумі 6 К 90 сот. зложили жовніри того самого полку, що перебувають в Гавсі, а саме по 40 сот.: Микола Мельник, Василь Миколи Оленюк; по 20 сот.: Олекса Семотюк, Олекса Москалюк, Микола Саввич, Михайло Івасюк, Михайло Павлюк, Дмитро Антонюк, Микола Левко, Дмитро Данилюк, Іван Дребот, Іван Миглич, Василь Моґорук, Юра Цуркан, Олекса Зетнюк, Дмитро Шкрібляк, Танасій Колотило, Микола Петнюк, Дмитро Бойчук, Іван Зеленчук, Василь Ступарюк, Василь Палійчук, Дмитро Марусяк, Семен

Матарчук, Василь Бойчук, Семен Кибиш, Олекса Мендришора; по 10 сот.: Іван Бигар, Іван Іванюк, Захарко Остафійчук, Лукіяна Дутчак, Онофрій Лесюк; 30 сот. Микола Романюк.

Далі, на цілі „Союза визволення України“ і „Українських Січових стрільців“ при помочи цуґсферерів Майхровича, Мацелка і Венґрина зібрав п. Матвій Кунда серед жовнірів 13-го полку полевих стрільців в Ренерштадті 15 К 90 сот., котрі на бажанне жовнірів рішено розділити по рівній частині на згадані цілі. На сю складку зложили: Українці оберейри: Теодор Лань і Стефан Залеський по 1 К, П. Коцко 50 сот., Беззяк 30 сот., цуґсф-и: Михайло Мацелко 1 К, Йосиф Майхрович 50 сот., Олекса Венґрин 40 сот., Петро Груцак 40 сот., Максим Рудницький 20 с.; Унтґ-и: Хортів 50 сот., Павло Вахула 30 сот., Іван Михайлюк 20 сот.; Птґр-и: Матвій Кунда 1 К, 15 сот., Йосип Маланій 50 сот., Олекса Оглобляк 40 сот., Олекса Пристайко 30 сот., Дмитро Бурак 20 сот., Іван Даниляк 40 сот.; Інші: Михайло Дунас, Дідух, Варницький (з Луки) і Микола Дмитрів (Сколе) по 40 сот., Юрко Дубів 30 сот., Михайло Барщевський, Микола Бик, Стефан Пиш, Максим Кута по 20 сот., Микола Шумей 15 сот., Федь Гедз, Іван Дутка, Василь Голуб, Олекса Ленів по 10 с. З інших народностей: Німці: Цісф. Брібрам 30 сот., унтґ. Йозеф Месс 40 сот. Поляки: Фелікс Чижовський 60 с., Антонович, Франц Лапа, Казимир Гура, Владислав Полевка по 20 сот., Жиди: унтґ. Ісак Грайф 40 сот., Герман Вольфайлер 30 сот., Італієць: однор. Птґ. Л. Панада 50 сот., Чех: Янек 10 сот. Передаючи сі гроші, казав нам п. Кунда: „Не багато зложили, але зі щирого серця. Долею кинені в чужину, в далекі гори північної Моравії не забули добрі сини нееньки України, яку зросили своєю й ворожою кровю, а тепер відсвіжені на тілі й душі, готовлять ся знову до бою з відвічним ворогом, що одним замахом знищив духове життя нашої країни... Нашу благородну ціль розуміють вже Німці, Італійці, Чехи, Жиди, ба навіть розсудні Поляки, що також і своїми жертвами причинили ся до збільшення складки“.

А знов цуґсферер Микола Гарболинський прислав нам з Бад-Авсзе (Стирія) 3 К 60 сот., складку жовнірів-українців 36-го полку краєвої оборони, на цілі Союзу в подяку за висилання їм „дорогої“ часописі („Вістника“). Ось їх імена: Микола Гарболинський 1 К, Микола Гривак 50 сот., Іван Макух, Панас Скоропад і Микола Іроденко по 30 сот., Йосиф Венґринович, Петро Лудчак, Микола Савицький, Василь Кузимків і Микола Козак по 20 сот., Степан Завальнюк і Пилип Татарин по 10 сот.

Фельдфебель Лев Добровольський прислав з Зайцу 5 К, яко складку співробітників бюро доповняючої команди Львів (к. к. Ergänzungsbezirkskomando), на котру зложили: сам п. Д-кий 2 К, цуґсферери: Антін Цюропайлович і Володимир Домазар по 1 К, і капраль Павло Заяць 1 К.

Сі всі лепти від наших вояків, що кладуть своє життя за рідний край, нам безконечно дороге! Вони дають нам сил і бадьорости провадити нашу працю, не зважаючи на тисячі перешкод, серед котрих часто на жаль не стільки важить нерозумінне чужих, як зла воля, заздрість і нерозум своїх же земляків-патріотів...

Неменьше дорога нам складка — се зібрані заходом пп. О. Менцінського, Луки Гарматія і Мих. Зубрея в кольонії галицьких емігрантів у Ст. Андре 52 К. На сю збірку зложили: Пані Офєрова 10 К, панство Гарматії 5 К, дд. Крамєдер і Йосиф Лозинський по 4 К, А. Бачинський і Е. Гірняк по 2 К 50 сот. А. Возьний, О. Менцінський, М. Зубрей і О. Е. Б. по 1 К, а решту 20 К заколядували в часі свят у місцевих Німців дд. Нестор Гарматій, Іван і Володимир Захарисевичі, Микола Дичко і Іван Буба.

Далі мило нам зазначити отсі дари: д. Ш. 123 К 45 сот., граф Р. 100 К, лейтн. Юл. Цісик 40 К (20+20), проф. Др.

Іван Пулюй 30 К, лейтн. інж. Ю. Мудрак 20 К, д. Т. О. 20 К, Марцель Рожанковський 20 К, Вол. Бемко 13 К, Іван Калинович 10 К 50 сот. (4 К 50 сот. + 6 К), М. Венґжин 10 К (збірка серед українського громадянства в Празі), він—же 5 К, др. Р. Чайковський 10 К, В. Савкевич 10 К, лейтн. Василь Дяків 6 К 20 сот., дд. Крижановський, Керницький і Медведський, урядники Укр. Запomoгoвoгo Комітету 4 К, Кость Хоркавий 3 К, Українські богослови з духовного семинара в Кляґенфурті 3 К.: Марко Гіль, Евґен Мацелюк і Михайло Якимів по 1 К, — разом зі згаданими в попереднім числі 14 К 42 сот. — 525 К 92 сот.

В імені Союзу складаємо всім жертводавцям щире спасибі! Кожда найменша квота дуже дорога для Союзу, бо діяльність його дуже розширена, а грошей обмаль. Візьмим хоча б видавництва Союзу: вони зовсім не обчислені на зиск: українські йдуть безплатно до наших стрільців і вояків і бранців з російської України. Видання в інших мовах розсилаєть ся до політиків, послів, учених — тут і в цілій Европі. Та найбільше, що цінне для нас в сих жертвах, — се те признание, яке в них висловлює нам і нашій роботі наше громадянство. Се глибоко нас зворушує.

Крім того в нашій редакції одержано:

На робітничу часопись „Робітничий Прапор“ прислали військові бранці, робітники з рос. України, з табору в К. за посередництвом Др Д. 5 К.

На ялинку для бранців—жовнірів—Українців з рос. України: Іван Скоробогатий 10 К, Лука Демчук, почт. офіціал 5 К, разом 15 Кор.

Для Івана Франка: пані Олена і Ольга Кульчицькі 2 К, п. Мирон Гаврисевич 2 К, п. Антін Копровський 2 К.

Для українських січових стрільців: п. Мирон Гаврисевич 2 К, п. Петро Самоверський 2 К, п. Вікторія Турянська 9 К.

Щира їм дяка! З миру по нитці голому сорочка! А тут потребують помочи учитель наш і наші молоді борці за волю і щастє рідного краю!

Від Адміністрації.

З огляду на вичерпання перших десяти чисел „Ukr. Nachrichten“ Адміністрація не може вдоволити численного попиту за ними з Німеччини і просить шан. земляків о ласкавий зворот будь-котрого з сих чисел (особливо чч. 4 і 7 го).

При зміні адреси просимо подавати стару, а бодай її число.

Зміст: Михайло Павлик. — Перед по вами завданнями. — З поезій Карманського. — Російські перспективи. — З царства гніту і темноти. — Зрадив. — Хроніка світових воєнних подій. — Думки про демократію. — Інтерес Німеччини до українського руху. — Голоси преси про українську справу. — Вісти: Жалібна академія на память Павлика, Професор Гушевський перед російським судом. Митрополит гр. Шептицький в неволі. Похід проти України в Росії. Російська рука в Галичині. Нова согна Січовиків. Стріча. В Туреччині. Російсько-турська війна. Загальна українська культурна Рада. Популярні виклади української культурної Ради. Бібліографія. Складки на Союз визволення України. Від Адміністрації.